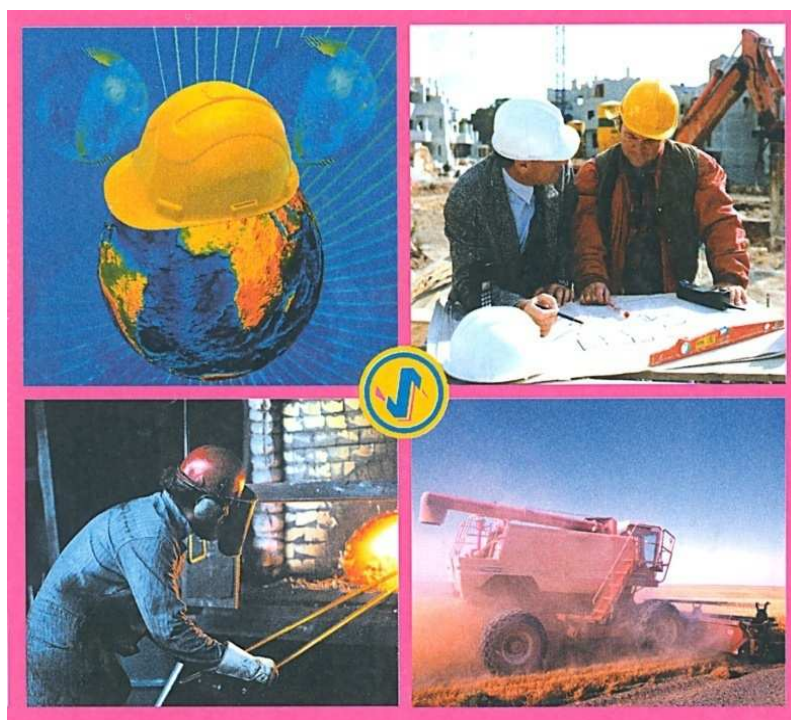

**II ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

**ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ СИСТЕМ БЕЗПЕКИ
ПРАЦІ, ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ**

збірник матеріалів конференції

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

**II ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

**ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ СИСТЕМ БЕЗПЕКИ
ПРАЦІ, ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ**

29-30 березня 2017 року

(реєстраційне посвідчення УкрІНТЕІ №159 від 17 березня 2017 р.)

Збірник матеріалів конференції

ПОЛТАВА - 2017

Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні аспекти систем безпеки праці, захисту інтелектуальної власності» – Вип. 2, - Полтава: ПДАА, 2017. – 148 с.

В збірник включені тези доповідей викладачів ВНЗ, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти, представників органів державного і місцевого самоврядування, підприємств і громадських організацій АПК, в якому розглянуті актуальні питання інтеграції України до ЄС з питань охорони праці та збереження здоров'я працівників; економічне стимулювання впровадження систем безпеки; політика у сфері промислової безпеки і здоров'я; інвестування в підвищення безпеки праці; надзвичайні ситуації та напрямки їх попередження; екологічна безпека довкілля; пожежна та техногенна безпека; санітарія та гігієна праці; інновації і інтелектуальна власність; особливості охорони сільськогосподарських об'єктів промислової власності; охорона прав на селекційні досягнення; впровадження інформаційних технологій та особливості права інтелектуальної власності на них.

Конференція відбулася 29-30 березня 2017 року.

Редакційна колегія:

Костенко О.М. доктор технічних наук, професор

Лапенко Т.Г. кандидат технічних наук, доцент

Дударь Н.І. зав. лабораторією охорони праці

Відповідальний за випуск – к.т.н., доцент Лапенко Т.Г.

СЕКЦІЯ «БЕЗПЕКА ПРАЦІ»

МОТИВАЦІЯ В ОХОРОНІ ПРАЦІ – ТІЛЬКИ ПРИМУСОМ ПРОБЛЕМИ НЕ ВИРІШИТИ

Лапенко Т.Г.

к.т.н, доцент кафедри

безпеки життєдіяльності

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава

Потрібно знайти такі способи впливу на людей, щоб вони усвідомили необхідність працювати безпечно, створити такі «правила гри», в межах яких людині було б вигідно дотримуватися встановлених норм...

Безпечна поведінка на виробництві залежить не тільки від професійних знань, навичок і здібностей, а й значною мірою від мотивів поведінки працівника. Відповідно управляти діями людини можна тільки за допомогою управління її мотивами. В обмін за свій труд працівники очікують не тільки високої оплати, а й створення умов для особистісного росту, отримання задоволення від власної роботи, інших компенсацій, які адекватні професійному рівню та відповідають особистим інтересам.

На жаль, незважаючи на те що необхідність стимулювання працівників закріплено в законодавчому порядку і «до працівників можуть застосовуватися будь-які заохочення за активну участь та ініціативу у здійсненні заходів щодо підвищення рівня безпеки та поліпшення умов праці» (ст. 25 Закону України «Про охорону праці») [1], цей захід на практиці використовується дуже рідко. Більш того, найчастіше застосовуються протилежні заходи - дисциплінарні покарання. Що несе скоріше демотивуючий характер.

Завдання мотивації в області охорони праці в першу чергу полягає в підвищенні зацікавленості персоналу в строгому дотриманні встановлених регламентів, а також в організації та удосконаленні працезахоронних процесів. Однак мотивація може бути спрямована не тільки на формування безпечної поведінки, а й на такі категорії безпеки, як:

- розвиток творчої ініціативи;
- підвищення якості, дисципліни, культури процесів праці;
- ріст відповідальності працівників не тільки за індивідуальні, а й за групові результати;
- розвиток змагальності, як між працівниками, так і між підрозділами (в кінцевому результаті підвищується надійність функціонування підприємства).

Вихідна передумова мотиваційного регулювання полягає в тому, щоб мотиву нехайної вигоди (підвищена продуктивність, зарплата тощо), як це часто буває, протиставити мотив безпеки. Для цього потрібно, щоб безпека була зведена в ранг потреби в нашій свідомості, тільки тоді це стане рушійним мотивом.

Зрівняльне заохочення, коли всі отримують однаково мало (так званий принцип «бобової юшки»), має витиснутися системою стимулів, коли матеріальні та нематеріальні види винагород погоджуються з внеском працівника (підрозділу) в кінцевий результат. Доведено, що ніщо не може бути настільки несправедливим, як однакове заохочення неоднакових працівників.

Мотиваційний комплекс взагалі й безпечної поведінки людини зокрема носить полімотивований характер, містить у собі широкий спектр мотиваційних регуляторів як матеріального, так і нематеріального характеру та має певну ієрархічність. На особистісному рівні працювати продуктивно та безпечно вигідно самій людині; від цього залежить успіх роботи її підрозділу; і нарешті - це потрібно підприємству (компанії). Тобто для вирішення працезохоронних проблем потрібно зацікавити працівників трудитися безпечно не тільки для себе, а й для оточуючих.

Практично будь-якого працівника можна зацікавити будь-яким мотивом, оскільки абсолютно ні на що не мотивованих людей немає!

Порушення встановлених норм і правил, та як наслідок - травматизм, свідчить про те, що людина, виконуючи трудові та виробничі процеси, керується іншими пріоритетами. Тобто градієнт миттєвої цікавості домінує над градієнтом небезпеки (ризiku). Звідси виникають складності та завдання: що протиставити миттєвій цікавості, як породити в працівниках мотивацію працювати безпечно, які форми мотиваційного впливу можуть бути використані для цієї мети, в який спосіб сформувати в соціумі думку (установку) про необхідність керуватися правилами безпечної поведінки?

Очевидно, тільки закликами, зверненнями, деклараціями, пропагандою ці проблеми навряд чи вдасться вирішити. Потрібно знайти такі способи впливу на людей, щоб вони усвідомили необхідність працювати безпечно, створити такі «правила гри», в межах яких людині було б вигідно дотримуватися встановлених регламентів. І цей вплив вона повинна відчувати безпосередньо в процесі всієї трудової діяльності.

Ось тільки тоді пропаганда безпечного способу життя може призвести до успіху. По суті, йдеться про формування нової культури управління охороною праці.

Для того щоб визначити основні напрямки, за якими повинна здійснюватися діяльність менеджменту та служб охорони праці на підприємстві, запропонувати людині певні стимули, потрібно усвідомити, які мотиви чи система мотивів лежать в основі її діяльності та інтересів.

При цьому не може бути системи стимулювання, яка мотивує всіх співробітників однаково. Система стимулів має бути персоніфікованою, ретельно дозованою та розроблятися для кожної людини або певної групи людей з подібними домінуючими потребами, або загальна система має індивідуалізуватися. Тому моніторинг домінуючих потреб персоналу - необхідна умова функціонування мотиваційного механізму. Виходячи з цього, можна визначити види стимулюючих винагород. Вони можуть бути матеріальними, моральними, соціально значимими, морально – психологічними [2].

Як правило, всі види мотивів поділяють на внутрішні та зовнішні. Внутрішня винагорода - це те задоволення, яке людина отримує в результаті виконання певних дій (від самого процесу роботи, самореалізації). Зовнішня винагорода - це вигоди, які містять у собі підвищення зарплати, просування по службі тощо.

Сила мотиву визначається ступенем значимості, що відповідає потребі людини; в свою чергу від сили мотиву залежить інтенсивність і результат діяльності. Діяльність без мотву чи зі слабким мотивом або не здійснюється взагалі, або виявляється вкрай нестійкою. Актуалізація певного мотиву приводить до поставлення конкретної мети.

Висновки

Мотивація - одна з центральних функцій управління як персоналом, так і охороною праці. Вона може відігравати важливу роль як фактор спонукання персоналу діяти адекватним способом у власних і корпоративних інтересах. Для цього потрібно, щоб мета підприємства збігалася з метою працівників. Однак мотивація одночасно є не тільки рушійним механізмом, а й фактором залучення, наприклад, до охорони праці, високопрофесійних спеціалістів. Це механізм, що спонукає вдосконалювати систему управління. Крім того, рівень мотивації працівників відіграє важливу роль у загальному успіху підприємства (компанії).

Тому для того, щоб підвищити та утримувати мотивацію працівників на необхідному рівні, забезпечити результативність і безпеку роботи, потрібно сформувати цілісну систему стимулів. Ця система не повинна зводитися лише до росту зарплати. Вона може включати просування по службі, планування професійної кар'єри, можливість підвищити рівень знань тощо. Тобто слід використовувати повний спектр матеріальних і нематеріальних важелів стимулювання. У зв'язку з цим найважливішим механізмом реалізації мотиваційних принципів і управління персоналом можуть бути мотиваційні програми, які розробляються в деяких західних компаніях. Прикладом може бути спеціальна система «Pay for Performance» («Плата за виконання»), що дозволяє визначити відповідність ефективності діяльності конкретного працівника з розміром винагороди, яку він отримає.

Чітка система цілей і критеріїв оцінки, реалізація їх кожним працівником - одна з умов розроблення програм.

При розробленні мотиваційної програми слід враховувати, що для будь-якої людини природним є задоволення, насамперед, особистих потреб - підвищення рівня добробуту, самореалізація та самовираження, підвищення соціального статусу, віра в можливість досягтися бажаного, а крім того - характер роботи (сам процес).

Ефективне розроблення програм мотивації персоналу в першу чергу спрямоване на спонукання працівників до безпечної діяльності шляхом формування внутрішніх мотивів поведінки. Причому розрив між особистою метою кожного працівника та загальною метою діяльності підприємства має бути мінімальним.

Виходячи з цього, можна використовувати такі методи впливу на мотиви, які стимулюють безпечну поведінку працівників: установити працівникам чітку мету щодо дотримання правил безпеки; створити умови для можливості досягнення цієї мети; визначити винагороду, яку хотіли б отримати працівники; домогтися, щоб вони розуміли залежність між дотриманням правил безпеки та отриманням винагороди.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Закону України "Про охорону праці". - № 191 VII від 12.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992, № 49
2. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014-2018 роки» № 178-VII від 4.04.2013 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/178-18>.

ВИКОРИСТАННЯ КОЛЬОРУ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ БЕЗПЕКИ

Заплатинський В.М.

к. с.-г. н. доцент

Академія безпеки та основ здоров'я

Національний університет фізичного виховання і спорту України

м. Київ

Колір з давніх часів широко використовувався для позначення різноманітних речей та підсилення ефекту надписів та знаків. В сучасних умовах використання кольору знайшло найширше застосування у знаках безпеки. Особливо слід відзначити транспортну сферу в якій основою правил дорожнього руху є знаки та розмітка. Загальноприйнятими стали символи безпеки праці, небезпечних біологічних речовин, радіації, маркування небезпечних вантажів і т. д. В практиці знайшли широке поширення індикатори небезпеки різного кольору, що полегшує візуальне відстеження параметрів технічних процесів. Спеціальна розмітка наноситься на небезпечні частини механізмів і споруд для підвищення рівня безпеки людей.

Використання кольору та відтінків може бути з успіхом використано для візуалізації характеристик небезпек при побудові моделей безпеки об'єктів.

Колір широко використовується для позначення небезпеки і безпеки. В українському законодавстві використання кольору регламентується Національним стандартом України ISO 3864-1: 2002, IDT; ДСТУ ISO 3864-1: 2005 Графічні символи. Кольори та знаки безпеки [1].

Згідно цього документу до сигнальних кольорів безпеки відносяться наступні: червоний, жовтий, зелений і синій. Для посилення зорового сприйняття кольорографічних зображень знаків безпеки і сигнальної розмітки, сигнальні кольори застосовують в поєднанні з контрастними кольорами – білим або чорним. А сьогодні ще й з жовтим кольором. Контрастні кольори

використовують для виконання графічних символів і пояснювальних написів. Сміслові значення сигнальних кольорів:

- ✓ Червоний – безпосередня небезпека.
- ✓ Жовтий – можлива небезпека.
- ✓ Зелений – безпека, безпечні умови.
- ✓ Синій – припис щоб уникнути небезпеки, вказівка.

Червоний колір, зокрема, використовується для сигнальних ламп і табло з інформацією, яка сповіщає про порушення технологічного процесу або порушення умов безпеки: «Тривога», «Несправність» та ін. Зелений сигнальний колір застосовується для сигнальних ламп, що сповіщають про нормальний режим роботи обладнання, нормальний стан технологічних процесів і т.д. [2]. Жовтий колір передбачає необхідність підвищеної уваги [3].

Детальний аналіз використання кольору в різних знаках і символах показує, що колір (найчастіше червоний, рідше жовтий) використовується для позначення небезпеки. Інформацію про характеристику небезпеки: вигляд, величину, ймовірність небезпеки і т.д. несуть різні символи і написи. Кольорова гамма рідко використовується для кількісного вираження небезпеки. Як правило, для цього використовують різні відтінки жовтого і червоного кольорів у індикаторах і датчиках.

У датчиках та індикаторах з механічними стрілками найзручніше використовувати кольоровий фон. Найбільшого поширення стрілочні датчики з кольоровим фоном знайшли в системах контролю елементів обертання (тахометр, спідометр і ін.), Для контролю систем які знаходяться під тиском (манометр), а також в системах контролю температури (рис. 1).

1. Тахометр

2. Спідометр

3. Манометр

4. Електронний спідометр

Рис. 1. Використання кольору для позначення небезпечної та безпечної роботи систем і механізмів в приладах: 1. Тахометр. 2. Спідометр. 3. Манометр. 4. Електронний спідометр.

Розвиток електроніки дозволяє не тільки формувати зображення у вигляді стрілочних датчиків на певному тлі (рис. 1. 4. «Електронний спідометр»), але і використовувати колір, а так само його інтенсивність у вигляді кругових, секторних, прямокутних показчиків.

Використання колірної гами дозволяє розширити можливості графічного відображення різних характеристик небезпеки. Колір можна використовувати для відображення ймовірності небезпеки, а також для відображення тривалості негативного впливу, величини наслідків прояви небезпеки, інтенсивності негативного впливу.

Замість використання кольорової гами можна використовувати інтенсивність кольору для графічного відображення тієї чи іншої характеристики небезпеки.

Більш інтенсивний колір буде відповідати більшій величині тієї чи іншої характеристики небезпеки. Для таких побудов найдоцільніше використовувати червоний або чорний колір. Такий вибір кольорів пов'язаний з уявленнями людей про небезпеку.

Чорний колір, будучи антиподом білого, який означає світло, тоді як чорний - морок, білий - життя, а чорний - смерть, білий - чистоту і порядок, чорний - бруд і хаос. Оптично, контраст білого і чорного найсильніший. Чорний колір, як антитеза білого, з давніх-давен символізував все найбільш негативне в житті. Злі сили, ворожі людини, в уявленнях давніх людей мали чорний колір. Найбільш важливі значення чорного - це небуття, смерть, хаос, руйнування [4]. Таким чином, саме чорний колір в уявленні більшості людей символізує небезпеку.

Але чому ж в символах безпеки і тривожних кнопках та індикаторах використовується червоний колір.?

Символічне значення червоного кольору пояснюється його зв'язком у свідомості давніх людей з кров'ю. Червоний колір - третя річка верховного Бога, колір крові - однієї з найважливіших рідин людського організму. Причому, зв'язок червоного з кров'ю для первісної свідомості був більш істотним, ніж з вогнем. Всі «червоні речі» поділяються на дві категорії, в залежності від того, приносять вони добро чи зло. Але, незалежно від своєї валентності, все «червоні речі» мають силу, тому що кров - сила, без неї людина помирає [4].

Використання червоного кольору для позначення небезпеки пов'язано з його специфічним впливом на організм людини. Червоний колір - збуджуючий, гарячий, активний, енергійний, проникаючий, теплий, активізує всі функції організму [5]. Тому знаки і символи, пофарбовані в червоний колір викликають збудження і, таким чином, є фактором підвищеного уваги.

У колірних виразах емоцій чорний і червоний кольори займають особливе місце. Їх поєднанням позначається емоція гніву. В дусі архаїчної колірної символіки цих кольорів можна сказати, що чорний надає червоному зловісний характер, а червоний - чорному відсутню йому активність («пробуджує» його), що дозволяє охарактеризувати дане поєднання кольорів, як «злу, руйнівну активність» [5].

Недоліком використання колірної гами або відтінків червоного кольору є порушення сприйняття кольору (дальтонізм), яке характерний для 8% чоловіків і 0,4% жінок. Серед людей, які мають порушення сприйняття кольору найбільшу кількість складають дальтоніки (протантропи), які не сприймають червоний колір, а синьо-блакитні кольори їм здаються безбарвними. Значно рідше зустрічається дейтеранотопія і тританотопія, а також повна колірна сліпота [6]. Тому для певних професій професійний добір включає визначення порушення у сприйнятті кольорів.

Використання кольорів та їх відтінків у графічному зображенні небезпек обмежена фізіологією людини. Зокрема, люди не здатні оцінювати абсолютні значення зовнішніх подразників [5]. Отже, людина не може достатньо точно оцінити ні колір, ні його інтенсивність. Точність оцінювання зростає при порівнянні кольору або відтінку з іншими кольорами та відтінками. Причому і цей фактор у людини досить обмежений. Вважається, що людське око здатне розрізняти близько 10 мільйонів унікальних кольорів. Частина дослідників стверджує, що людське око може розрізняти до 500 відтінків сірого кольору. Інша частина науковців стверджують, що людські очі здатні визначити тільки 30 відтінків сірого кольору в залежності від освітлення [7]. Не дивлячись на ряд обмежень, які накладає сприйняття кольору людиною, використання кольору і інтенсивності забарвлення разом з іншими елементами дозволяє графічно відобразити більше число характеристик небезпеки, що підвищує інформативність схем і малюнків.

Висновки

Червоний колір, яким найчастіше у практиці позначають тривожні кнопки, фарбують елементи систем та засоби пожежної сигналізації – це колір, який дозволяє найкраще звернути увагу людини на той, чи інший предмет чи засіб. Проте, червоний колір не є символом небезпеки, за його допомогою «звертають увагу» на ту чи іншу небезпеку. Символізує небезпеку чорний колір.

Використання кольору в теорії та практиці забезпечення безпеки є досить перспективним. Тут прослідковується кілька традиційних та нових напрямів, по перше, це використання кольору для оформлення знаків та символів, які так чи інакше символізують безпеку та небезпеку; по друге – використання кольору та його інтенсивності у моделюванні небезпек; по третє використання кольорової гами у ергономіці. Одним з нових напрямів використання кольорів у безпеці є безпековий дизайн, який уже сформував кілька напрямів, зокрема, військовий безпековий дизайн, безпековий дизайн промислових виробів тощо.

Список використаних джерел

1. Національний Стандарт України. Графічні символи. Кольори та знаки безпеки. Частина 1. Принципи проектування знаків безпеки для робочих місць та місць громадського призначення (ISO 3864-1:2002, IDT) ДСТУ ISO 3864-1:2005 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://esop.mcfr.ua/npd-doc.aspx?npmid=94&npid=28626>
2. ГОСТР 12.4.026-2001 Государственный Стандартроссийской Федерации Система стандартов безопасности труда. Цвета сигнальные, знаки безопасности и разметка сигнальная. Дата введения 2003-01-01 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ohranatruda.ru/ot_biblio/normativ/data_normativ/10/10259/#i68206
3. Основи охорони праці В. Ц. Жидецький, В. С. Джигирей, О. В. Мельников - Вид. 2-е, стереотипне. - Львів: Афіша, 2000. - 348 с.
4. Базыма Б.А. Психология цвета: Теория и практика; Изд: Речь 2005. – С. 5-8, 38, 45. ISBN 5-9268-0363-2

5. Бази́ма Б.А. Психология цвета: Теория и практика; Изд: Речь 2005. – С. 38, 45. ISBN 5-9268-0363-2

6. Колір й світосприйняття [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uchil.net/?cm=85022>.

7. Сколько оттенков серого различает человек? Человеческие глаза способны видеть только тридцать оттенков между черным и белым. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://heltec.vision/index.php?route=blog/article&article_id=145

ПРО СТАН ЛІФТОВОГО ГОСПОДАРСТВА В ОБЛАСТІ. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Щербак С.Л.

Начальник Управління Держспраці у Полтавській області

Сокур В.І.

Начальник відділу нагляду в будівництві, котлонагляді на транспорті та зв'язку Управління Держспраці у Полтавській області

Зелиб М.С.

*Головний державний інспектор відділу нагляду в будівництві, котлонагляді на транспорті та зв'язку Управління Держспраці у Полтавській області
м. Полтава*

Загальна кількість пасажирських ліфтів, встановлених (введених в експлуатацію) у житлових будинках міст Полтавщини становить 2474, із них 1325 – відпрацювали термін служби 25 років і більше (що становить 54 відсотки від загальної кількості ліфтів), з кожним роком ця цифра постійно збільшується. Так, наприклад, у 2014 році ця цифра становила 45 відсотків, тобто менше, ніж за 2 роки більше 200 ліфтів області відпрацювали свій термін служби. Отже, основними проблемними питаннями є проведення експертних обстежень ліфтів у зв'язку з відпрацюванням терміну служби, їх ремонт та проведення позачергового технічного огляду для визначення можливості їх подальшої безпечної та безаварійної експлуатації.

На даний час в містах Полтавщини більшість ліфтів експлуатується з непрацюючими системами двостороннього диспетчерського зв'язку кабін ліфтів із диспетчерськими пунктами або пунктами розміщення обслуговуючого персоналу, а саме: 1947 (що становить 79 відсотків від загальної кількості ліфтів). Даний стан диспетчерських систем не може забезпечити своєчасну евакуацію пасажирів із кабін ліфтів при зупинці ліфта та виникненні позаштатної ситуації (пожежі, погіршення здоров'я та ін.). Крім того, наявність системи диспетчеризації може запобігти випадкам грабунку обладнання ліфтів, які почастишали за останній період. Так, наприклад, за останні місяці в м. Кременчук було викрадено електрообладнання з машинних приміщень 19 ліфтів, що потребувало значних матеріальних затрат на придбання та встановлення викраденого обладнання. На 2-х ліфтах, обладнаних системами диспетчеризації, завдяки спрацюванню сигналу про несанкціоноване відкриття

дверей машинного приміщення – грабункам вдалося запобігти.

Близько 60 відсотків підходів до машинних приміщень ліфтів та 20 відсотків шахт ліфтів не мають освітлення, що суттєво впливає на якість обслуговування ліфтів та може привести до травмування працівників обслуговуючих організацій під час виконання робіт з ремонту та обслуговування ліфтів.

Власниками ліфтів недостатньо приділяється увага щодо проведення ремонту будівельної частини ліфтових шахт та машинних приміщень. Це в свою чергу призводить до виходу ліфтів із ладу внаслідок потрапляння вологи, будівельного пилу та штукатурки на елементи ліфтів. Також власниками ліфтів незадовільно ведеться роз'яснювальна робота з мешканцями про правила безпечного користування ліфтами, що призводить до перевезення в ліфтах небезпечних речовин, перевантаження ліфтів (особливо будівельними матеріалами та меблями).

Останнім часом спостерігаються все частіше випадки аварій ліфтового обладнання на території України з травмуванням дітей і дорослих (у тому числі смертельними випадками) у Одесі, Львові, Харкові, Києві, Дніпрі.

Минулого року в м. Полтава сталася аварійна ситуація з ліфтом за адресою: м. Полтава, вул. Бірюзова, 76: при цьому виник обрив усіх 3-х тягових канатів ліфта, в кабіні якого перебувало 2 пасажери (батько та дитина шкільного віку). Падіння кабін ліфта було припинено лише дією захисних та блокувальних пристроїв.

Основні порушення при експлуатації ліфтів:

- не проведено експертне обстеження та позачерговий технічний огляд ліфтів після напруження ліфтами граничного строку експлуатації;
- не проведено ремонт ліфтів згідно з відомостями дефектів за результатами експертних обстежень після напруження ліфтами граничного строку експлуатації;
- власниками ліфтів не отримано дозвіл органів Держгірпромнагляду на експлуатацію ліфтів або не укладено договір на експлуатацію ліфтів із спеціалізованими організаціями, які мають відповідний дозвіл;
- не призначено осіб, відповідальних за організацію безпечної експлуатації ліфтів;
- не працює двосторонній зв'язок між кабіною ліфтів та диспетчерським пунктом;
- в кабінах ліфтів відсутні правила користування ліфтами;
- власниками ліфтів та спеціалізованими організаціями не в повній мірі проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота з користувачами ліфтів з правил їх утримання та безпечної експлуатації;
- не працює освітлення шахт та підходів до машинних приміщень ліфтів.

Першочерговими проблемними питаннями в ліфтовій галузі області, які необхідно вирішити у найкоротший термін зусиллями всіх зацікавлених сторін, є:

- недофінансування робіт з експертного обстеження, капітального ремонту та технічних оглядів ліфтів;

- розробка та затвердження регіональної програми модернізації, ремонту та заміни ліфтів, які експлуатуються у житловому фонді усіх форм власності;
- встановлення, модернізація та ремонт двостороннього диспетчерського зв'язку між кабіною ліфтів та диспетчерським пунктом обслуговуючого персоналу.

ВИКОНАННЯ СТАТУТНИХ НАПРЯМКІВ РОБОТИ РОБОЧИМИ ОРГАНАМИ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Щербак О.В.

заступник начальника управління – начальник відділу профілактики нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, головний страховий експерт з охорони праці управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України у Полтавській області

Пронін Р. В.

*страховий експерт з охорони праці управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України у Полтавській області
м. Полтава*

Як показує досвід, безпека праці є основною гарантією стабільності та якості будь-якого виробництва. До того ж відсутність нещасних випадків позначається на професійній активності працюючих, на моральному кліматі в колективі, а, отже, і на ефективності та продуктивності праці, скорочує витрати на пільги та компенсації за роботу в шкідливих та небезпечних для здоров'я умовах. Вчасно проведені профілактичні заходи не лише зекономлять чималі кошти страхувальників, а головне убезпечать працюючих від травм і каліцтва. А, отже, збережуть їхнє здоров'я і життя.

У цьому році День охорони праці, за рекомендацією Міжнародної організації праці проводиться під девізом «Оптимізація збору та використання даних з охорони праці» Нормами життя кожного працівника мають стати додержання законів та інших нормативно-правових актів, своєчасне виявлення і усунення наявних недоліків на робочому місці, посилення відповідальності за стан охорони праці та порушення встановлених норм і правил, що зумовлюють нещасні випадки, професійні захворювання і аварії на виробництві. На жаль, загальний рівень виробничого травматизму на Полтавщині залишається ще високим.

Працівниками робочих органів виконавчої дирекції Фонду у Полтавській області велика увага приділяється проведенню профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаних умовами праці.

Аналіз стану виробничого травматизму та професійної захворюваності показує, що в області намітилася стійка тенденція до зниження рівня загального виробничого травматизму. За звітними даними, на підприємствах-страхувальниках області за 2016 рік зареєстровано 236 повідомлень про настання нещасного випадку на виробництві, з числом травмованих 254 особи.

У порівнянні з 2015 роком кількість страхових нещасних випадків на 10 випадків (з 172 до 162), зменшилася і кількість травмованих осіб на 17 (з 186 до 169). Кількість смертельно травмованих осіб зменшилася на 4 особи.

За 2016 рік зареєстровано зниження рівня загального виробничого травматизму в порівнянні з аналогічним періодом минулого року по таких районах області: Глобинський, Зіньківський, Миргородський, Машівський на 1 випадок, Кобеляцький, Полтавський, Семенівський, на 2 випадки, Гадяцький – на 4, Шишацький – на 5 випадків, м. Полтава на 7 випадків.

На підприємствах Гребінківського, Котелевського, Лохвицького та Чорнухинського районів не зареєстровано нещасних випадків.

Нещасні випадки із смертельним наслідком, на які у 2016 році було складено акти за формою Н-5 та Н-1 допущені на підприємствах Гадяцького, Диканського, Кобеляцького, Кременчуцького, та Лубенського районів по 1, по м. Кременчуку 2 та по м. Полтаві 6 випадків. Професійне захворювання зареєстроване по м. Кременчуку.

Основними видами небезпечних подій, що призвели до нещасних випадків із смертельним наслідком є: дорожньо-транспортна пригода, дія предметів, що рухаються, обертаються та розлітаються.

Основними причинами, що призвели до настання нещасного випадку із смертельним наслідком є порушення вимог безпеки під час експлуатації транспортних засобів, порушення правил безпеки руху.

В структурі причин загального виробничого травматизму переважають організаційні причини, які складають 84,0% (126); 4,6 (7 випадків) сталися через технічні причини, 11,3% (17 випадків) сталися через психофізіологічні причини.

Серед основних організаційних причин по загальному виробничого травматизму: порушення трудової і виробничої дисципліни як працівниками так і посадовими особами (98 випадків).

Серед основних технічних причин по загальному виробничого травматизму: недосконалість технологічного процесу, його невідповідність вимогам безпеки; незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будівель, споруд, інженерних комунікацій, території.

Серед основних психофізіологічних причин по загальному виробничого травматизму: травмування (смерть) внаслідок протиправних дій інших осіб; особиста необережність.

Найбільше нещасних випадків трапилося при використанні автомобілів – 25 випадків, устаткування підйомально-транспортного – 10 випадків, верстатів металорізальних та кругло пильних 9.

Найбільш травмонебезпечними галузями економіки області є підприємства машинобудування та металообробки, харчової та переробної

промисловості, сільськогосподарські підприємства, торгівлі, будівництва та соціально-культурної сфери.

Сьогодні страхові експерти з охорони праці більше уваги приділяють пропаганді, аби донести до свідомості кожного роботодавця та працівника необхідність бути пильним і дбати про безпеку праці на своєму підприємстві та кожному робочому місці.

Результативна робота з профілактичної діяльності не може бути досягнута без налагодження тісної співпраці з усіма соціальними партнерами, органами законодавчої і виконавчої гілок влади, органів місцевого самоврядування.

З метою надання роботодавцям постійної допомоги у вирішенні питань збереження здоров'я людини та забезпечення безпеки праці страховими експертами з охорони праці та спеціалістами відділень за 2016 рік були проведені наступні профілактичні заходи:

- надано 1695 консультацій страхувальникам щодо створення ними безпечних та нешкідливих умов праці;
- надано 1695 консультації страхувальникам щодо створення ними безпечних та нешкідливих умов праці: під час надання страхувальникам консультацій розповсюджено 5061 примірників нормативно-правових актів з охорони праці та іншої спеціальної літератури;
- прийнято участь в опрацюванні та впровадженні системи управління охороною праці та її елементів на 635;
- на 186 підприємствах прийнято участь у розробленні профілактичних заходів та механізмів їх реалізації;
- на 254 підприємствах прийнято участь в розробленні нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві;
- взято участь у роботі 943 комісій з питань охорони праці на підприємствах ;
- взято участь в організації та проведенні 245 нарадах, 112 семінарах, 34 засідань «круглих» столів, та проведено 17 конкурсів;
- вивчено та поширено позитивний досвід профілактичної роботи на 2 підприємствах Полтавської області;
- у засобах масової інформації опубліковано 200 статей з питань охорони праці та соціального захисту працюючих, та здійснено 88 виступів на радіо та телебаченні.

Для досягнення максимального результату необхідна більш тісна співпраця органів самоврядування та державної влади в містах і районах області, роботодавців, відділень Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, профспілкових організацій та трудових колективів, яка в комплексі збереже «золотий» фонд нашої Полтавщини - її трудовий ресурс.

Управлінням, відділеннями проводилася постійна робота щодо забезпечення та в повному обсязі відшкодування шкоди, заподіяної працівникові в наслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті,

проводячи страхові виплати йому або особам, які перебували на його утриманні.

Станом на 01.01.2017 року на обліку у відділеннях виконавчої дирекції Фонду у Полтавській області знаходиться 5544 потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання (з них 3095 інвалідів, в т.ч.: I групи - 81; II групи - 606; III групи - 2408), яким надається додаткова допомога, визначена медико-соціальними експертними комісіями (МСЕК) та яким, відповідно до діючого законодавства, наступило право на одержання цих видів допомог.

Протягом 2016 року 744 потерпілим надані додаткові види допомоги (один або декілька), відповідно до висновків МСЕК, на загальну суму 5,2 млн. грн.

Для забезпечення потерпілих доступною та гарантованою медичною допомогою робочими органами виконавчої дирекції Фонду укладені відповідні договори про надання медичної допомоги, забезпечення безкоштовно ліками та виробами медичного призначення з лікувально-профілактичними закладами, аптечною мережею області.

Протягом 2016 року 204 потерпілих на виробництві отримали лікування у лікувально-профілактичних закладах на загальну суму 841,5 тис. грн. У середньому витрати на лікування одного потерпілого склали 4,1 тис. грн.

153 потерпілих на виробництві були забезпечені ліками та виробами медичного призначення (ВМП) для лікування в амбулаторних умовах на загальну суму 1,1 млн. грн.

214 інвалідам внаслідок трудового каліцтва та професійного захворювання було відшкодовано витрати на придбання путівок для санаторно-курортного лікування на загальну суму 245,9 тис. грн. (відшкодовано вартість за проїзд та вартість самостійно придбаних путівок).

Протезно-ортопедичними виробами було забезпечено 320 потерпілих на загальну суму 1,5 млн. грн.

На три види догляду за інвалідами внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання витрачено 1,3 млн. грн., в тому числі на спеціальний медичний догляд для 15 інвалідів – 256,3 тис. грн., на постійний сторонній догляд для 85 інвалідів – 754,8 тис. грн., на побутове обслуговування для 70 інвалідів – 310,0 тис. грн.

171 інваліду відшкодовано витрати на бензин, ремонт, технічне та транспортне обслуговування на загальну суму 45,5 тис. грн.

Система соціального страхування від нещасних випадків на виробництві трансформується і націлена на найшвидше відновлення працездатності потерпілого. Наша держава має достатньо розвинену санаторно-курортну систему, яка володіє високим реабілітаційним потенціалом та лікувальною інфраструктурою. І рання реабілітація, раннє відновне та ефективне лікування в повному обсязі допоможе потерпілим зберегти працездатність, не стати інвалідом.

Разом з тим ми не можемо задовольнятися досягнутим, а повинні вдосконалювати свою діяльність, в повному обсязі виконувати статутні

функції, повсякденно пам'ятати, що держава поставила нас для того, щоб ми непохитно стояли на захисті законних прав та інтересів людини праці.

СТАН ДОТРИМАННЯ ВИМОГ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВЕСНЯНО-ПОЛЬОВИХ РОБІТ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шумейко В.О.

Начальник відділу нагляду в АПК та СКС

Сусло Ж.В.

Заступник начальника відділу нагляду в АПК та СКС

Ковальський А.В.

Головний державний інспектор відділу нагляду в АПК та СКС

м. Полтава

Весняно - польові роботи - напружений етап річного циклу агропромислового виробництва. Зокрема, у березні - квітні сільськогосподарськими підприємствами виконується біля третини річного обсягу польових тракторних і майже, така ж частка транспортних робіт.

У цей час поживаються також інші роботи в агропромисловому виробництві. Зростає, в порівнянні із зимовими місяцями, кількість зайнятих на ручних роботах працівників, насамперед, на технологічному обслуговуванні та забезпеченні роботи посівних та інших машинно-тракторних агрегатів.

Все це об'єктивно збільшує вірогідність травматизму, особливо при недотриманні правил техніки безпеки та охорони праці і внаслідок неналежної організації робіт.

До найбільш травмонебезпечних в даній галузі відносяться механізовані роботи, роботи на транспорті, при обслуговуванні технологічного обладнання і електроустановок, ремонтні і навантажувально-розвантажувальні роботи.

Під час виконання основних механізованих процесів у АПК найчастіше має місце настання наступних нещасних випадків:

- захоплення одягу (кінцівок) працівника рухомими (обертovими) частинами машин чи механізмів;
- перекидання машинно-тракторних агрегатів під час руху по нерівностях (схилах), кут нахилу яких щодо горизонтальної поверхні землі перевищує гранично допустимий рівень;
- найждання трактора на працівника під час запускання двигуна з-поза меж кабіни;
- зіткнення з рухомою (нерухомою) перешкодою, що перебуває у напрямку руху машино-тракторного агрегату (МТА);
- перекидання МТА внаслідок занесення під час руху на повороті за несприятливих погодних умов.

Однією з найбільш типових і поширених небезпечних ситуацій, які виникають на механізованих процесах в АПК, є захоплення одягу чи кінцівок механізатора рухомими (обертovими) деталями чи механізмами машин

(здебільшого карданными, зубчасто-ланцюговими та пасовими передачами), що не мають захисної огорожі.

Такі випадки часто трапляються під час агрегування тракторів з різноманітними сільськогосподарськими машинами (розкидачами мінеральних добрив тощо), а також під час експлуатації інших самохідних сільськогосподарських машин на яких відзначено вкрай низький відсоток улаштування захисних огорож, і призводять до отримання механізаторами важких травм – з летальними наслідками чи усталеною втратою працездатності (інвалідністю).

Захисні огорожі знімають під час ремонту та технічного обслуговування машин і механізмів, а після цього не встановлюють на місце з наступних причин:

1) встановлення огорожі (захисного кожуху) вимагає додаткових затрат часу та збільшує простої у разі усунення несправностей у приводах МТА;

2) через дефіцит часу під час виконання агротехнологічних операцій у полі;

3) через неможливість прослідкувати за роботою передачі, закритої захисною огорожею.

Підвищена частота знімання та встановлення захисних кожухів відбувається через незбалансований процес виконання агротехнологічних операцій, що призводить до частого з'єднання і роз'єднання трактора з різними сільськогосподарськими машинами. Крім цього проведення технічного обслуговування чи ремонту приводів та передач також вимагають зняття захисних кожухів, а зруйнування фіксувальних болтів захисного кожуха внаслідок механічної вібрації взагалі унеможлиблює подальше його встановлення.

У сільському господарстві високий відсоток у загальному обсязі робіт займають сезонні польові роботи, до виконання яких залучаються у тому числі велика кількість сезонних працівників, що характеризуються значною інтенсивністю та напруженістю, перевищенням гранично допустимих нормативів щодо параметрів довкілля (температура, вологість, швидкість руху повітря, концентрація пилу і шкідливих речовин у робочій зоні при використанні хімічних засобів захисту рослин). Дія зазначених факторів призводить до помилкових дій та нехтування безпекою, численних порушень правил гігієни, чому сприяє погана забезпеченість побутовими приміщеннями, відсутність засобів індивідуального захисту та особистої гігієни.

Разом з тим необхідно зазначити, що реформування аграрного сектора економіки не тільки істотно вплинуло на структуру та виробничі стосунки на селі, а й значною мірою позначилося на організації роботи з охорони праці. Нині в області налічується близько 400 велико-товарних сільгосппідприємств, які працюють та орендують земельні паї, і майже дві тисячі суб'єктів господарювання: 1849 фермерських господарств, приватні, переробні та допоміжні підприємства.

Невеликі підприємства не мають служби охорони праці, отже, і систематична робота з охорони праці не проводиться. Власники таких

підприємств в найкращому випадку покладають обов'язки інженера з охорони праці на себе. У більшості таких власників наймані працівники не мають жодних соціальних гарантій, працюють на власний розсуд, а їх роботодавці не опікуються створенням безпечних і не шкідливих умов праці. Деякі з підприємств малого та середнього бізнесу, у найкращих випадках, з питань охорони праці обслуговуються випадково залученими «спеціалістами» - інженерами з охорони праці. У таких структурах використовується в основному застаріла і зношена техніка, значну частину якої селяни отримали на майнові паї. Ця техніка не проходить технічного обслуговування, нерідко експлуатується несправною, що призводить до травмування людей.

Аналіз матеріалів розслідування свідчить про те, що більшість нещасних випадків трапляється з організаційних причин. Тому основну увагу під час виконання всього комплексу сільськогосподарських робіт потрібно звертати на правильну організацію безпечного ведення робіт. Правильна організація безпечного ведення робіт в першу чергу залежить від ефективної роботи служб охорони праці всіх рівнів.

Враховуючи вищевикладене відповідно до п.4 плану роботи регіональної комісії з питань ТЕБ і НС щодо дотримання вимог безпеки під час проведення весняно-польових робіт суб'єктами господарювання агропромислового комплексу області, з метою попередження виникнення нещасних випадків у агропромисловому виробництві під час проведення сільськогосподарських робіт, посадовими особами управління були вжиті заходи з посилення профілактичної роботи щодо попередження нещасних випадків у агропромисловому виробництві.

З цією метою були проведені спільні семінар-наради та «круглі» столи за участю особового складу управління, управління виконавчої дирекції Фонду СНВ у Полтавській області, представників виконавчої влади та профспілок для участі в яких були запрошені керівники та спеціалісти сільськогосподарських підприємств Полтавської області.

Такі заходи проводились у Великобагачанському, Глобинському, Зіньківському, Новосанжарському, Кобеляцькому, Оржицькому, Пирятинському, Лубенському, Полтавському районах та у м. Полтаві.

12.02.2017 відділенням виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України у Великобагачанському районі за участю посадових осіб управління проведено засідання «круглого столу» з порядком денним: «Дотримання правил безпечного виконання робіт на підприємствах АПК під час весняно-польових робіт».

В управлінні агропромислового розвитку Оржицької райдержадміністрації за участю головного державного інспектора Управління Держпраці у Полтавській області Михайленка Є.С.. проведена нарада з проблемних питань в період проведення весняно-польових робіт: обстеження полів, що обробляються негабаритною технікою, забезпечення працівників спеціальним одягом та ЗІЗ, відсутність місць відпочинку та харчування

працівників та дотримання вимог безпеки та охорони праці під час проведення весняно-польових робіт.

14.03.2016 у Кобеляцькій РДА була проведена нарада з керівниками сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств району на якій було розглянуто питання пов'язані з наближенням весняно – польових робіт. Зокрема було розглянуто питання щодо забезпечення дотримання вимог охорони праці під час проведення – польових робіт

21 лютого 2017 року на базі Полтавської Державної аграрної академії Департаментом агропромислового розвитку облдержадміністрації проведено навчання спеціалістів агрономічних служб області, управлінь (відділів) агропромислового розвитку РДА, головних агрономів насінневих господарств, спеціалістів з контролю у сфері насінництва та відділу контролю за обігом засобів захисту рослин управління фіто-санітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Полтавській області, спеціалістів дослідної станції ім. М.І. Вавилова, завідувачів лабораторій та агрономів Полтавського обласного державного центру експертизи сортів рослин.

Про забезпечення вимог охорони праці під час підготовки та проведення комплексу весняно-польових робіт в 2017 році поінформував головний спеціаліст відділу нагляду в АПК та СКС Управління Держпраці у Полтавській області Ковальський А. В.

На базі районних філій ПАТ «Полтаваобленергпо» (Шишацької, Машівської Чутівській, Котелевської, Полтавської) посадовими особами Управління Держпраці у Полтавській області проведено семінари-наради щодо дотримання вимог електробезпеки під час проведення весняно-польових робіт. На засідання були запрошені спеціалісти відповідальні за електрогосподарство сільськогосподарських підприємств районів.

Головною темою заходів було питання виконання робіт в охоронних зонах електричних мереж в зв'язку з початком польових робіт с/г підприємствами. Актуальність теми викликана зростанням в останні роки електротравматизму через пошкодження крупно габаритними машинами і механізмами ліній електропередач, виконання вантажно-розвантажувальних та інших видів робіт в охоронних зонах електричних мереж.

Під час виступів на семінарах фахівці Управління проаналізували основні причини, що призводять до нещасних випадків під час виконання робіт в охоронних зонах повітряних ліній (надалі ПЛ) та надали практичні рекомендації для їх попередження.

Інспектори також наголосили, що в охоронних зонах категорично забороняється проводити будівельні роботи, влаштовувати будь-які звалища, складати добрива, корми, солом, дрова, розташовувати автозаправні станції або інші сховища пально-мастильних матеріалів.

Особлива увага зверталась на обов'язкове отримання дозволів від електропостачальної організації для проведення робіт в межах охоронної зони ліній електропередач. Зокрема, наголошено на необхідності визначенні виду діяльності, яку планується проводити в охоронній зоні ПЛ та термінах оформлення дозволу на проведення робіт.

Через засоби масової інформації підготовлені та озвучені в ефірі роз'яснення та рекомендації щодо попередження виробничого травматизму під час проведення весняно-польових робіт:

Оржицьким районним комунальним радіомовленням озвучено в ефірі статтю: «Про необхідність здійснення контролю за станом охорони праці під час проведення весняно-польових робіт». Телерадіокомпанією «Інформ» Семенівського району озвучено в ефірі – «Охорона праці – з першого робочого дня». Глобинським районним радіомовленням: «Екзамен – як перевірка стану безпеки».

Згідно п. 4. Положення Про Державну службу України з питань праці, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96, Положення про Управління Держпраці у Полтавській області затвердженого наказом від 12.12.2011 № 136 Міністерства соціальної політики України та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 квітня 2015 р. за № 438/26883 до повноважень Управління Держпраці у Полтавській області належить здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства з охорони праці та промислової безпеки.

З метою забезпечення дотримання вимог законодавчих та нормативно – правових актів з питань охорони праці в ході проведення сезонних сільськогосподарських робіт співробітниками Управління під час здійснення заходів державного нагляду значна увага звертається на наступні питання:

- проведення навчання та перевірки знань з охорони праці працівників, що виконують роботи підвищеної небезпеки;
- проведення передрейсових медичних оглядів механізаторів та водіїв; забезпечення працівників спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту;
- дотримання вимог безпеки під час використання мінеральних добрив, пестицидів та агрохімікатів.

Так в ході здійснення заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства з охорони праці Управлінням було проведено перевірки дотримання вимог законодавчих та нормативно – правових актів з охорони праці та промислової безпеки на підприємствах агропромислового комплексу області (ТОВ «Чиста Криниця»).

В ході перевірок було виявлено наступні порушення:

Під час проведення ремонтних робіт експлуатуються металообробні верстати токарної групи, які не обладнані захисними пристроями та не пройшли опосвідчення відповідно до правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів, та на які відсутня відповідна експлуатаційна документація, яка дає можливість ознайомитися з обладнанням і визначитися з правилами його експлуатації;

- не проводиться вимірювання опору розтікання на основних заземлювачах і заземлення магістралей і устаткування;
- в ході проведення зварювальних робіт використовується зварювальне обладнання з пошкодженою ізоляцією та допускається застосування

саморобних електродотримачів, струмопровідні частини яких не захищені від випадкового дотику до них рук зварника або зварюваного виробу;

- в більшості сільськогосподарських підприємств області не забезпечується утримання, експлуатація і обслуговування електроустановок відповідно до вимог чинних нормативних документів, а саме:

- не встановлено такий порядок, щоб працівники, на яких покладено обов'язки з обслуговування електроустановок, вели ретельні спостереження за дорученим їм обладнанням і мережами - оглядом, перевіркою дії, випробуванням і вимірюванням;

- не забезпечується перевірка знань працівників у встановлені строки згідно з вимогами Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів;

- не забезпечується проведення протиаварійних, приймально-здавальних і профілактичних випробувань та вимірювань електроустановок згідно з правилами і нормами (ПТЕ);

- не забезпечується проведення технічного огляду електроустановок.

- електроінструмент, кабелі, розподільчі трансформатори безпеки та знижувальні трансформатори, перетворювачі частоти, захисно - вимикальні пристрої кабелі-подовжувачі не пройшли чергову періодичну перевірку (не рідше 1 разу в 6 місяців),

- вантажопідіймальне обладнання не пройшло технічний огляд у порядку, встановленому законодавством;

- під час експлуатації посудин, що працюють під тиском» не забезпечується виконання вимог НПАОП 0.00-1.59-87 «Правила будови та безпечної експлуатації посудин, що працюють під тиском», а саме зберігання і транспортування балонів здійснюється з порушенням відповідних вимог з не накрученими запобіжними ковпаками, без заглушок на бокових штуцерах вентилів балонів, не забезпечується зберігання балонів у вертикальному положенні в гніздах спеціальних стояків, відсутні інструкції по експлуатації, зберіганню і транспортуванню балонів; застосовуються манометри з простроченим терміном проведення перевірки (без клейма, не опломбовані); не проводиться додаткова перевірка робочих манометрів контрольним манометром (з занесенням результатів до журналу контрольних перевірок).

За результатами проведених перевірок керівникам підприємств було видано приписи про усунення вищевказаних порушень та проведено семінар – наради з інженерно – технічним складом підприємств, де було вказано на основні недоліки та шляхи їх усунення.

Враховуючи вищевикладене з метою недопущення настання нещасних випадків на підприємствах АПК необхідно реалізувати наступні заходи:

1. Керівникам районних державних адміністрацій спільно з Управлінням Держпраці у Полтавській області організувати та провести наради, засідання, колегії тощо на які запросити органи місцевого самоврядування, об'єднаннями профспілок, керівників сільськогосподарських підприємств на яких:

- розробити план заходів щодо запобігання нещасним випадкам на виробництві в регіоні;

- розглянути питання дотримання вимог безпеки при виконанні робіт в електромережах та під час експлуатації електроустановок;
- провести профілактичні заходи щодо запобігання випадків виробничого травматизму під час експлуатації транспортних засобів;
- розглянути питання проведення перед рейсових медичних оглядів механізаторів та водіїв;
- звернути увагу на стан охорони праці у фермерських господарствах.

2. Організувати проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози життю або здоров'ю працівників.

3. Забезпечити постійний моніторинг та контроль за станом охорони праці на підприємствах АПК, надати їм необхідну методичну допомогу у створенні безпечних і нешкідливих умов праці.

4. Під час проведення заходів державного нагляду контролю на підприємствах, фермерських господарствах необхідно о особливу увагу звертати на забезпечення заходів:

- навчання та перевірки знань з охорони праці працівників, що виконують роботи підвищеної небезпеки;
- проведення перед рейсових медичних оглядів механізаторів та водіїв;
- забезпечення працівників спецодягом, спецвзуттям та іншими ЗІЗ;
- дотримання вимог безпеки під час використання мінеральних добрив, пестицидів та агрохімікатів;
- експлуатація виключно тих тракторів, які обладнанні електростартерним запуском двигуна з кабіни;
- недопущення експлуатації сільськогосподарської техніки без захисних огорожень небезпечних зон, а також без попереджувальних знаків та застережних написів про застосування індивідуальних засобів захисту на посівних машинах та машинах для обробітку ґрунту.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ЗА НИЗЬКИХ ТЕМПЕРАТУРНИХ УМОВ

Горностай О.Б.

*к.т.н., доцент кафедри
промислової безпеки та охорони праці*

Вілюра Я.

магістр гр ОП-5м

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів*

Однією з найбільш актуальних проблем залишається вивчення особливостей і фізіологічних механізмів адаптації організму до різних факторів зовнішнього середовища. Відомо, що значне зростання захворювань провідних фізіологічних систем організму пов'язаних з істотним зниженням загальних

адаптивних можливостей організму, порушенням нормального функціонування фізіологічних механізмів, що забезпечують повноцінну форму адаптації до дії несприятливих впливів зовнішнього і внутрішнього середовища [1].

Під час виконання робіт на відкритому повітрі при зниженні температури існує потенційний ризик отримання серйозних травм від холоду: переохолодження всього організму і окремих частин тіла, в тому числі кінцівок, шкіри при охолодженні вітром та у разі поверхневого контакту з холодними предметами, а також дихальних шляхів. Швидкість і глибина охолодження залежать окрім сили і тривалості дії холодового фактора від стану організму та умов, в яких він перебуває. Стійкість організму до охолодження знижується при фізичному стомленні людини; переохолодження скоріше настає в умовах високої вологості повітря або сильного вітру [2].

Відповідно до розділу II Гігієнічної класифікації праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу вказано, що виконання робіт у виробничих приміщеннях в холодний період працівниками, що не мають спецодягу та робіт на відкритій території, в неопалюваних та охолоджених приміщеннях у холодний період року відносяться до допустимих умов якщо температура становить до -10°C , шкідливих умов праці – від -10 до -30°C та надзвичайно небезпечних – менше -30°C .

Температура повітря впливає не лише на людину, зокрема, позначаючись на її працездатності та стані здоров'я. Тож, можна стверджувати, що як низькі, так і високі показники термометра є фізичними шкідливими та небезпечними чинниками. Відомо, що коли на вулиці нижче за -10°C , то умови праці є шкідливими. Коли температурний показник нижче -30°C , то клас умов праці є «небезпечним», це - гранична температура для роботи на вулиці, коли виконувати можна винятково невідкладні види робіт. [3].

При проведенні робіт за мінусових температурах необхідно врахувати ряд факторів:

- обладнання приміщень для обігрівання у великих цехах без фіксованих робочих місць (холодильники, збагачувальні фабрики) та під час роботи на відкритому повітрі в холодних кліматичних зонах;
- застосування засобів індивідуального захисту від холоду;
- здійснення заходів щодо загартовування організму, адаптації його до перебування в умовах холодного клімату;
- організація попередніх та періодичних медичних оглядів осіб, що працюють в умовах впливу низьких температур.

Важливо, що за умови виконання роботи при знижених температурах у приміщеннях та на відкритих площадках працівники мусять проходити попередній та періодичні (раз на рік) медичні огляди [4]. Персонал повинен бути компетентним щодо запланованих робіт, не мати медичних протипоказань для роботи на холоді та бути попередженим про потенційну небезпеку впливу холоду на організм людини.

Важливим способом захисту від дії низьких температур є засоби індивідуального захисту (захисний одяг). Роботодавець повинен забезпечити

належний спеціальний одяг і взуття відповідно до ДСТУ EN (V) 342–2001 «Одяг спеціальний для захисту від знижених температур», ДСТУ EN 14058:2008 «Одяг захисний. Одяг спеціальний для захисту від знижених температур, ДСТУ ISO/TR 11079–2002 «Одяг. Визначення необхідних ізоляційних характеристик».

Сприятливим захисним фактором також є високий рівень фізичної підготовки, який дозволяє уникнути додаткових витрат енергії, пов'язаних з фізичною активністю на холоді. Необхідно пам'ятати, що до робіт на холоді не слід залучати вразливі групи працівників, наприклад, літніх або неповнолітніх працівників, а також з обмеженими можливостями.

Кожен працівник повинен вміти ідентифікувати перші ознаки переохолодження і знати як надати першу допомоги. Головним принципом лікування при загальному охолодженні є зігрівання. Не можна забувати, що зниження температури тіла є не лише основним показником ступеню замерзання, але і головною причиною розладів при холодовій травмі. Повноцінне і швидке зігрівання до госпіталізації важко здійснити. Необхідно, передусім, запобігти подальшому охолодженню потерпілого. Для цього його відразу ж вносять в приміщення, в машину, знімають мокрий одяг, обертають теплою ковдрою. Ні в якому разі не можна залишати потерпілого на вулиці і розтирати снігом.

При легкому адинамічному ступеню замерзання потерпілого потрібно напоїти гарячим солодким чаєм. Не слід давати алкоголь, який сприяє посиленню гальмування ЦНС.

Під час зниження температури навколишнього середовища відбувається збільшення різниці між зовнішньою температурою і температурою тіла. Внаслідок цього збільшуються втрати тепла організмом через тепловіддачу конвекцією і випромінюванням. У процесі розвитку охолодження розрізняють фази компенсації і декомпенсації терморегуляції. У фазі компенсації терморегуляції терморегуляторні реакції організму мають рефлексорний, пристосувальний характер і спрямовані на попередження зниження температури тіла шляхом, з одного боку, зменшення тепловіддачі, а з другого — збільшення теплопродукції. Зменшення тепловіддачі досягається припиненням відділення поту, спазмом кровоносних судин шкіри і м'язів, зменшенням в них кровотоку. Теплопродукція посилюється за рахунок підвищення обміну речовин. У фазі декомпенсації терморегуляції рівновага між теплопродукцією і тепловіддачею порушується, переважає тепловіддача, і тому розвивається стан патологічної гіпотермії. При цьому має місце гіпоксія як результат розладу дихання і кровообігу. Цей стан посилюється порушенням мікроциркуляції внаслідок зниження тону судин, уповільнення кровообігу і погіршення реологічних властивостей крові [2].

Боротьбу із втратами тепла забезпечують механізми, що активуються гіпоталамічним центром терморегуляції: звуження шкірних судин і збільшення теплопродукції. Оскільки ці механізми можуть не забезпечити достатню теплорегуляцію ми використовуємо теплий одяг, а також при нагоді стають запаси підшкірного жиру, який має низьку теплопровідність, і тому є гарним

теплоізолятором. Тепловтрати залежать також від відношення поверхні тіла до його маси. Чим більша маса тіла людини, тим менше це відношення і легше боротися з гіпотермією. У жінок і чоловіків приблизно однакової маси, складу тіла і рівня фізичної підготовленості адаптація до зниженої температури майже однакова [2].

Отже, у випадку якщо сталася виробнича ситуація, що загрожує життю чи здоров'ю працівника необхідно негайно припинити роботи, у цьому випадку служба охорони праці повинна вжити заходів з фіксації погодних параметрів, склавши акт, до якого додається довідка з територіальної метеослужби. Керівництво на основі цього видає наказ про припинення виконання робіт в умовах що не відповідають вимогам. Першочерговим завданням для кожного керівника повинно стати збереження життя, здоров'я та працездатності працівників. Виконання робіт за понижених температурних умов не містить об'єктів підвищеної небезпеки проте дотримання правил безпеки необхідно дотримуватись.

Список використаних джерел

1. Петренко Ю.О. Працездатність людини в екстремальних умовах навколишнього середовища розвитку: теорія і практика: монографія / Ю.О.Петренко, О. Е. Меньших. – Черкаси, 2012. –
2. Костюк І. Ф. Професійні хвороби: Підручник / Костюк І. Ф., Капустник В. А. – 2-е вид., переробл. і доп. - К.: Здоров'я, 2003. - 572 с.
3. <http://www.kadrovik01.com.ua/article/3400-qqq-16-m11-robota-na-vulits-v-moroznu-pogodu-pro-shcho-ma-znati-kadrovik> - Робота на вулиці в морозну погоду.
4. Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій, затвердженого наказом МОЗ України від 21.05.2007 № 246.

ЗАХОДИ З ОЗДОРОВЛЕННЯ ПОВІТРЯНОГО СЕРЕДОВИЩА В НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРНЯХ

Чорнусь С.М.

асистент кафедри виробничо-

інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
м. Полтава*

Однією з необхідних умов здорової і високопродуктивної праці є забезпечення чистоти повітря і нормальних метеорологічних умов в робочих приміщеннях. Усунення впливу таких шкідливих факторів, як газів і парів, пилу, надлишкового тепла і вологи і створення здорового повітряного середовища, є важливим завданням, яке має здійснюватися комплексно, одночасно з вирішенням основних питань виробництва. Але ці ж завдання так само важливі і при виробничому навчанні майбутніх фахівців. Досить часто маємо дані, що в навчальних майстернях умови праці відмінні від виробничих.

Це часто пов'язано з тим, що при появі можливості вузу змінити старе обладнання на нове, більш сучасне, продуктивне, що б навчання йшло в ногу з часом і відповідало вимогам ринку праці, для підготовки кваліфікованих кадрів, забувають про приведення у відповідність з нормами параметрів мікроклімату в навчальних майстернях.

Всі ми знаємо, що здорове повітря повинно також мати певний іонний склад. В атмосферному повітрі містяться негативні і позитивні іони, за своєю рухливістю поділені на легкі і важкі. Важкі іони утворюються в результаті осідання легких іонів на різні матеріальні частинки: пилинки, краплі туману і т. п. У чистому повітрі переважно знаходяться легкі іони, а в забрудненому – важкі. Дослідження показують, що на життєдіяльність людського організму благотворний вплив роблять негативні іони кисню повітря [4].

Шкідливі речовини проникають в організм людини головним чином через дихальні шляхи, а також через шкіру і з їжею. По дії на людину вони діляться на дві групи: неотруйні і отруйні (токсичні).

Неотруйні речовини надають тільки подразнюючу дію на слизові оболонки дихальних шляхів, шкіру, очей, практично не потрапляючи в коло кровообігу внаслідок поганої розчинності в біологічних середовищах (крові, лімфі та інших рідинах).

Отруйні речовини, добре розчиняючись в біологічних середовищах, здатні вступати з ними у взаємодію, викликаючи порушення нормальної життєдіяльності. В результаті дії отруйних речовин у людини виникає хворобливий стан – отруєння, небезпека якого залежить від тривалості дії, концентрації (мг/м^3) і виду отрути.

Надходження в повітря виробничих приміщень так і навчальних майстерень тієї чи іншої шкідливої речовини залежить від технологічного процесу, сировини, що використовується, а також від проміжних і кінцевих продуктів [3].

Розглянемо як необхідно піклується про здорове повітря в робочій зоні на прикладі столярних майстерень навчальних закладів.

Як при ручній обробці деревини так і на верстатах утворюються такі шкідливі фактори: деревна стружка, пил, пари шкідливих речовин, що містяться в лаках, фарбах, розчинниках і інших використовуваних матеріалах. Але так як робота з покриттям деревини лакофарбовими матеріалами в навчальних майстернях проводяться із застосуванням витяжних шаф то основним шкідливим фактором залишається деревний пил.

Причини виділення пилу можуть бути найрізноманітнішими. Пил утворюється при транспортуванні пиломатеріалів, механічній обробці деревини, оздоблювальній обробці поверхні (шліфування), пакуванні. Ці види пилоутворення є основними або первинними. Але так само можуть виникати і вторинні пилоутворення, наприклад, під час прибирання приміщень, русі людей і т. п.

Деревний пил за походженням є органічним пилом, за способом утворення – аерозоль дезінтеграції, по дисперсності – видимий, розмір часток залежить від виду виконуваних робіт і коливається від 10 мкм до 150 мкм. Пил

такого розміру осідає у верхніх дихальних шляхах, проникнути глибоко в легені аж до альвеол він не здатний. Однак деревнийпил має волокнисту структуру і складно виводиться з дихальних шляхів. По впливу на людину деревнийпил є малонебезпечною речовиною і відноситься до 4 класу небезпеки. ГДК деревногопилу для повітря робочоїзони становить 6 мг/м³ [2].

Деревнийпил завдає шкоди організму в результаті механічної дії – органи дихання, зір і шкіра уражаються гострими крайкамипилу і бактеріологічної – деревнийпил, будучи органічною речовиною, створює живильне середовище для розвитку мікроорганізмів. Систематичне вдиханняпилу збільшує ймовірність захворювань органів дихання: пневмокониозу (легеневий пиловий фіброз), хронічного бронхіту, захворювань верхніх дихальних шляхів, алергії. Діяпилу на орган зору може викликати захворювання очей – кон'юнктивіт, на шкіру – дерматити, екземи, лущення, огрубіння шкірного покриву.

Існує кілька принципово різних методів боротьби з запиленістю і шкідливим впливомпилу на персонал. Це методи подавленняпилу, захист учнів відстанню, використання засобів індивідуального та колективного захисту, профілактика професійних захворювань.

Пилоподавлення – загальна назва заходів, спрямованих на попередження надходження і розповсюдженняпилу в повітрі, а також на прискорення випадання пилових частинок з повітря; застосовується головним чином у виробничих умовах. Існує кілька різних способів боротьби з пилом, наприклад:

- використання піноутворюючих реагентів для придушення пилоутворення;
- використання систем туманоутворення;
- зволоження пильних поверхонь [1].

При обробці деревини від вологості повітря безпосередньо залежать всі технологічні процеси: від сушіння, первинної та фінішної обробки до складання, склеювання, фарбування та лакування. На виробництві не на всіх технологічних процесах допускаються верхні межі вологості повітря так як деревина здатна вбирати вологу з повітря і навпаки, віддавати її, якщо повітря дуже сухе. Оптимальний рівень вологості перед початковою стадією обробки деревини має становити 9-12%, але не більше 15%. Такі параметри досягаються при зволоженні повітря на рівні 50-60%.

При досягненні рівноважного вмісту води деревина не буде втрачати вологість, і вбирати її з повітря. Тільки в цьому випадку виходить продукція буде мати високі показники – рівень її якості підвищиться, а відсоток браку знизиться.

Якщо в місцях зберігання деревини і в цехах її обробки повітря пересушене, дерево віддає власну вологу, внаслідок чого спостерігаються явища, що ведуть до збитків деревообробного підприємства:

- зміна геометричних параметрів заготовок: усушка, жолоблення.
- поява мікротріщин, розтріскування, розколи деревини.
- утруднене видаленняпилу.
- тріщини на лакофарбовому покритті, відслоювання, порушення глянцею.

- порушення міцності клейових з'єднань [5].

На виробництві пилоподавлення шляхом застосування систем туманоутворення, зволоження пильних поверхонь при неправильному використанні може привести до підвищеного відсотка браку продукції, то в навчальних майстернях цим відсотком можна знехтувати і подбати про здоров'я майбутніх фахівців.

Захист учнів відстанню передбачає застосування дистанційного автоматичного управління, що має на увазі наявність відповідного обладнання яке дає можливість після його налагодження спостерігати за роботою з окремого захищеного від пилу приміщення. Не всі вузи України мають в своїх майстернях дане обладнання, а значить не для всіх підходить даний метод захисту.

Використання вентиляції навчальних приміщень один з доступних способів захисту від пилу і шкідливих речовин в робочій зоні. Як правило використовуються дві системи вентиляції: загально-обмінна припливно-витяжна – для видалення шкідливих речовин у всьому приміщенні, і місцева – для забезпечення необхідних умов в певному робочому місці. Загальна природна вентиляція здійснюється через дверні отвори і дахові дефлектори, місцева виконана у вигляді точкових індивідуальних відсмоктувачів.

Даний спосіб ефективний, але не варто забувати, що при зміні обладнання потрібне проведення повторного розрахунку системи вентиляції та приведення її у відповідність з нормами які задовольняють умовам достатнього повітрообміну.

Використання засобів індивідуального захисту. Крім засобів колективного захисту від пилу слід забезпечити учнів індивідуальними засобами захисту органів дихання, шкіри та очей.

Для захисту органів дихання застосовуються респіратори. Один з видів ефективних респіраторів «Фенікс» Ф-2/5: FFP1 (ФП). Він є багаторазовою фільтруючою напівмаскою і призначений для захисту від пилу металовмісних руд, металів, мінералів, вугілля, дерева, полімерів, скловолокна, бавовни, чаю, борошна, сухих добрив. Респіратор має чашкоподібну форму, гіпоалергенний внутрішній шар, оснащений клапаном видиху. Коефіцієнт проникнення через систему фільтрів напівмаску не перевищує 22%.

Для захисту органів зору застосовуються різного виду і конструкції окуляри. Необхідно використовувати окуляри які дають захист очей спереду і з боків від впливу твердих частинок (стружки, осколків та інших продуктів обробки), які мають панорамне скло зроблене з оптично прозорого матеріалу, стійкого до стирання і подряпин. Розмір окулярів повинен регулюватися довжиною заушників і кутом нахилу панорамної лінзи, що забезпечить захист будь-якого учня незалежно від його фізіологічних даних.

В якості додаткового захисту органів зору від пилу в медичній аптечці рекомендується мати спеціальну рідину для промивання очей яка забезпечить швидку і ефективну промивку очей при попаданні деревного пилу, що б уникнути роздратування.

З метою забезпечення належного мікроклімату і якості повітряного середовища навчальних приміщень необхідно стежити за станом всіх систем, які забезпечують чистоту повітря і усувають вплив таких факторів, як гази і пари шкідливих матеріалів, пилу, надлишкового тепла і вологи.

Список використаних джерел

1. Беспалов В.И. Теория и практика обеспыливания воздуха. / В.И. Беспалов, Д.С. Данельянц. – Ростов н/Д: Изд-во "МП-Книга", 2000. – 190 с.
2. Голубков Б.Н. Кондиционирование воздуха, отопление и вентиляция / Б.Н. Голубков, Б.И. Пятачков, Т.М. Романова – М.: Энергоиздат, 1982 – 232 с.
3. Катренко Л.А. Охорона праці в галузі освіти. навч. посібник. / Л.А. Катренко, І.П. Пістун – 2-е вид. доп. – Суми: Університетська книга, 2005. – 304 с.
4. Копань В.С. Охорона праці в гуманітарній сфері. Навч. посіб. / В.С. Копань – К.: Університетське вид-во ПУЛЬСАРИ, 2007.– 200 с.(укр).
5. Месхи Б.Ч. Оценка шума и пыльности на рабочих местах деревообрабатывающих станков / Месхи Б.Ч., Цветков В.М., Чукарина И.М. // Материалы юбилейной международной научно-практической конференции "Строительство 2004", Ростов н/Д: РГСУ, 2004.– С.95 - 97.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ПРАЦІ У ВИЩИХ АГРАРНИХ ЗАКЛАДАХ

Опара Н.М.

к.с.-г.н., доцент кафедри безпека життєдіяльності

Гаркуль В.В.

*начальник відділу з охорони праці ПДАА
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава*

На даний час у нас в Україні налічується понад 15 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації.

Багатотисячний загін науково-педагогічних працівників, допоміжного та обслуговуючого персоналу, студентства щоденно наражається на небезпеку впливу різноманітних негативних факторів.

Навчально-виховний процес у аграрних вищих навчальних закладах передбачає проведення різних видів практичного навчання як у самих ВНЗ, так і в структурних підрозділах – навчально-дослідних господарствах (НДГ) та інших відокремлених підрозділах (ВП) – ботанічних садах, агрономічних дослідних станціях, лісових дослідних станціях та проведення різноманітних лабораторних робіт.

Аграрний сектор виробництва характеризується наявністю на робочих місцях (на лісовій ділянці, фермі, у полі, теплиці, ремонтній майстерні) різноманітних шкідливих (несприятливих) та небезпечних чинників, що загрожують життю й здоров'ю працюючих, можуть призвести до професійних захворювань та травм. Тому на вимогу низки основних правоохоронних

документів, що регулюють безпеку і гігієну праці в усіх аграрних ВНЗ до штатного розпису включено посаду інженера з охорони праці, або начальника відділу з охорони праці.

В своїй роботі він керується Конституцією України, низкою Законів України (10), кодексами (4), НПАОП (23), ДСТУ (3), положеннями (3), порядками ... (3), переліками ... (5), рекомендаціями ... (2), переліками робіт (3), конвенцією, нормами, загальними вимогами, правилами, формами (3). В загальному підсумку – 67 документами.

Роботу фахівця з охорони праці у аграрному ВНЗ необхідно спрямувати за наступними основними напрямками:

- організаційні засади системи управління охороною праці;
- організація навчання з охорони праці;
- організаційні засади працезахоронної роботи у навчально-виховному процесі;
- порядок розслідування нещасних випадків, що сталися;
- організаційні аспекти системи пожежної безпеки;
- організаційні засади електробезпеки;
- забезпечення санітарно-гігієнічних нормативів у навчально-виховному процесі;
- забезпечення нормативів охорони праці під час практичного навчання.

Вживаючи заходів для запобігання та зниження виробничих ризиків, в аграрних ВНЗ необхідно не допустити участі здобувачів вищої освіти, які перебувають на практиці, до виконання робіт підвищеної небезпеки чи за несприятливих умов виробничого довкілля, за наявності не усунених шкідливих і небезпечних виробничих факторів.

В даний час студентів не можна вважати дійсно застрахованими від нещасних випадків на виробництві, адже Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (ФССНВПЗ) України визначає страхові виплати потерпілим (або особам, які їх представляють) на основі заробітної платні потерпілого, а здебільшого під час проходження навчальної чи виробничої практики студентів не зараховують в штат підприємства як працівників.

Основним завданням керівництва аграрних ВНЗ в сучасних умовах є організація навчально-виховного процесу (проходження практики), щоб вони вивчили технологічні процеси та брали в них участь під неухильним наглядом професорського-викладацького складу, майстрів виробничого навчання, завідуючих лабораторіями, фахівців навчально-виробничих підрозділів, інших досвідчених фахівців.

Умови безпечного виконання навчально-виховного процесу мають регламентувати розроблені та затверджені в аграрному ВНЗ працезахоронні документи: положення, інструкції, обов'язки, переліки.

В аграрному ВНЗ потрібно впровадити систему управління охороною праці (СУОП), адаптовану під міжнародні стандарти ISO 9001, ISO 14001, BS ON SAS18001, ISO 50001, ISO 27001, ISO 22000, ISO 28000.

СУОП повинна охоплювати як трудовий колектив так і все студентство, та залучати до виконання працезохоронних заходів не лише керівництво та спеціалістів служби (відділу) охорони праці аграрного ВНЗ, а й інших посадових осіб та працівників. Працюючі повинні бути ознайомлені з їх працезохоронними обов'язками, а студенти – з вимогами охорони праці під час навчально-виховного процесу.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА СПРЯМОВАНІСТЬ КУРСУ «ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»

Хлопов А.М.

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності

Мисник М.Г.

студент групи ТД-41 факультету технологій та дизайну

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
м. Полтава*

На початку ХХІ століття у час, коли трансформується суспільство та суспільний лад у державі, головними стають проблеми, пов'язані зі збереженням життя та здоров'я людини, середовища її проживання і сфери її діяльності. Разом з цим відбуваються радикальні зміни природного і соціального оточення людини, що впливає на її світоприйняття.

Якщо проаналізувати всю інформацію, яку отримує людина в наш час, то можна стверджувати, що людство має великі ресурси, а саме – наукову думку, розум. Проблема постає в тому, що часто людство не може спрямувати свої сили в потрібне русло, контролювати процес цивілізованого суспільного розвитку. Поступово в суспільстві нагромаджуються негативні зміни, енергія, які у природі та в суспільстві наближаються до критичної межі. Настає той період, коли потрібно керуватись законами гуманізму у всіх його проявах. А це в першу чергу виражається в тому, що людина є часткою природи, а тому вона розвивається за законами природи.

Україна переходить до моделі інноваційного розвитку. Пріоритетного значення набувають адресні та програмно-цільові функціональні інвестиції в людину, її творчий, науковий, інтелектуальний та інноваційний потенціал [2].

Вперше в історії людства покоління ідей і покоління речей змінюються в часі швидше, ніж покоління людей.

Реалії сьогодення – це ринкова економіка, глобалізація, технології та конкуренція. Усі ці характеристики знаходяться у складній залежності. Технології породжують конкуренцію і прискорюють глобалізацію, яка стимулює посилення конкуренції [3].

Зміни вимагають конкурентноспроможності, професійної й соціальної мобільності, неперервної освіти й професійного, духовного самовдосконалення.

Різке зростання вимог до рівня професійної підготовки майбутніх вчителів освітньої галузі «Технології», як і до всіх вчителів, відповідає

потребам сьогодення, що є причиною модернізації системи освіти. Результатом виконання цих вимог є підвищення якості освіти, здібності до реалізації та саморозвитку, творчої діяльності особистості. Інноваційним змінам у сучасній освіті присвячені праці С. Гончаренка, В. Лозової, П. Стефаника, М. Євтуха, Н. Тверезовської, О. Ярошенко.

Такому завданню відповідає курс «Основи охорони праці», що є складовою частиною підготовки вчителя освітньої галузі «Технології». Головною метою даної статті є показати роль курсу у формуванні цілісної особистості вчителя, який би міг працювати в умовах кредитно-трансферної системи і сучасного етапу розвитку української держави.

Дисципліна «Основи охорони праці» викладається для студентів усіх спеціальностей, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра. Навчальний процес передбачає поглиблене вивчення питань з охорони праці на етапі підготовки фахівців за професійно орієнтованими програмами, розробленими згідно державним стандартам освіти на базі знань профільюючих дисциплін з урахуванням специфічних особливостей фаху. Аналізуючи навчально-методичні матеріали для самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання, розроблені викладачами кафедри, слід зазначити, що вони містить весь матеріал, необхідний для успішного опанування дисципліни: перелік лекційних та практичних занять з питаннями до кожного з них, ключовими аспектами до вивчення теми, питаннями для самоконтролю знань і самостійного вивчення; порядок і критерії оцінювання знань студентів; систему нарахування додаткових балів за видами робіт (участь у конкурсах і олімпіадах, у роботі наукових студентських конференцій, написання рефератів або фрагменту практичного заняття, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань підвищеної складності тощо); відповідні тестові завдання до кожної теми; перелік питань до підсумкового контролю; список інформаційних джерел; додаток з визначенням основних термінів з охорони праці.

В умовах сучасної української держави, що знаходиться в стадії переходу до демократичного суспільства, відбуваються динамічні зміни у змісті освіти та в концепції підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі «Технології» [7]. Відповідно із зміною соціально-політичних і економічних умов життя в Україні відбувається трансформація концепції освіти та підготовки фахівців багатьох галузей [1].

Суспільство відчуло на собі і зрозуміло хибність довгоіснуючого підходу: тривалий час підготовці вчителів трудового навчання в системі освіти не приділялась достатня увага. В зв'язку з цим виникла потреба у підвищенні ефективності трудової підготовки школярів і студентства. Тому кардинально змінюється роль «...викладача в системі освіти...», а також «людини у виробничому процесі...» [5]. Інформатизація та інтенсифікація виробничих процесів веде до виникнення нових дисциплін, які вимагають творчого нестандартного підходу студента як майбутнього вчителя до навчальної діяльності [7].

Таке ставлення до навчання ґрунтується на підвищенні кваліфікації студента за рахунок активної самостійної роботи, пошукової діяльності,

пошуку та творчої обробки інформації і перетворення її у довготривалі міцні знання.

Головною метою освітньої галузі «Технології» є формування всебічно розвиненої, освіченої особистості, готової до трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Завданням вищої школи України є виховання кваліфікованого спеціаліста-педагога, який володіє сучасними технологіями навчання і орієнтується в океані постійно зростаючої інформації [6].

Зараз вищі навчальні заклади України впроваджують кредитно-трансферну систему в контексті входження нашої держави до Болонського процесу, «який має соціальний аспект, що полягає у підвищенні конкурентноздатності вищої освіти України на теренах Європи та світу. В зв'язку із цим виникла необхідність прийняття Національної доктрини освіти [3]:

- 1) визначення безпосередніх обов'язків кожного закладу вищої освіти;
- 2) систему акредитації, атестації отриманих знань;
- 3) забезпечення внутрішньої та зовнішньої оцінки навчання з

урахуванням участі в ній студентів.

Фахова підготовка студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка включає в себе нормативний курс «Охорона праці» за модульно-рейтинговою системою, який складається з двох модулів. Предмет має гуманістичну спрямованість у вищому навчальному закладі, а особливо — в педагогічному університеті.

Можна говорити про те, що цей курс є основою формування соціально-орієнтованої особистості майбутнього вчителя галузі «Технології» в умовах сучасного прагматичного світу.

Список використаних джерел

1. Вступне слово ректора Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, дійсного члена АПН України Володимира Пащенко / Сучасні освітні технології та напрямки підготовки майбутнього вчителя трудового навчання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю педагогічно-індустріального факультету 8-9 жовтня 2003 р. – Полтава, 2003. — С. 3-5.
2. Лозовецька В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці сучасного викладача // Зб. наук. праць Полтавського державного пед. університету. – Вип. 4(51). – Серія «Педагогічні науки». — Полтава, 2006. — С. 10-18.
3. Мартиненко А.М., Білик В.Д. Створення загальноєвропейського простору вищої освіти // Психологічні та технічні проблеми безпеки праці життя та здоров'я людини : збірник матеріалів міжвузівської науково-технічної конференції 27.04.2005 р. (II частина). – Полтава, 2005. – С. 3-4.
4. Про освітні галузі «Технології» // Газета «Освіта України» № 1-2.-14.01.2003.
5. Сидоренко В., Буринський В. Роль самостійної роботи студента в навчальному процесі вищого закладу освіти // Самостійна робота студентів у

структурі сучасної освіти : матеріали регіональної науково-практичної конференції 22 квітня 2004 р. – Полтава, 2004. – С. 10-17.

6. Титаренко В., Тягло Є. Самостійна робота студентів з декоративно-прикладної творчості як організаційно-методична проблема педагогічного ВНЗ / Самостійна робота студентів у структурі сучасної освіти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю педагогічно-індустріального факультету 8-9 жовтня 2003 р. – Полтава, 2003. — С. 181-186.

7. Хлопов А. М. Вдосконалення професіоналізму викладача освітньої галузі «Технології» в умовах модульно-рейтингової системи навчання // Психолого-педагогічні проблеми формування професіоналізму викладача вищої школи в умовах європейського виміру : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 15-16 лютого 2006 року. – Полтава, 2006. – С. 200-201.

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ПРАЦІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Дрожжана О.У.,

*старший викладач кафедри
безпеки життєдіяльності,*

Ясько В.О.,

студент 4 курсу

інженерно-технологічного факультету

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава

Одним з основних завдань охорони праці в сільському господарстві є створення для працівників здорових, безпечних умов праці, попередження та профілактика виникнення професійних захворювань, нещасних випадків та аварій, пов'язаних із виробничими процесами в сільському господарстві, тобто захист працюючих від впливу шкідливих та небезпечних виробничих факторів. При цьому сільськогосподарське виробництво характеризується цілою низкою особливостей, що впливають на рівень виробничих ризиків та роблять цю галузь однією з найбільш травмонебезпечних.

Наприклад, за 2016 рік в галузях АПК травмовано 578 осіб, з них 83 з смертельним наслідком.

Агропромислове виробництво характеризується наявністю цілого ряду негативних факторів, що вже стали традиційними: старіння основних фондів, зростаюча кількість фізично зношеного і морально застарілого обладнання, машин і механізмів, що не відповідають безпечним умовам праці; постійно зростаюча кількість робочих місць, що не відповідають вимогам нормативно-правових актів з охорони праці, незабезпеченість працюючих засобами індивідуального захисту; значне послаблення трудової і виробничої дисципліни.

Основними особливостями організації виробничого процесу в аграрному секторі є:

- сезонність робіт, що практично не дає можливості в окремі періоди року дотримуватися нормативної тривалості робочого дня, внаслідок чого щорічно травматизм досягає пікових значень в одні й ті самі місяці року. Перший пік припадає на липень-серпень (пора збирання ранніх зернових і зернобобових). Другий пік травматизму припадає на жовтень;
- нерівномірна завантаженість працівників протягом року;
- залучення до роботи в напружені періоди підлітків та осіб пенсійного віку.

Сільське господарство включає в себе основні галузі: рослинництво та тваринництво, а також обслуговуючі (ветеринарне обслуговування, технічне обслуговування машин та обладнання, тощо) та переробні, кожна з яких має цілий ряд специфічних шкідливих та небезпечних виробничих чинників.

Для рослинництва притаманними є різноманітні роботи, пов'язані з застосуванням пестицидів та мінеральних добрив; боротьба з бур'янами, шкідниками та хворобами рослин, приготування робочих розчинів, протравлювання насіння, опилування, обприскування, фумігація рослин, ґрунту та приміщень, приготування та розкидання протруєних приманок, підживлювання рослин, внесення мінеральних добрив. Більшість пестицидів та мінеральних добрив є токсичними для людського організму. Потрапляючи до організму людини такі речовини можуть спричиняти порушення його нормальної життєдіяльності та виступати причиною гострих чи хронічних інтоксикацій. Високий рівень небезпеки мають і механізовані роботи в рослинництві, оскільки працівники піддаються тривалому впливу підвищеного рівня шуму, вібрації, підвищеної температури в кабіні тракторів та комбайнів, нервовим перенапруженням, що призводить до найвищого показника виробничого травматизму саме серед трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва.

Весняно-польові роботи – напружений етап річного циклу агропромислового виробництва. Зокрема, у березні-квітні сільськогосподарськими підприємствами виконується біля третини річного обсягу польових тракторних і, майже, така ж частка транспортних робіт. У цей час зростає, в порівнянні із зимовими місяцями, кількість зайнятих на ручних роботах працівників, у першу чергу, на технологічному обслуговуванні та забезпеченні роботи посівних та інших машинно-тракторних агрегатів. Все це об'єктивно збільшує вірогідність травматизму, особливо при недотриманні вимог безпеки та охорони праці і внаслідок неналежної організації робіт.

Умови праці у сільськогосподарському виробництві мають свої особливості. В основному польові роботи виконуються на значній відстані від центральної садиби і тракторної бригади. Через це знижується контроль за безпекою працюючих зі сторони адміністрації господарства. У цих умовах підвищується особиста відповідальність механізаторів за безпеку проведення робіт. Причинами аварій і нещасних випадків при експлуатації

сільськогосподарської техніки, особливо при проведенні весняно-польових робіт, є:

- технічна несправність тракторів і сільськогосподарських машин;
- порушення технологічного процесу;
- не проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці працівникам господарств;
- порушення виробничої та технологічної дисципліни;
- відсутність медичних оглядів;

Відповідальними особами за організацію охорони праці під час проведення весняно-польових робіт призначаються головний агроном, головний інженер, бригадири тракторних і польових бригад.

Рекомендовано роботодавцям, керівникам сільськогосподарських підприємств, головам фермерських господарств, інженерам з охорони праці напередодні початку весняно-польових робіт посилити профілактичну роботу по запобіганню виробничого травматизму

Типовими для тваринництва є небезпечні та шкідливі чинники, зумовлені застосуванням у цій галузі різноманітних технічних засобів: машин та механізмів для приготування кормів, прибирання гною, доїння молочних тварин, при обслуговуванні великої рогатої худоби, поголів'я свиней, кіз, овець тощо; широким використанням токсичних та подразнюючих речовин (лікарських та мінеральних домішок до кормів, дезинфікуючих, миючих засобів тощо); постійним контактом працівників з патогенними мікроорганізмами (бактеріями, вірусами та продуктами їх життєдіяльності, паразитами-збудниками інвазійних хвороб, спільних для людини і тварин).

Врахування особистісних якостей працівника при виконанні робіт у тваринництві є особливо важливим, оскільки тварини є джерелом підвищеної небезпеки, а виключити контакт їх з людиною навіть за високого рівня механізації виробничих процесів неможливо. Особливості безпечного поводження з сільськогосподарськими тваринами закріплені в галузевих нормативних актах з охорони праці.

Виробництво продукції тваринництва в будь-якому разі засноване на контакті людини з тваринами, виключити який повністю неможливо. Відповідно, регламентувати заходи з охорони праці цієї категорії працівників у локальних нормативних актах необхідно обов'язково з врахуванням індивідуальних особливостей як працівників так і тварин, з якими відбувається контакт в процесі трудової діяльності.

З огляду на вищезазначене для найбільш ефективного правового регулювання охорони праці в сільському господарстві поряд із загальними нормами існує ряд спеціальних норм, що відображають саме специфіку виробничих процесів за галузями сільськогосподарського виробництва та, відповідно, особливості охорони праці в них. Ці норми містяться в галузевих нормативних актах з охорони праці (НПАОП), які являють собою правила з охорони праці за видами виробничих процесів, та примірних інструкціях за видами робіт чи за професіями, на підставі яких власником підприємства

розробляються інструкції з охорони праці вже на конкретному сільськогосподарському підприємстві.

На сьогодні особливості охорони праці в галузях агропромислового виробництва відображені в досить великій кількості нормативно-правових актів. Проте більшість з них були розроблені та прийняті ще в 70-90-х роках ХХ ст. і в сучасних умовах не в змозі ефективно врегулювати питання охорони праці в сільськогосподарських підприємствах на фоні докорінних змін як організаційних форм сільськогосподарських підприємств, так і технологій виробництва продукції рослинництва та тваринництва. У сучасному сільськогосподарському виробництві постійно зростає кількість технологічних процесів, різноманітних речовин, генетично-модифікованих організмів, що становлять небезпеку для життя та здоров'я працівників сільського господарства, і саме врахування цих нових небезпечних та шкідливих чинників з метою розробки ефективних заходів та засобів з охорони праці та їх закріплення на законодавчому рівні є підґрунтям для підвищення рівня безпеки сільського господарства як однієї з основних галузей економіки нашої країни.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ У ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ

Опара Н.М.

к.с.-г.н., доцент кафедри безпека життєдіяльності

Костенко А.А.

студентка 1 курсу факультету ветеринарної медицини

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава

Вивчення питань охорони праці мають важливе значення для майбутніх фахівців галузі ветеринарної медицини. У Законі України «Про ветеринарну медицину» подано наступне визначення: «Ветеринарна медицина – це діяльність, що спрямована на збереження здоров'я і продуктивності тварин, запобігання їх хворобам та на захист людей від пріонних хвороб та зоонозів». «Медицина оберігає людину, а ветеринарна медицина – людство». Охорона праці у ветмедицині має за мету оберігати лікарів – ветеринарів та інших працівників галузі від численних небезпек, нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань, що можуть мати місце на робочих місцях ветеринарних спеціалістів.

На сучасному етапі ветеринарні потреби нашої країни забезпечують майже 60 тисяч фахівців. Держпродспоживслужбі підконтрольні 2870 підприємств. На 413 рибообробних та 1518 м'ясопереробних підприємствах введено посади офіційних лікарів ветеринарної медицини. Лише у державних установах галузі працює 32 тисячі працівників; 28 тисяч з них це спеціалісти з вищою і середньою спеціальною освітою.

На сьогодні Держпродспоживслужба має достатню законодавчу базу з охорони праці, щоб забезпечити життя і здоров'я працівників. Разом з тим у

Законах України «Про ветеринарну медицину» та «Про безпеку та якість харчових продуктів» питанням охорони праці спеціалістів ветеринарної медицини не приділено достатньої уваги.

Охорона праці не розрізняє стандарти безпеки праці для лікаря-приватника та фахівця з державних установ ветеринарної медицини. Їх праця повинна бути безпечною та соціально захищеною. Потрібно зазначити, що ринок ветеринарних послуг в Україні характеризується дуже широким спектром виконуваних робіт. Оскільки власнику тварин незручно звертатися за допомогою в інший населений пункт (за 5-7 км.), у кожному населеному пункті має жити і працювати або представник державної ветеринарної установи, або лікар – приватник.

Їх працю часто необхідно розглядати як роботу за небезпечних чи шкідливих умов, а значить і належним чином оберігати від потенційних виробничих небезпек. Робота ветеринарного лікаря є дуже відповідальною і напруженою. Дуже важливим є забезпечення у роботі високого рівня емоційної стійкості.

Нині вітчизняна ветеринарна медицина впевнено наближається до міжнародних стандартів санітарного нагляду, безпечності сільськогосподарської продукції і охорони природного довкілля, вжиття заходів для недопущення поширення небезпечних хвороб. Саме через наявність на робочих місцях небезпечних і шкідливих виробничих чинників професії ветеринарних працівників введено до «Переліку професій і посад із шкідливими умовами праці».

Серед напрямів працевохоронної роботи у ветеринарній медицині можна виділити наступні етапи:

1. Професійний добір працівників.
2. Навчання з питань охорони праці.
3. Безпека обладнання.
4. Безпека виробничих процесів.
5. Безпека будівель та споруд.
6. Забезпечення нормативних санітарно-гігієнічних умов праці.
7. Наявність засобів індивідуального захисту (ЗІЗ).
8. Оптимальні режими праці та відпочинку.

Ведучи мову про порядок проведення контролю на підприємствах Держпродспоживслужби слід відмітити, що він здійснюється за трьома ступенями:

- I-й ступінь – поточний контроль;
- II-й ступінь – оперативний контроль;
- III-й ступінь – періодичний контроль.

Фахівці Міжнародної організації праці (МОП) та Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) виділяють більше 150 класів професійних ризиків і приблизно одну тисячу їх видів, які є реальною небезпекою для двох тисяч різних професій.

У ветеринарній медицині високим ступенем ризику характеризуються наступні суб'єкти господарювання:

- з розведення, вирощування, утримання та (або) обігу сільськогосподарських тварин, птиці, риби та інших гідробіонтів;
- із заготівлі та (або) переробки сировини тваринного походження;
- із забою тварин, первинної переробки та виробництва харчових продуктів;
- з племінної справи у тваринництві;
- з виробництва та (або) обігу ветеринарних препаратів, субстанцій;
- із зберігання сировини та продукції тваринного походження (бази, склади, холодильники, холодокомбіinati тощо);
- діяльність яких пов'язана з виробництвом та (або) обігом кісткового, кров'яного, рибного, м'ясо-кісткового борошна;
- діяльність яких пов'язана з утилізацією тварин та продуктів тваринного походження (ветсанутильзаводи);
- з виробництва та (або) обігу кормових добавок, сумішей, преміксів, кормів для годівлі тварин;
- з вирощування, утримання та (або) обігу домашніх, диких, екзотичних, зоопаркових, циркових тварин, хутрових звірів.

Безпека проведення ветеринарно-санітарних заходів у тваринництві повинна відповідати вимогам ГОСТ 12.3.002 «ССОТ. Процессы производственные. Общие требования безопасности», ГОСТ 12.1.008 «Биологическая безопасность. Общие требования», НПАОП 01.1-1.01-00 «Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві» та «Інструкції з проведення санітарної обробки – дезінфекції, дезінсекції та дератизації об'єктів птахівництва» (2007 р.).

Загалом всі актуальні питання охорони праці у галузі ветеринарної медицини можна розділити на наступні групи – блоки;

- умови праці, небезпечні та шкідливі чинники у ветеринарній медицині;
- основні засади функціонування системи управління охороною праці на підприємствах ветеринарної медицини;
- соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- охорона праці під час проведення ветеринарно-санітарних заходів;
- методи фіксування та повалення тварин;
- безпека праці під час штучного осіменіння сільськогосподарських тварин;
- безпека праці під час клінічного дослідження тварин;
- безпека праці під час акушерських і гінекологічних досліджень та хірургічного лікування тварин;
- безпека праці під час патологічних і патологоморфологічних діагностичних досліджень;
- вимоги безпеки та гігієни праці у лабораторіях ветеринарної медицини;
- організаційні засади системи пожежної безпеки у ветеринарній медицині;
- надання долікарської допомоги потерпілим на тваринницьких та ветеринарних об'єктах.

КРАШ-ТЕСТ АВТОМОБІЛІВ

Ладатко М.С

*студент 1 курсу СВО «Магістр»
інженерно-технологічний факультет*

Опара Н.М.

*к.с.-г.н., доцент кафедри безпека життєдіяльності
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава*

Краш-тест (також креш-тест, англ. Crash test - аварійне випробування) - випробування дорожніх автомобілів на безпеку. Являє собою навмисне відтворення дорожньо-транспортної пригоди з метою з'ясування рівня пошкоджень, які можуть отримати його учасники. З 1966 року для краш-тесту в машину поміщають манекен, обладнаний датчиками для виміру ушкоджень, до цього для цих же цілей використовувалися трупи людей і тварин.

Розгін автомобіля, як правило, здійснюють зовнішнім двигуном. Автомобіль розфарбовують спеціальним чином, щоб було легше локалізувати та виміряти ушкодження.

Згідно з європейськими нормами, вперше встановленими в 1997 році, за пошкодження, отримані манекеном, знімаються бали. За сумою балів визначається ступінь безпеки.

Найбільш дешевим і простим для проведення є лобовий краш-тест. У ньому розігнаний автомобіль направляє на бетонний блок. З 1997 року європейським комітетом з проведення незалежних краш-тестів було прийнято рішення проводити не лобовий краш-тест, а лобовий удар з 40% перекриттям. Видозмінилася і перешкода: з бетонного блоку вона перетворилася на алюмінієвий куб: стандартизована подоби зустрічного автомобіля.

Інше найважливіше випробування - бічні удари. Перший з них імітує зіткнення з машиною, що їде в перпендикулярному напрямку. Тестоване авто б'ють точно в середину боку водія алюмінієвим бар'єром на візку.

Першим радянським автомобілем, підданим краш-тесту, став «Москвич-408».

В даний час, термін краш-тест застосовується не тільки до автомобілів, але і до ноутбуків, стільникових телефонів і інших пристроїв, до яких пред'являються підвищені вимоги надійності.

На теперішній день існує декілька різноманітних організацій, що займаються проведенням краш-тестів:

- ARCAP (Росія)
- EuroNCAP (Євросоюз)
- ADAC (Германія)
- NHTSA (США)
- IHS (США)
- Latin NCAP (Латинська Америка)
- C-NCAP (Китайська Народна Республіка)

- JNCAP (Японія)
- ANCAP (Австралія)
- AMPKCAP (Росія)

Приклади світових краш-тестів:

Організація Global NCAP продовжує краш-тести бюджетних моделей для різних ринків світу. На цей раз випробували міні-вен Chevrolet Enjoy, який продається в Індії. Цей 4,3-метровий автомобіль з 1,3-літровим бензиновим двигуном випускається з 2010 року.

Краш-тест «Шевроле Енджой» проводили за стандартною процедурою - лобове зіткнення на швидкості 64 км/год. Міні-вен не порадував, результати виявилися дуже невтішними.

Бюджетний автомобіль не отримав жодної зірки, тобто це один з найнебезпечніших нових автомобілів в світі. При лобовому зіткненні у водія і пасажирів, що розміщуються на передньому сидінні, існує загроза серйозно травмувати ноги, голову і грудну клітину.

Причиною такого результату є дуже бідна комплектація з безпеки. Базовий Chevrolet Enjoy не обладнано подушками безпеки, а в більш дорогих версіях встановлені тільки фронтальні ейрбеги. Також відсутні кріплення для дитячих сидінь типу Isofix і ABS з ESP.

Незалежний європейський комітет Euro NCAP випробував на безпеку шість новинок світового автопрому: Audi Q5 другого покоління, Land Rover Discovery V, Toyota CH-R, Citroen C3, Fiat 500 і Ford Ka +. За результатами краш-тестів всі кросовери, що брали участь у випробуваннях, набрали вищий бал.

Audi Q5 отримала підсумкові п'ять зірок в рейтингу безпеки Euro NCAP. Експерти оцінили захист дорослих пасажирів на 93%, а дітей - на 86%. При цьому за захист пасажирів німецький кросовер отримав 73% від максимально можливої кількості балів. Роботу електронних систем безпеки Euro NCAP оцінив в 58%.

Новий Land Rover Discovery отримав схожі з Audi Q5 оцінки. У англійського кросовера нижче оцінки за захист дорослих пасажирів і дітей (90% і 80% відповідно), але при цьому експерти вище оцінили роботу систем безпеки (73%) і рівень захисту пішоходів (75%).

Компактний кросовер Toyota CH-R також отримав п'ять зірок в рейтингу Euro NCAP. Вищий бал експерти віддали японському SUV за захист дорослих пасажирів (95%). Захист дітей оцінили в 77%, роботу електронних помічників в 78%, а безпеку пішоходів у 76%.

Компактні хетчбеки, які брали участь у випробуваннях, отримали нижчі оцінки. Нового Citroen C3 при підсумкових чотирьох зірках віддали тільки 58% за безпеку пішоходів і 59% за роботу електроніки. При цьому французький автомобіль отримав високі бали за захист дорослих пасажирів і дітей: 88% і 83% відповідно.

Оновлений Fiat 500 за підсумками тестів отримав «трійку». Найгірший показник у італійської новинки - по частині роботи систем безпеки (27%).

Низький бал автомобіль отримав і за захист дітей (49%). При цьому безпеку дорослих пасажирів оцінили в 66%.

Однокласник Fiat 500, новий Ford Ka +, показав схожі результати. При підсумкових трьох зірках експерти Euro NCAP віддали компакткару 29% за роботу електронних помічників, 57% - за безпеку пішоходів, 61% - за захист дітей. Вищим балом (73%) оцінили безпеку дорослих пасажирів Ford Ka +.

З січня 2016 вступила в силу оновлена редакція методики випробувань Euro NCAP. Крім стандартних ударів об деформуючі перешкоди, вона передбачає тести системи запобігання зіткнень з пішоходом. Автомобіль розганяють до 40 км/год, після чого він повинен виявити на проїжджій частині пішохода-манекена і максимально знизити швидкість перед ним або зупинитися.

ОЦІНКА ПРОФЕСІЙНОГО РИЗИКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ (СУОП)

Винник Р.Л.

начальник відділу інжинірингу

ПАТ «Газопостачання та газифікації Закарпатгаз»

м. Ужгород

Дудник В.В.

к.т. н., старший викладач

кафедри безпека життєдіяльності

Перерва Ю.В.

студентка 4 курсу

інженерно-технологічний факультет

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава

Основною метою створення системи управління охороною праці на підприємстві є збереження життя і професійного здоров'я працівника. Ця мета досягається шляхом розробки та впровадження цілого комплексу запобіжних, правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів. Однак досягнення бажаного результату, тобто максимальна ефективність цих заходів і засобів, в першу чергу залежить від правильності, точності та об'єктивності проведення процесу ідентифікації потенційних небезпек і оцінки можливих професійних ризиків.

Процес оцінки професійних ризиків є фундаментальною основою та відправною точкою створення безпечних і комфортних умов праці, однак саме він і є найбільш трудомістким та клопітким. Як правило саме на цій стадії розробник робить найбільшу кількість помилок. Ці помилки надалі можуть реалізуватися у вигляді випадків виробничого травматизму, профзахворювань, промислових аварій та катастроф і є завжди можливими, в силу існування певних факторів. Встановлено, що фактори невизначеності, які чинять

визначальний вплив на стан функціонування ергатичної системи в той чи інший період часу, можна умовно поділити на дві основні групи [1]:

1. Зовнішні фактори (фактори навколишнього середовища);
2. «Людський фактор».

Згідно із статистичними даними, перше місце, із загальної кількості, серед причин виникнення випадків виробничого травматизму як в Україні, так і у розвинутих країнах світу займають організаційні причини, насамперед, невиконання або неналежне виконання працівником інструкцій та вимог з охорони праці. Такі дані по країнах є практично співвідносними і становлять в середньому 50-65 % від загальної кількості травмованих [2, 3]. Схожа ситуація спостерігається і з причинами виникнення профзахворювань, основними з яких є недосконалість та навмисне нехтування працівниками засобів індивідуального захисту, а також порушення правил охорони праці та режимів праці та відпочинку.

Друге місце належить психофізіологічним причинам, в середньому 15 % від загальної кількості, найчастішими з яких є особиста необережність виконавця, а також протиправні дії третіх осіб, що викликали травми або смерть [2, 3]. Необхідно зауважити, що такі випадки з часом стають все більш поширеними, навіть у розвинутих країнах з відносно високим і сталим рівнем життя. В США вбивство на робочому місці є основною причиною летальних випадків на виробництві серед жінок та третьою – серед чоловіків [3].

Основними подіями, які призводять до нещасних випадків на виробництві як в Україні, такі інших країнах світу є дорожньо-транспортні пригоди на дорогах загального користування, падіння, обрушення та обвалення матеріалів, ґрунту, породи тощо [2, 3].

Таким чином в будь-яких причинах виникнення виробничого травматизму і профзахворювань, а також в подіях, які до них призвели, простежується, насамперед, вина і виконавця, і роботодавця, котрі свідомо чи несвідомо порушували вимоги нормативно-правових актів з охорони праці щодо створення здорових, безпечних та комфортних умов праці. Але, незважаючи на те, чия помилка чи халатність або протиправні дії стали причиною травми, профзахворювання або загибелі працівника, зрозуміло є те, що вони прямо пов'язані з дією (свідомою, несвідомою, помилковою) людини, тобто із впливом «людського фактора».

Іншими словами вищенаведені статистичні дані свідчать про те, що рівень безпеки функціонування ергатичної системи, в даному випадку кількість випадків виробничого травматизму, профзахворювань, в першу чергу пов'язаний з таким фактором невизначеності як «людський фактор», котрий за своєю природою є стохастичним, тобто такий, що важко піддається точній оцінці та прогнозуванню [1].

Отже, виникає питання, чому незважаючи на те, що і у вітчизняному законодавстві, і у законодавстві розвинутих країн прямо прописана вимога проведення оцінки професійних ризиків на всіх стадіях життєвого циклу ергатичної системи (проектування, функціонування тощо) та постійного багатоступеневого моніторингу і керування ними, структура причин

виникнення нещасних випадків є доволі сталою, а самі випадки – можливими. Відповідь на це питання, на нашу думку, необхідно шукати в площині двох взаємопов'язаних напрямків:

1. Недосконалості існуючих методів та відсутності єдиного відносно простого, універсального і математично обґрунтованого методу оцінки професійних ризиків (з урахуванням впливу «людського» та зовнішніх факторів);

2. Неефективності системи моніторингу та управління професійними ризиками на підприємствах.

На основі проведеного аналізу відомих методів оцінки професійного ризику встановлено, що жоден з них самотійно не в змозі забезпечити отримання комплексного та об'єктивного результату та практично не враховує впливу «людського» та зовнішніх факторів на стан функціонування ергатичних систем.

Список використаних джерел

1. Бочковський А.П. «Людський фактор» та ризик виникнення небезпек: випадковість чи закономірність / А.П. Бочковський. – Одеса: Юридична література, 2015. – 137 с.
2. Електронний ресурс: <http://www.social.org.ua>
3. Хрупачев А.Г. Профессиональный риск. Теория и практика расчета / Под ред. А.Г. Хрупачева, А.А. Хадарцева. – Тула: Изд-во ТулГУ, 2011. – 330 с.

СЕКЦІЯ «НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ»

НАВЧАННЯ НАСЕЛЕННЯ ДІЯМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Фомін Г.В.

*завідувач обласних та міста Полтава курсів
удосконалення керівних кадрів 3 категорії
Навчально-методичний центр цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Полтавської області*

Литвин Т.М.

*викладач обласних та міста Полтава курсів
удосконалення керівних кадрів 3 категорії
Навчально-методичний центр цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Полтавської області
м. Полтава*

У сучасних умовах проблемою державної і суспільної значущості є безпека життєдіяльності населення, збереження головної цінності – життя і здоров'я людини.

Глобальний розвиток людської цивілізації, крім позитивних надбань, породив численні загрози життєво важливим інтересам людини і громадянина, суспільства і держави. Значне місце серед цих загроз займають небезпеки техногенно-природної сфери. Необізнаність населення щодо правил поведінки у надзвичайних ситуаціях призводить до збільшення кількості загиблих та постраждалих внаслідок їх виникнення. Саме тому, передумовою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій є належна організація та здійснення навчання населення діям за цих обставин.

Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється:

за місцем роботи – працюючого населення;

за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів;

за місцем проживання – непрацюючого населення.

Організація навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях покладається:

працюючого та непрацюючого – на Державну службу України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України), місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, які розробляють і затверджують відповідні організаційно-методичні вказівки та програми з підготовки населення до таких дій;

дітей дошкільного віку, учнів та студентів – на Міністерство освіти і науки України, яке розробляє і затверджує навчальні програми з вивчення заходів безпеки, способів захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних

надзвичайними ситуаціями, з надання домедичної допомоги за погодженням з ДСНС України.

Навчання населення складається з:

- навчання безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях;
- навчання за межами підприємств, установ та організацій керівного складу і фахівців з питань цивільного захисту та пожежної безпеки;
- практичної підготовки під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту;
- навчання під час здобуття відповідного освітнього рівня у навчальних закладах системи освіти;
- самостійного вивчення інформації про дії в умовах надзвичайних ситуацій.

Навчання працюючого населення здійснюється безпосередньо на підприємстві, в установі та організації згідно з програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях розробляються і затверджуються підприємствами, установами, організаціями на підставі програм та організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, що розробляються і затверджуються ДСНС України, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях поділяються на:

- загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій;
- спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;
- додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки;
- пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою;
- прискореної підготовки працівників до дій в особливий період.

Навчання працівників на підприємстві, в установі та організації здійснюється шляхом:

- курсового навчання, що передбачає формування навчальних груп і здійснюється в навчальних класах або на об'єктах навчально-виробничої бази підприємства, установи та організації;
- індивідуального навчання, що передбачає вивчення теоретичного матеріалу самостійно та у формі консультацій з керівниками навчальних груп або іншими особами.

На підприємствах, в установах та організаціях із чисельністю працівників 50 і менше осіб навчання може здійснюватися шляхом проведення інструктажів за програмою загальної підготовки працівників, які проводяться особами з

питань цивільного захисту, призначеними в межах штатної чисельності суб'єкту господарювання.

Для отримання працівниками відомостей про конкретні дії у надзвичайних ситуаціях на підприємстві, в установі та організації обладнується з урахуванням особливостей виробничої діяльності інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту, що є частиною приміщення загального користування, у якій тематично оформляються стенди, розміщуються схеми, навчальні посібники і зразки, передбачені програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях.

Тематичне наповнення інформаційно-довідкового куточка визначається з урахуванням заходів, передбачених планом реагування на надзвичайні ситуації (інструкцією щодо дій персоналу суб'єкту господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій), та містить інформацію про наявні можливості та ресурси підприємства, установи, організації з протидії небезпечним факторам, що ймовірні для місця їх розташування.

Особи керівного складу та фахівці суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, у перший рік призначення на посаду і періодично один раз на три-п'ять років зобов'язані проходити функціональне навчання у Навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Полтавської області. Функціональне навчання проводиться з відривом від виробництва із збереженням заробітної плати.

Практична підготовка працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту. Спеціальні об'єктові навчання і тренування проводяться у порядку, затвердженому Міністерством внутрішніх справ України. Графіки проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту затверджуються щороку керівниками підприємств, установ та організацій і узгоджуються з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС України.

Навчання працюючого населення здійснюється у робочий час за рахунок коштів підприємств, установ та організацій.

Навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється під час навчально-виховного процесу за рахунок коштів, передбачених для фінансування навчальних закладів.

Підготовка студентів вищих навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється за нормативними навчальними дисциплінами „Безпека життєдіяльності” та „Цивільний захист”. З метою відпрацювання дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій з учасниками навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів проводяться щороку об'єктові тренування з питань цивільного захисту.

Підготовка учнів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється в рамках вивчення предметів „Основи здоров'я” та „Захист Вітчизни”. Практичне закріплення

теоретичного матеріалу здійснюється шляхом щорічного проведення Дня цивільного захисту.

Навчально-виховна робота з дітьми дошкільного віку проводиться згідно з вимогами базового компонента дошкільної освіти і спрямовується на формування достатнього та необхідного рівня знань і умінь дитини для безпечного перебування в навколишньому середовищі, елементарних норм поведінки у надзвичайних ситуаціях. Для поліпшення якості навчально-виховної роботи з дітьми з питань особистої безпеки, захисту життя та норм поведінки у надзвичайних ситуаціях у дошкільних навчальних закладах проводиться щороку Тиждень безпеки дитини.

Позашкільна освітня робота з питань формування культури безпеки життєдіяльності серед дітей та молоді, формування здорового способу життя, оволодіння ними навичками самозахисту і рятування проводиться у позашкільних закладах, а також шляхом організації шкільних, районних (міських), обласних та всеукраїнських змагань з безпеки життєдіяльності.

Навчання непрацюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється шляхом проведення інформаційно-просвітницької роботи за місцем проживання та самостійного вивчення загальної програми навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях та інших інформаційно-довідкових матеріалів з питань цивільного захисту, правил пожежної безпеки у побуті та громадських місцях. Інформаційно-просвітницька робота з питань поведінки в умовах надзвичайних ситуацій організовується місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, в тому числі через утворені при них консультаційні пункти.

Для задоволення потреби у самостійному вивченні загальної програми навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування за методичного супроводження Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Полтавської області видають навчальні, навчально-наочні посібники, брошури, розповсюджують інформаційні матеріали, буклети тощо.

Належний рівень організації та здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях дозволить забезпечити:

отримання знань, набуття та закріплення умінь і навичок, необхідних населенню для захисту від негативних факторів аварій, катастроф, стихійних лих;

вироблення морально-психологічної стійкості та готовності населення до дій в умовах загрози або виникнення надзвичайних ситуацій;

формування у населення цілісного уявлення необхідності збереження власного життя та здоров'я.

Список використаних джерел

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 №5403-VI.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 „Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях”.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2013 № 819 „Про затвердження порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту”.

СТАН ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Гафіатуліна І.В.

*завідувач обласного методичного кабінету
Навчально-методичного центру цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Полтавської області*

Ведмеденко Ю.В.

*методист обласного методичного кабінету
Навчально-методичного центру цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Полтавської області*

Петренко І.В.

*методист обласного методичного кабінету
Навчально-методичного центру цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Полтавської області
м. Полтава*

Полтавщина відома видобутком та переробкою нафти і газу, видобутком залізної руди, виробництвом вантажних автомобілів, зерна, цукру, олії, кондитерських виробів тощо. Мінеральну воду Миргородського району споживають у всій країні.

Харчова промисловість області та перероблення сільськогосподарських продуктів об’єднує 133 підприємства і представлена м’ясною, молокопереробною, цукровою, хлібопекарською, кондитерською, масложировою промисловістю.

Випуск товарів підприємствами м’ясної, цукрової, молочної, хлібопекарської та кондитерської промисловості складає понад 60% випуску продукції харчовою галуззю області. До ведучих підприємств цієї галузі відносяться 6 м’ясокомбінатів, 11 цукрових заводів, 2 кондитерські фабрики, 7 молокозаводів, 4 сироварних заводи, 3 молочноконсервних комбінати, 3 маслозаводи, 3 спиртозаводи, 2 лікєро-горілочних заводи, 2 пивоварних заводи, ряд підприємств хлібопекарської та борошномельно-круп’яної промисловості.

До підприємств гірничодобувної промисловості (видобування неенергетичних матеріалів) належить гігант української чорної металургії, гордість Полтавщини ВАТ ”Полтавський гірничозбагачувальний комбінат”. Основною продукцією цього підприємства є залізорудний концентрат із вмістом заліза до 65 відсотків та офлюсований залізний окоток для доменних цехів металургійних комбінатів. Потужність комбінату складає: за видобутком сирової залізної руди – 33 млн. тонн, за виробництвом залізорудного концентрату

– 13,8 млн. тонн, за виробництвом окотків – 10,9 млн. тонн на рік. Це містоутворююче підприємство, на якому працює майже 10 тисяч чоловік.

Полтавщина є провідним нафтогазовидобувним регіоном України. Близько 40 відсотків українського газу та кожна п'ята тонна нафти з конденсатом видобувається з надр Полтавського регіону, які характерні унікальним набором родовищ паливно-енергетичної та мінеральної сировини.

Загалом у регіоні на самостійному балансі перебувають 374 промислових підприємства, окрім того, функціонує 618 малих промислових підприємств.

Розвиток промисловості та сільського господарства Полтавської області визначають значною мірою техногенно-екологічний стан її території. Незбалансований протягом довгих років розвиток народного господарства області обумовив екстенсивний характер природокористування, погіршення стану навколишнього середовища. Наявність великої кількості промислових комплексів, концентрація на них агрегатів і установок великої потужності, використання у виробництві небезпечних хімічних речовин збільшує вірогідність виникнення техногенних небезпек.

Щорічно у нашій країні та, зокрема в Полтавській області, виникають надзвичайні ситуації природного, техногенного, соціального характеру, що призводять до травмування, загибелі багатьох людей і значних матеріальних збитків.

Відповідно до «Державного класифікатора надзвичайних ситуацій ДК 019-2010», Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.03.04 № 368 та наказу МНС України від 22.04.03 № 119 „Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій” протягом 2016 року в області виникли 10 надзвичайних ситуацій: 1 надзвичайна ситуація – регіонального рівня, 7 надзвичайних ситуацій – місцевого рівня, 2 надзвичайних ситуацій – об’єктового рівня та 3060 надзвичайних подій (з них 2691 техногенного, 87 природного та 281 соціального характеру). Це на 11% більше ніж в 2015р. (Табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняння надзвичайних ситуацій та подій
за 12 місяців 2015/2016 років**

№ з/п	Найменування показника	2016 рік	2015 рік	± %
1.	Надзвичайних ситуацій	10	9	11,1
2.	Надзвичайних подій, з них:	3060	3780	-19,0
2.1.	<i>пожеж</i>	1562	2414	-35,3
2.2.	<i>отруєння, в т.ч.</i>	47	49	-4,1
2.2.1	<i>чадним газом</i>	20	9	122,2
2.2.2	<i>природним газом</i>	0	2	-100,0
2.2.3	<i>іншими речовинами</i>	27	38	-28,9
2.2.4	<i>отруєння грибами</i>	0	0	-0,0
2.3.	<i>ДТП</i>	1070	921	16,2

2.4.	<i>Інші НП</i>	381	396	-3,8
3.	Загинуло осіб (всього)	343	378	-9,3
	<i>з них дітей</i>	15	16	-6,2
3.1.	<i>Виявлено загиблих на місці пожеж / з них дітей</i>	75/2	76/2	-1,3
3.2.	<i>Загинуло внаслідок пожеж / з них дітей</i>	71/2	68/2	4,4
3.3.	<i>Внаслідок отруєнь, в т.ч. / з них дітей</i>	14/1	10/4	40,0
3.3.1	<i>чадним газом / з них дітей</i>	11/1	6/4	83,3
3.3.2	<i>природним газом / з них дітей</i>	0/0	0/0	0,0
3.3.3	<i>іншими речовинами / з них дітей</i>	3/0	4/0	-25,0
3.3.4	<i>отруєння грибами / з них дітей</i>	0/0	0/0	0,0
3.4.	<i>Внаслідок ДТП / з них дітей</i>	153/5	201/2	-23,9
3.5.	<i>Внаслідок утоплення / з них дітей</i>	50/3	55/5	-9,1
3.6	<i>Внаслідок інших подій / з них дітей</i>	55/4	44/3	25,0
4.	Постраждало осіб (всього)	1601	1447	10,6
	<i>з них дітей</i>	177	246	-28,1
5.	Врятовано людей (всього)	236	154	53,2
	<i>з них дітей</i>	34	15	126,6

Зважаючи на вищезазначене, пріоритетним напрямком у роботі підрозділів ГУ ДСНС у Полтавській області, Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Полтавської області та інших зацікавлених організацій є запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків, навчання всіх верств населення діям при виникненні надзвичайних ситуацій, профілактика нещасних випадків на виробництві та у побуті.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 року № 368 „Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнем”.
2. Державний стандарт ДК 019:2010 „Класифікатор надзвичайних ситуацій”, прийнятого та введеного в дію наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457.
3. Матеріали до щорічної доповіді „Про стан техногенної та природної безпеки в Україні”, Управління з питань цивільного захисту Полтавської обласної державної адміністрації.

АНАЛІЗ КОЕФІЦІЄНТІВ ПОЗДОВЖНЬОГО ЗГИНАННЯ З УРАХУВАННЯМ ВЛАСТИВОСТЕЙ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ НАДЗВИЧАЙНИМ СИТУАЦІЯМ

Кондель В.М.

кандидат технічних наук, доцент кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності

Лобода Д.О.

студент групи ІП-42 історичного факультету

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
м. Полтава*

Щоденно засоби масової інформації повідомляють про надзвичайні події, внаслідок яких відбувається порушення нормальних умов життя і діяльності людей і які можуть призвести або призводять до загибелі людей та значних матеріальних втрат. Найчастіше вони виникають через аварії та катастрофи, основною причиною яких є людський фактор, внаслідок чого щодня гинуть сотні людей через недбалість та прорахунки фахівців. Іноді аварії та катастрофи відбуваються через руйнування конструкцій, елементів машин та споруд, які при певних умовах досягли свого граничного стану, що не було враховано при їх розрахунках і проектуванні.

14 лютого 2004 року в спортивно-оздоровчому комплексі «Трансвааль-парк» у Москві зруйнований залізобетонний купол будівлі обвалився на відвідувачів аквапарку. Загинуло 28 осіб (з них 8 дітей), травми різного ступеня тяжкості одержало 193 особи.

4 грудня 2005 року сталося обвалення покрівлі басейну «Дельфін», розташованого в місті Чусовому Пермського краю. В результаті катастрофи загинуло 14 чоловік (у тому числі 10 дітей), поранено 11 людей.

21 листопада 2013 року у Ризі в мікрорайоні Золітуде зруйнувалися стіни і дах торговельного центру «Махіта», внаслідок чого загинули 52 чоловіка, в тому числі троє рятувальників.

У 2016 році в Україні кілька разів руйнувалися конструкції будівель та споруд, внаслідок яких травмувалися і гинули люди.

25 лютого у Києві по вул. Хмельницького впали перекриття на всіх поверхах. Під завалами опинилися восьмеро будівельників, які ремонтували дім. Двоє з них загинули.

20 липня в Одесі зруйнувалася будівля, якій було понад 120 років. Цей будинок, який вважався національною пам'яткою архітектури, знаходився в аварійному стані.

11 жовтня у Василькові Київської області завалилася фасадна стіна школи № 6 за 4 хвилини до закінчення уроків у молодших класах. Впав перехід між двома крилами школи. Ніхто дивом не загинув. Однак обвал заблокував вихід з шести кабінетів. З другого і третього поверхів дітей знімали рятувальники.

13 жовтня в Одесі на вул. Генерала Цветаєва відкололася стіна двоповерхового будинку і впала на житлову прибудову поруч, проломивши дах. Загинув 21-річний хлопець, який був усередині прибудови.

24 листопада вночі у Кропивницькому впав будинок на три квартири. Зруйнувалися перекриття між першим поверхом і підвалом. На щастя, ніхто не постраждав, бо господиня однієї з квартир встигла вибігти на вулицю, а в інших квартирах хазяїв у той час не було.

12 грудня в Чернігові по вул. Попудренка завалився крайній під'їзд чотириповерхового гуртожитку. Упала фасадна стіна і перекриття між поверхами. Постраждали восьмеро людей. Загинула 25-річна жінка, в якій залишилася 4-річна донька. На момент обвалу вона була у дитсадку.

Ці випадки з руйнуванням будівель, травмуванням та загибеллю великої кількості людей свідчать про необхідність детального обстеження роботи існуючих конструкцій, підвищення їх міцності та надійності в експлуатації і розробки дієвих заходів щодо запобігання подібним аваріям і катастрофам у майбутньому. Одним із напрямків цих досліджень є аналіз роботи елементів конструкцій та деталей машин з урахуванням властивостей матеріалів, з яких вони виготовлені.

Відомо, що гарантією надійності конструкцій, елементів машин та споруд є задоволення умов їх міцності, жорсткості та стійкості. Особливу увагу слід звернути на явище втрати стійкості, яке є дуже небезпечним і може призвести до трагічних наслідків, оскільки в цьому випадку відбувається некерований ріст деформацій і конструкція руйнується практично миттєво, що виключає будь-яку можливість вжиття дієвих заходів щодо запобігання аваріям та катастрофам [1, 2]. Втрата стійкості може відбутися в елементах конструкцій та деталей машин, які працюють на стискання: колони, стійки, верхні пояси ферм, штоки парових машин та поршневих насосів, гвинти в передачах гвинт-гайка, циліндричні та конічні гвинтові пружини, різальні інструменти для обробки отворів (свердла, зенкери, розвертки, мітчики) на свердлильних верстатах, голки у швейних машинах та інші [2-4]. Саме тому одним з найважливіших напрямків попередження надзвичайних ситуацій є дослідження допустимих напружень і навантажень на стиснуті елементи конструкцій та ретельне виконання всіх організаційних заходів щодо недопущення подібних аварій та катастроф в майбутньому.

Вагомий внесок для вирішення проблеми стійкості стиснутих елементів конструкцій та деталей машин внесли видатні вчені XVIII-XX століть Л. Ейлер, Ф. Енгессер, Ф. Ясинський, Л. Тетмайер, Т. Карман, Ф. Шенлі та інші [1-4], які запропонували умову стійкості з коефіцієнтом поздовжнього згинання φ :

$$\sigma = \frac{F}{A} \leq [\sigma]_{st} = \varphi[\sigma], \quad (1)$$

де σ та $[\sigma]$ – робоче та основне допустиме напруження; $[\sigma]_{st}$ – допустиме або безпечне напруження на стійкість, F – робоча поздовжня сила; A – площа поперечного перерізу стиснутого стержня.

Формула (1) дуже часто використовується на практиці при розрахунках елементів на стійкість, зокрема, для визначення допустимих напружень і навантажень, тому дослідження коефіцієнтів зменшення основного допустимого напруження або коефіцієнтів поздовжнього згинання φ для стиснутих елементів конструкцій та деталей машин є актуальним.

Досліди показали, що коефіцієнт φ залежить від гнучкості елемента λ , тобто $\varphi = f(\lambda)$. В свою чергу,

$$\lambda = \frac{\mu l}{i_{\min}}, \quad (2)$$

де μ – коефіцієнт зведення довжини стержня, який залежить від способу закріплення його кінців (рис. 1); l – довжина стержня; $i_{\min} = \sqrt{\frac{I_{\min}}{A}}$ – мінімальний радіус інерції; $I_{\min}$ – мінімальний момент інерції [2].

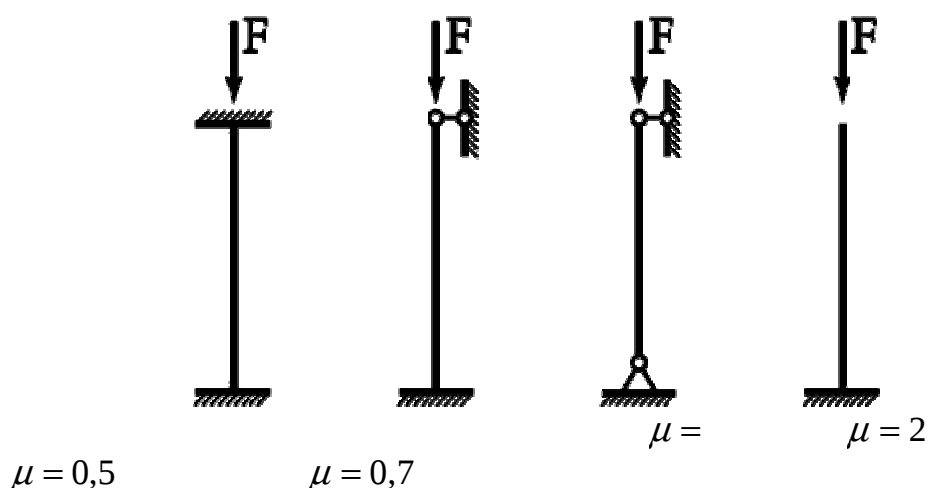

Рис. 1. Залежність коефіцієнтів μ від способу закріплення кінців стержня

Останні дослідження [2, 5] показали, що гнучкість стиснутих елементів λ залежить не тільки від вищезгаданих чинників, але й від жорсткості опор, що було враховано авторами при розрахунках коефіцієнта зведення довжини стержня μ [5]. Слід також зазначити, що формула (2) для розрахунків гнучкості була використана при проектуванні раціональних складених перерізів стиснутих елементів конструкцій та деталей машин [6].

За результатами експериментальних даних вчені багатьох країн світу одержали значення коефіцієнтів поздовжнього згинання φ для стійок, виготовлених з різних матеріалів: сталей різної міцності та марки, чавуну, алюмінієвих сплавів, деревини (сосна, ялина), кам'яних та армокам'яних елементів, бетонних та залізобетонних конструкцій, представленими у вигляді таблиць [2-4]. В свій час вчені запропонували залежності $\varphi = f(\lambda)$ для деревини і сталі [2, 7-9], які складаються з двох або трьох різних рівнянь [2, 7, 8], або стосується лише сталі марки Ст 3 [9], тому для практичних розрахунків

стиснутих елементів слід вивести одне рівняння, враховуючи властивості матеріалів, з яких виготовлені ці елементи. Оскільки переважна більшість стиснутих елементів конструкцій та деталей машин виготовляється із сталі різної міцності, введемо формулу для визначення коефіцієнтів поздовжнього згинання φ саме для сталевих зразків.

Для оцінки точності розрахунків коефіцієнтів поздовжнього згинання φ використаємо табличні дані експериментів [2-4] для зразків, виготовлених з різних матеріалів, зокрема, для сталей різної міцності, і побудуємо відповідні графіки залежностей $\varphi = f(\lambda)$ (рис. 2-4).

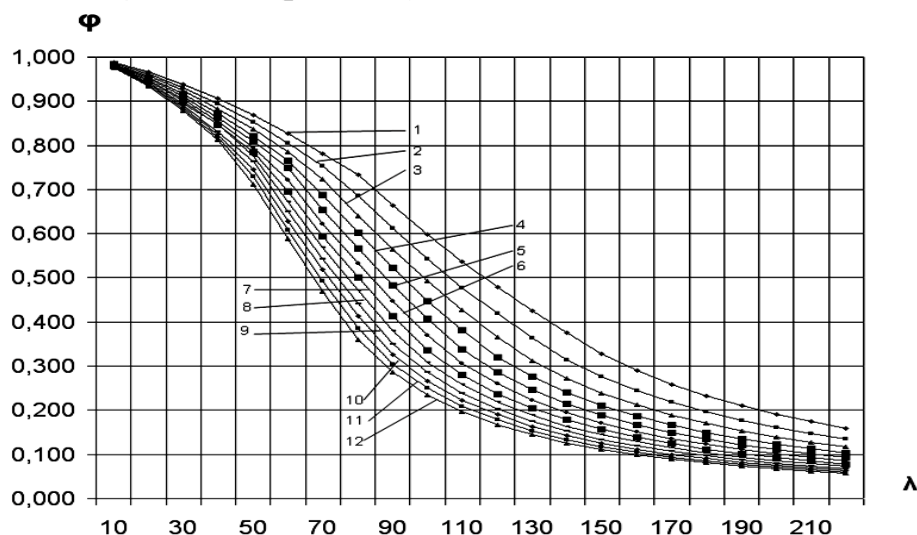

Рис. 2. Залежності $\varphi = f(\lambda)$ для стиснутих елементів з різним розрахунковим опором сталі: 1 – 200 МПа; 2 – 240 МПа; 3 – 280 МПа; 4 – 320 МПа;

5 – 360 МПа; 6 – 400 МПа; 7 – 440 МПа; 8 – 480 МПа; 9 – 520 МПа; 10 – 560 МПа; 11 – 600 МПа; 12 – 640 МПа

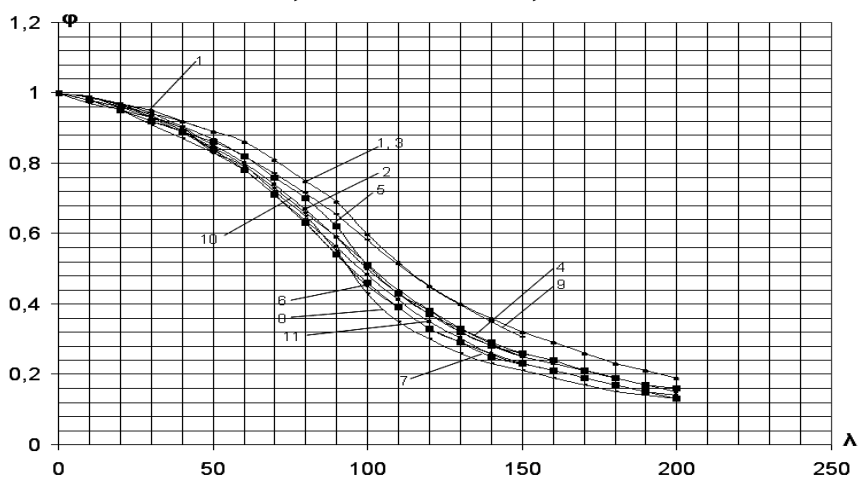

Рис. 3. Залежності $\varphi = f(\lambda)$ для стиснутих елементів, виготовлених з різних марок сталі: 1 – Ст 2, Ст 3, Ст 4; 2 – Ст 5; 3 – Сталь 20, 30, 40; 4 – Сталь 50; 5 – НЛ-1; 6 – НЛ-2; 7 – 14 Г2, 15 ГС, 10Г2С, 15ХСНД; 8 – СПК; 9 – С-38/23; 10 – С-44/29; 11 – С-46/33

Досліди показали, що коефіцієнт поздовжнього згинання φ залежить не тільки від гнучкості стержня λ , але й від міцності матеріалу, з якого він

виготовлений. Зокрема, для сталі з підвищенням її міцності та зростанням гнучкості (рис. 2) коефіцієнт φ зменшується, тому для практичних розрахунків виведемо формулу для визначення коефіцієнта поздовжнього згинання з урахуванням його залежності від цих чинників.

Нами були проведені дослідження точності розрахунків коефіцієнтів поздовжнього згинання φ відповідно за формулами [7] і [8] з порівнянням експериментальних φ^{exp} і теоретичних φ^{th} значень цих коефіцієнтів і визначенням середніх арифметичних δ_m і середніх квадратичних σ_m похибок. Рівняння [8] більш зручні для розрахунків коефіцієнтів поздовжнього згинання φ , ніж громіздкі формули [7], але останні дозволяють значно точніше визначити коефіцієнти φ (похибки складають $\delta_m = 1,91\%$ і $\sigma_m = 2,20\%$), в той час як за формулами [8] – відповідно $\delta_m = 8,26\%$ і $\sigma_m = 10,32\%$. Це означає, що необхідно скласти одне рівняння, яке б враховувало властивості як низькоміцних, так і високоміцних сталей і мало б прийнятні для практичних розрахунків показники точності (до 5%).

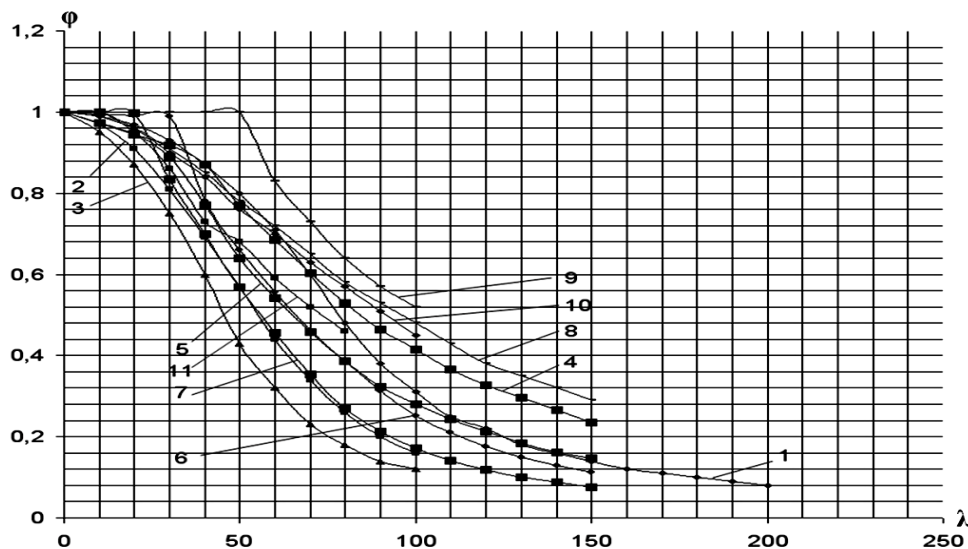

Рис. 4. Залежності $\varphi = f(\lambda)$ для стиснутих елементів, виготовлених з різних матеріалів: 1 – деревина (сосна, ялина); 2 – чавуни СЧ 12-28, СЧ 15-18, СЧ 15-30, СЧ 15-32, СЧ 15-36, СЧ 18-36, СЧ 21-40; 3 – чавуни СЧ 21-44, СЧ 24-44, СЧ 28-48; алюмінієві сплави: 4 – АМг1, АМг2, АМг3, АМг4, АМг5; 5 – АМг6; 6 – АВТ1; 7 – Д16Т; 8 – кам'яні та армокам'яні елементи; 9 – залізобетон; бетон: 10 – важкий; 11 – легкий

Аналіз діаграм (рис. 2) для сталейних стиснутих стійок показав, що графіки функції $\varphi = f(\lambda)$ подібні до кривої $x^2 y = 4a^2(2a - y)$, яка називається локоном Аньєзі [10]. Для цієї кривої при $x = 0$ $y = 2a$. В свою чергу, при $\lambda = 0$ $\varphi = 1$. Замінивши x на λ , а y на φ , визначасмо $a = 0,5$ і отримуємо рівняння $y = 1/(x^2 + 1)$. Враховуючи різну кривизну графіків $\varphi = f(\lambda)$ для низькоміцних і високоміцних сталей (рис. 3), маємо залежність

$$\varphi = \frac{1}{(a\lambda^2 + b\lambda + c)^2 + 1}, \quad (3)$$

де a, b і c – коефіцієнти, які залежать від розрахункового опору сталі R_y :

$$(a, b, c) = k_0 + k_1 R_y + k_2 R_y^2, \quad (4)$$

де k_0, k_1 і k_2 – параметри, які враховують міцність сталі і визначаються за допомогою методу найменших квадратів; R_y – розрахунковий опір сталі в МПа. Значення параметрів k_0, k_1 і k_2 та їх розмірності наведено в наступній таблиці.

Значення параметрів k_0, k_1 і k_2

Коефіцієнти	Параметри		
	k_0	$k_1, \text{МПа}^{-1}$	$k_2, \text{МПа}^{-2}$
a	0,00236	$1,63 \cdot 10^{-5}$	$-3,27 \cdot 10^{-8}$
b	$-0,00238$	$4,45 \cdot 10^{-5}$	$-1,43 \cdot 10^{-8}$
c	0,217	$-9,83 \cdot 10^{-4}$	$4,44 \cdot 10^{-7}$

Для оцінки точності складеного нами рівняння (3) були проведені додаткові розрахунки теоретичних значень коефіцієнтів поздовжнього згинання φ^{th} для сталених стійок у діапазонах гнучкостей стиснутих елементів від 10 до 220 і розрахункових опорів сталі від 200 до 640 МПа. Порівняння теоретичних значень φ^{th} з експериментальними даними φ^{exp} [2-4] свідчать про достатню для практичних розрахунків точність запропонованої нами формули (3): середні значення відхилень складають $\delta_m = 3,69\%$ і $\sigma_m = 4,51\%$ [11-12].

Таким чином, для попередження надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути при експлуатації стиснутих елементів конструкцій та деталей машин, проведено дослідження коефіцієнтів поздовжнього згинання φ для стійок, виготовлених з різних матеріалів, з побудовою відповідних графіків.

Встановлено, що коефіцієнт φ , який використовується для визначення допустимих або безпечних напружень і навантажень на стиснуті елементи, залежить не тільки від гнучкості стержня λ , але й від міцності матеріалу, з якого він виготовлений. Зокрема, для сталі з підвищенням її міцності та зростанням гнучкості коефіцієнт φ зменшується, на що слід звернути увагу при проектуванні стійок з високоміцних сталей.

Запропонована нами формула (3) враховує гнучкість стержня λ і міцність сталі, з якої він виготовлений, має достатню для практичних розрахунків точність, тому рекомендується для визначення коефіцієнтів поздовжнього згинання φ .

Аналогічні дослідження слід провести для стиснутих елементів, виготовлених з інших матеріалів: чавуну, алюмінієвих сплавів, деревини, каменю, бетону, залізобетону тощо. Ці розробки дозволять підвищити надійність та довговічність елементів конструкцій та деталей машин і запобігти

багатьом аваріям і катастрофам в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Барданов Ю. М. Курс сопротивления материалов в структурно-логических схемах / Ю. М. Барданов. – К.: Вища школа. Головное изд-во, 1988. – 215 с.
2. Писаренко Г. С. Справочник по сопротивлению материалов / Г. С. Писаренко, А. П. Яковлев, В. В. Матвеев; отв. ред. Г. С. Писаренко. – К.: Наукова думка, 1988. – 736 с.
3. Лихтарников Я. М. Расчет стальных конструкций: справочное пособие [2-е изд., перераб. и доп.] / Я. М. Лихтарников, Д. В. Ладыженский, В. М. Клыков – Киев: Будівельник, 1984. – 368 с.
4. Васильченко В. Т. Справочник конструктора металлических конструкций / В. Т. Васильченко, А. Н. Рутман, Е. П. Лукьяненко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – К. : Будівельник, 1990. – 312 с.
5. Кондель В. Дослідження стійкості сталених стиснених елементів конструкцій з урахуванням умов їх закріплення та жорсткості опор / В. Кондель, А. Павліченко // Вісник Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. – 2011. – Т. 16. – № 4. – С. 18 – 27.
6. Кондель В. М. Дослідження раціональних перерізів стиснутих елементів конструкцій та деталей машин / В. М. Кондель, М. М. Шевчук, Р. Т. Холодков // Технічні науки : Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2013. – № 2 (65). – С. 29 – 35.
7. Справочник по расчету строительных конструкций на программируемых микрокалькуляторах / А. Я. Барашиков, М. Г. Гольдберг, Ю. Н. Кушнарев и др.; под ред. А. Я. Барашикова и В. А. Пермякова. – Киев: Будівельник, 1989. – 224 с.
8. Кондель В. М. Дослідження стійкості сталених стиснутих елементів сталого та змінного поперечних перерізів / В. М. Кондель, А. І. Павліченко // Фізико-математичні науки : Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К. : КНУ, 2011. – № 4. – С. 76 – 79.
9. Кондель В. М. Дослідження стійкості елементів конструкцій та деталей машин раціональних складених перерізів / В. М. Кондель, Р. Т. Холодков, М. М. Шевчук // Весник Харьковского национального автомобильно-дорожного университета : сборник научных трудов. – Выпуск 68. – 2015. – С. 50 – 56.
10. Корн Г. Справочник по математике для научных работников и инженеров: определения, теоремы, формулы / Г. Корн, Т. Корн; под общей ред. И. Г. Арамановича. – 4-е изд. – Москва: Наука, 1978. – 832 с.
11. Кондель В. М. Аналіз коефіцієнтів поздовжнього згину з урахуванням міцності сталі / В. М. Кондель, Ю. О. Шевченко, Д. О. Лобода // Вестник Харьковского национального автомобильно-дорожного университета : сборник научных трудов. – Выпуск 72. – 2016. – С. 118 – 123.
12. Кондель В. М. Дослідження коефіцієнтів поздовжнього згинання з урахуванням міцності сталі для запобігання надзвичайним ситуаціям / В. М. Кондель, Ю. О. Шевченко, Д. О. Лобода // Вісник Львівського

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Семенюк П.В.

старший викладач кафедри

промислової безпеки та охорони праці

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

м. Львів

За даними, що надійшли з територіальних органів управління ДСНС України протягом 2016 року в Україні зареєстровано 74221 пожежа.

Матеріальні втрати від пожеж склали 5 млрд. 166 млн. 872 тис. грн (з них прямі матеріальні збитки становлять 1 млрд. 626 млн. 531 тис. грн, а побічні – 3 млрд. 540 млн. 341 тис. грн). Унаслідок пожеж загинуло 1872 людини, у тому числі 57 дітей; 1351 людина отримала травми, з них 121 дитина.

Упродовж 2016 року в Україні в середньому щодня виникало 203 пожежі (у 2015 році цей показник дорівнював 218), унаслідок яких гинули 5 і отримували травми 4 людини, вогнем знищувалося або пошкоджувалося 58 будівель та 11 одиниць техніки. Щоденні матеріальні втрати від пожеж становили суму 14,2 млн. грн. (15,6 млн. грн. позаторік). Кожною пожежею державі наносились прямі збитки на суму 21,9 тис. грн.

Аналіз надзвичайних ситуацій та пожеж по Україні у цілому свідчить, що основні причини та умови, що сприяють збільшенню надзвичайних ситуацій та пожеж, пов'язані з низкою таких показників, зокрема: значна відстань населених пунктів від місця дислокації оперативно-рятувальних підрозділів ДСНС України, що ускладнює вчасне прибуття пожежного спецтранспорту до місця виникнення пожежі (прибуття до місця виклику 10 хвилин у місті та 20 хвилин у сільській місцевості планується Стратегією реформування системи Державної служби з надзвичайних ситуацій, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р)

Погіршення технічного стану житлового фонду, зменшення асигнувань на виконання необхідних протипожежних заходів; несвоєчасне проведення ремонту електромереж, систем опалення; несвоєчасне очищення підвалів, горищ та здійснення заходів щодо неможливості доступу до них сторонніх осіб. незабезпечення під час опалювального сезону комунальними службами необхідного температурного режиму в житлових будинках, що призводить до додаткового використання у квартирах електронагрівальних приладів не стандартного виконання; відключення окремих громадян від енергопостачання за несплату електроенергії, що призводить до застосування свічок, газових ламп та використання в них відповідного палива; недостатня інформованість населення про надзвичайні ситуації і пожежі та шляхи їх попередження з причин неспроможності окремих громадян виписувати періодичні видання та

дивитись або слухати телерадіомовлення; збільшення кількості випадків несвоєчасного прибуття до місця пожежі в сільській місцевості, через відсутність в достатній кількості місцевих пожежних команд; погіршення стану зовнішнього протипожежного водопостачання в населених пунктах та об'єктах— все це вище сказане спонукало зробити висновок про те, що «існуюча система ДСНС не дає змоги в повному обсязі виконувати покладені на Службу завдання з реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, забезпечення належного рівня безпеки життєдіяльності населення, його захисту від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій»(1)

Тому, Стратегією реформування системи Державної служби з надзвичайних ситуацій передбачається здійснити якомога швидше трьома етапами протягом 2017—2020 років.

Більш детально зупинимося на заходах, що передбачаються на першому етапі (2017 рік) Стратегії реформування.

Передбачається підготовка пропозицій щодо внесення змін до законів:

- нормативно-правового врегулювання питання щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки шляхом обов'язкового проведення планових перевірок тільки суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику від провадження господарської діяльності та державних установ, а також запровадження страхування цивільно-правової відповідальності суб'єктів господарювання із середнім та незначним ступенем ризику за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам або їх майну, іншим юридичним особам унаслідок виникнення надзвичайної ситуації чи пожежі на об'єкті нерухомості, який їм належить, або на об'єкті, який належить до сфери їх управління (користування), як альтернативи плановим заходам державного нагляду (контролю);

- передачі майнових комплексів державних пожежно-рятувальних підрозділів та іншого майна ДСНС з державної в комунальну власність;

- покладення на органи місцевого самоврядування повноважень із забезпечення пожежної безпеки населених пунктів і територій;

- стимулювання участі громадян у місцевій і добровільній пожежній охороні;

- посилення відповідальності керівників суб'єктів господарювання за порушення вимог щодо пожежної та техногенної безпеки шляхом запровадження дієвих адміністративних санкцій;

підготовка пропозицій щодо внесення змін до актів Кабінету Міністрів України щодо:

- перегляду критеріїв, які визначають ступінь ризику від провадження господарської діяльності, з метою зменшення кількості суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику;

- визначення нормативних показників розміщення державних пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС, пожежно-рятувальних підрозділів (пожежних частин) відомчої, місцевої і добровільної пожежної охорони в адміністративно-територіальних одиницях та розмежування їх функцій з урахуванням досвіду країн — членів Європейського Союзу;

-оснащення пожежно-рятувальною технікою та спеціальним обладнанням існуючих пожежно-рятувальних підрозділів (пожежних частин) місцевої і добровільної пожежної охорони(понад 80 відсотків одиниць спеціальної техніки експлуатуються більш як 30 років та підлягають заміні);

-підвищення рівня соціального захисту осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту шляхом запровадження механізму їх стимулювання за участь у гасінні пожеж та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

На другому етапі (2018 рік) передбачається реорганізація сил цивільного захисту ДСНС.

На третьому етапі (2019—2020 роки) передбачається оптимізація організаційної структури ДСНС на центральному, регіональному, територіальному та об'єктовому рівні.

Таким чином, для забезпечення пожежної безпеки в Україні та попередження надзвичайних ситуацій необхідно забезпечити:

належний рівень безпеки життєдіяльності населення, захист суб'єктів господарювання і територій від загрози виникнення надзвичайних ситуацій;

створення ефективної сучасної європейської системи запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та профілактики пожеж;

удосконалення системи реагування на пожежі, надзвичайні ситуації та інші небезпечні події, скорочення часу прибуття пожежно-рятувальних підрозділів до місця виклику (до 10 хвилин у місті та до 20 хвилин у сільській місцевості);

зменшення збитків національної економіки та населення у разі виникнення пожеж, надзвичайних ситуацій, небезпечних гідрометеорологічних явищ;

створення оптимальної системи управління єдиною державною системою цивільного захисту та підвищення ефективності її функціонування.

Список використаних джерел

1. Кодекс цивільного захисту України, від 02.10.12р. №5403-V1(прийнятий в дію 01.07.2013р.)
2. Постанова КМУ від 11 липня 2013 р. № 593 „Про затвердження ПОЛОЖЕННЯ про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу” із змінами (Постанова КМУ № 910 від 07.12.2016).
3. Стратегія реформування системи Державної служби з надзвичайних ситуацій ,що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р).
4. Статистика пожеж по Україні за 2016 р.

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТІВ З БОБОВИХ КУЛЬТУР

Маніна Л.І.

*к.т.н., доцент кафедри
технологічного обладнання харчових виробництв і торгівлі*

Івченко Н.В.

старший науковий співробітник НДЛХВ

Єльніков А.С.

старший інженер НДЛХВ

Талавиря А.В.

студент групи Т-33

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
м. Полтава*

Квасоля – бобова рослина з численною кількістю корисних якостей і багатющою історією, котра нараховує сім тисяч років. В нашу країну її завезли з Південної Америки. Квасоля була дуже популярна в стародавньому Єгипті та Китаї. В ті часи її використання було достатньо широке. Крім того, що квасоллю використовували в їжу, в стародавньому Римі її використовували для виготовлення фарб та косметики.

Навіть сама Клеопатра користувалася маскою для обличчя, котра була виготовлена з квасолі. На території України квасоля з'явилася тільки в 18 столітті.

Квасоля має дуже цінний склад: пектин, жири, білки, клітковина, вода. Мікроелементи: фтор, залізо, молібден, йод, марганець, мідь, цинк, кобальт.

Макроелементи: фосфор, калій, кальцій, магній, натрій. Квасоля дуже багата на вітамін С (значно більше ніж в персиках, сливах, або абрикосах), а також має наступні вітаміни: РР, В1, В2, В3, В6, Є.

Одна четвертина усіх речовин, що складають вміст квасолі – це цінний рослинний білок, який запрограмований на перетравлення організмом людини.

В 100 г квасолі енергетична цінність складає 298 ккал.

Квасоля відноситься до дієтичних та лікувальних продуктів завдяки великій кількості корисних речовин, які входять в її склад, і в оптимальному органічному співвідношенні. Квасоля є профілактикою лікування численних хвороб.

Квасоля рекомендована тим, хто страждає на гіпертонію, атеросклероз, захворювання серцево-судинна, нервову патологію. Вона регулює і відновлює порушений обмін речовин, допомагає під час лікування туберкульозу. Квасоля має речовину аргінін, який синтезує мочевину і приймає участь в азотообмінних процесах, що знижує рівень цукру в крові.

Кожна речовина, яка входить в склад квасолі, виконує свою особливу функцію. Залізо формує еритроцити, збагачує клітини киснем і укріплює імунітет організму. Мідь сприяє процесам утворення гемоглобіну та адреналіну. Сірка корисна для роботи кишковика, при захворюваннях шкіри,

захворюваннях бронхів, при ревматизмі. Цинк регулює обмін вуглеводів. Квасоля допомагає виводити каміння з нирок, очищає організм, розчиняє каміння, стимулює створенню жовчі, має сечогінний ефект, корисна при набряках.

Усвідомлюючи всі корисні якості квасолі необхідно враховувати і негативну сторону. Її не можна вживати сирого, не тільки тому, що вона дуже тверда, але як показав народний досвід, мелена сира квасоля може викликати отруєння.

До недоліків технологічних відноситься і необхідність видержувати квасолю перед термічним приготуванням (варкою) 5-6 годин в воді, що в надзвичайних умовах неможливо.

Мета нашого дослідження – виявити можливість швидкого використання квасолі в надзвичайних умовах для відновлення сил і здоров'я особового складу.

Відомо, що український борщ являється одним із кращих блюд для здоров'я та довголіття. Одним із варіантів складів борщів є борщ із квасолею, яка потребує тривалого замочування.

Метод прискорення, вибраний для дослідження, заключається в використанні для приготування борщу подрібненої до стану борошна квасолі.

Технологічний процес підготовки сировини виконувався в відповідності до рекомендацій Збірника технологічних нормативів для підприємств громадського харчування.

Буряк, моркву цибулю чистимо, нарізаємо соломинкою 3 мм товщиною, картоплю брусками товщиною 0,5 мм, довжиною 2-3 см., Квасолею і картоплю варимо 10 хвилин, потім вводимо буряк, моркву, цибулю і за 5 хвилин до закінчення вводимо свіжу капусту, томатну пасту, спеції, сіль. Під час досліду одночасно з картоплею, буряком, морквою, томатним соком під час варіння вводилася мука з квасолі, яка варилася стільки, скільки варилися овочі-20 хвилин.

Склад борщу відповідав найбільш поширеному в Україні набору овочів табл.1

№,№	Назва сировини	Маса брутто, г	Маса нетто,г
1	Вода	1200	1200
2	Картопля	550	300
3	Квасоля (борошно)	80	80
4	Буряк	90	80
5	Морква	60	50
6	Капуста	55	50
7	Спеції	20	20
8	Сіль	10	10
9	Паста томатна	100	80
10	Олія рослинна	50	40
11	Цибуля	100	90
12	Вихід		2000

Показники якості та безпеки : фізико-хімічні та мікробіологічні показники відповідають вимогам СанПін 2.3.2.1078-01, індекс 1.9.15.13.

Органолептичні:

Зовнішній вигляд: продукти мають форму нарізки згідно технологічному процесу, без сторонніх включень з блестинками олії на поверхні борщу.

Консистенція: овочі м'які, повністю готові, не переварені, співвідношення продуктів до рідкої частини 1/3.

Колір: яскраво-червоний, бордовий.

Смак і запах: в міру солоний, в міру гострий, кисло-солодкий, що відповідає буряку і іншим компонентам. Запах приємний.

Харчова та енергетична цінність (на 100г)

Білки	Жири	Вуглеводи	Ккал
17,2	21,6	40,6	425,6
Показник	Характеристика зразка		Кількість балів
Зовнішній вигляд	1.Неоднорідна маса, з рівномірно розподіленими шматочками овочів відповідної правильної форми		5
	2. Неоднорідна маса з нерівномірно розподіленими шматочками овочів однакової форми		4
	3. Неоднорідна маса з нерівномірно розподіленими шматочками овочів неправильної форми		3
	4. Поверхня без ямок, на півпрозора, частинки квасолі непомітні.		2
	5. Зовнішній вигляд естетичний, привабливий, суміш не однорідна		1
Консистенція	1.Неоднорідна, з ознаками відокремлення рідини		5
	2.Неоднорідна, наявні ознаки невеликого відокремлення рідини		4
	3.Не досить однорідна, наявні часточки м'якоті сировини, з ознаками відокремлення рідини		3
	4.Не досить однорідна, наявні часточки м'якоті сировини, наявні ознаки невеликого відокремлення рідини		2
	5.Естетична, приваблива		1
Колір	1.Червоний, бордовий		5
	2.Світло червоний		4
	3.Ледь помітні білуваті та жовтуваті відтінки		3
	4.Зрозумілий привабливий відтінок		2

	5.Привабливий,естетичний,зрозумілий відтінок	1
Запах	1.Тонкий буряковий, капустяний, яскраво виражений	5
	2.Слабкий буряковий, капустяний	4
	3.Ледь відчутний буряковий, капустяний	3
	4.Зрозумілий,властивий	2
	5.Відсутній	1
Смак	1.Кислосолодкий, легкий, в міру гострий, в міру солоний	5
	2. Кислосолодкий присмак ледь відчутний	4
	3.Не дуже кислосолодкий , не дуже гострий присмак практично відчутний	3
	4.Жодних присмаків не відчувається	2
	5.Смак властивий, притаманний	1

Висновок. Використання борошна квасолі під приготування борщу дозволяє скоротити тривалість приготування страви не знижуючи смакові та корисні якості страви, відповідає вимогам безпеки харчової продукції.

Список використаних джерел

1. Маніна Л.І. Особливості небезпеки харчових продукції/ . Маніна Л.І., Талавирич А.В.//Інноваційні технології розвитку у сфері харчових виробництв, готельно-ресторанного бізнесу, економіки та підприємництва: наукові пошуки молоді». Всеукраїнська науково-практична конференція. ХДУХТ, м.Харків, 7 квітня 2016 р.
2. Маніна Л.І. Оцінка та аналіз факторів ризику під час виробництва харчових продуктів/ . Маніна Л.І., Бичков О.Я.// Інноваційні технології розвитку у сфері харчових виробництв, готельно-ресторанного бізнесу, економіки та підприємництва: наукові пошуки молоді». Всеукраїнська науково-практична конференція. ХДУХТ, м.Харків, 7 квітня 2016 р.
3. Маніна Л.І. Безпека людини в аспекті харчових продуктів/ Маніна Л.І., Ярмонік А.С. //Безпека людини в сучасних умовах. 8 Міжнародна науково-методична конференція та 115 Міжнародна конференція Європейської Асоціації безпеки.

ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ КУРЕНІВСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

Кондель В.М.

кандидат технічних наук, доцент кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності

Кусімо А.Т.

студентка групи СО-51 психолого-педагогічного факультету

Лобода Д.О.

студент групи ІП-42 історичного факультету

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
м. Полтава*

13 березня 2017 року минуло 56 років від трагічних подій в Києві, відомих як Куренівська трагедія. За час свого існування людство здійснило величезний прогрес у соціальному, економічному, господарському, культурному розвитку. Ці досягнення дозволили нам підніматися над природою, освоювати космос, підкорювати гори, сягати дна морів і океанів. Однак ці успіхи не повинні вводити в оману, оскільки як і раніше людина залишається беззахисною перед природними катаклізмами. Що вже й говорити про аварії техногенного характеру, коли створені людиною механізми, пристрої, споруди у результаті аварії нищать все живе. Саме так і трапилося у Бабиному яру, коли спроба перетворення його на корисну площу обернулася жахливою загибеллю людей.

У свій час існували різні плани облаштування Бабиного яру, але у першій половині ХХ століття він зберігав свої обриси [1]. Проекти з будівництва доріг тут реалізовані не були. У 1950 р. постало питання звільнення кар'єрів Петровських цегельних заводів від невиробничих земляних порід. Розглядалися два варіанти – скидання їх у заплаву р. Дніпро та складування у від'ярки Бабиного яру. Останній являв собою рівчак довжиною 2,5 км й глибиною від 10 до 50 м. З огляду на економічну вигідність, більшу технологічну доступність Міністерство промисловості будівельних матеріалів УРСР схилилося до другого варіанту.

Як могло статися так, що місце, де знайшли свій останній пристанок понад 100 тис. жертв, почали заливати піськово-земляною масою? Довгий час на трагедію Бабиного яру 1941-1943 рр. було накладене табу, що, вочевидь, пов'язано з переліком страчених тут категорій населення: євреїв, підпільників, комуністів, військовополонених, українських націоналістів. Керівники Радянського Союзу воліли не помічати трагічну символіку цього місця. Політика вибіркової історичної пам'яті вилучила Бабин яр із пантеону офіційних жертвних місць, не дивлячись на детальну задокументованість злочину та його локалізацію практично у центрі української столиці.

Процедура наміву Бабиного яру мала наступний вигляд. З кар'єрів Петровських цегельних заводів пульпа перекачувалася в яр по трубах довжиною 1,5-2,8 км. Технологія робіт передбачала вісім годин наміву яру, вісім годин – відстоювання води і стільки ж часу на її відкачування. Для

відведення технологічної води у р. Сирець на намитих ділянках було збудовано водовідводні колодязі. Замив відрогів Бабиного яру проводився небездоганно, про що свідчить лист начальника спецінспекції Подільського району м. Києва Глуценка начальнику Київського відділення Гідромеханізації Б. Цепенюку та директору заводууправління Петровських цегельних заводів Брацило від 11 лютого 1957 р. про порушення технологічних вимог у частині водовідведення, перманентний «аварійний стан» канами Бабиного яру, причому висловлені зауваження через чотири роки стали фатальними: «Канава заливається і вода разом з піском виходить з берегів і затоплює прилеглі території підприємств і організацій».

Фатальним для мешканців та працівників мікрорайону Куренівка Подільського району Києва став ранок понеділка 13 березня 1961 р., коли близько 650 тис. кубометрів наливної маси – відходів цегельних заводів – подібно лавині зійшли з Бабиного яру на житловий масив, виробничі приміщення і трамвайне депо ім. Красіна. Передані очевидцями подробиці приголомшують блискавичністю сходження пульпи та безпорадністю тих, хто в той трагічний ранок опинився у смертельній зоні: восьми-десятиметрова лавина зі швидкістю 3-5 м/с за півгодини накрила площу понад 30 га, безперешкодно руйнуючи на своєму шляху житлові споруди, виробничі приміщення, транспортні засоби, змітаючи людей.

Того ж дня перший секретар ЦК КПУ П. Шелест у своєму щоденнику занотував: «Поїхав на місце катастрофи. Картина жахлива. Все залито водою, мулом, піском на 2,5-3 метри. Люди рятуються на дахах будинків, деревах» [2]. Як описувала обстановку очевидець Н. Вовк, «від парку ім. Фрунзе до Подільського спуску простяглась страшна рівнина, де колись був трамвайний парк, завод, маленьке містечко з вагонів, старі житлові будинки. Нічого цього не було... Все було під страшною товщею грязюки. В ній порпались люди. Хто сам рятувався, кого рятували інші. Багатьох просто неможливо було врятувати. Крики і стогін не вщухали» [3].

Попри раптовість сходження пульпи з Бабиного яру, їй передували події, які можна кваліфікувати як сигнали про підвищену небезпеку. За свідченнями очевидців, ще з суботи 11 березня з Бабиного яру сходила вода, заливаючи підвали приватних будинків, що викликало занепокоєння мешканців. Удосвіта 13 березня житловий масив Куренівка і трамвайне депо ім. Красіна протягом майже двох годин заливало водою з верхніх ділянок наливу Бабиного яру. Для її відкачування прибули дві пожежні машини, які згодом були пошкоджені. Вода паралізувала рух транспорту на прилеглому районі вул. Фрунзе, виник затор з кількох трамваїв, автобусів, тролейбусів.

Питанням організації рятувальних робіт та екстреної допомоги займалася урядова комісія, яку очолив секретар ЦК КПУ І. Казанець. У щоденних довідках він інформував президію ЦК КПУ про проведену роботу. Вже за перший день ліквідації наслідків було знайдено 40 тіл загиблих, 917 осіб були евакуйовані. У міру очищення території від винесеного ґрунту кількість жертв зростала. В останній відомій на сьогодні довідці від 25 березня І. Казанець повідомляв президію про загибель 137 осіб.

Для з'ясування причин аварії була створена Державна експертна комісія, яка 14 березня приступила до роботи. До її складу на чолі з президентом Академії будівництва і архітектури УРСР академіком П. Бакумою увійшли інженери, учені, фахівці-гідротехніки. Отримавши завдання у стислі терміни підготувати висновок, комісія ознайомилась з аварійною ділянкою на місці, затребувала необхідні документи, що проливали світло на обставини прийняття дозвільних рішень, заслухала пояснення проектної й будівельної організацій тощо. Підготовлений висновок однозначно указував на недосконалість проекту транспортування рідких ґрунтів від заводів до яру, який у масштабі СРСР був експериментальним, і порушення технології наливних робіт.

Було встановлено, що при складуванні відходів Петровських цегельних заводів у Бабиному яру відбулися суттєві відхилення від планових завдань. Зокрема, водовідводний колодязь у третьому від'язку мав одну трубу діаметром 450 мм замість двох такого ж діаметру, сам колодязь був у занедбаному стані, напередодні аварії налив проводився 16 годин замість 8 передбачених, тоді як останні 4-5 днів вода з наливу не відкачувалась узагалі. Не повною мірою ураховувалися гранулометричний склад ґрунтів, складованих у від'язки, їх довготривала консолідація. З поля зору проектувальників випала важлива деталь – наявність підземних вод у районі третього від'язку, що робили питання водовідведення надзвичайно важливим. Сукупність цих факторів за умови недогляду виконавців і призвела до перенасичення наливою в яр пульпи водою, яка, розмивши нижню дамбу, легко привела в рух інші наливні ґрунти, що не встигли як слід ущільнитися.

Проектні та технологічні прорахунки замиву Бабиного яру відходами Петровських цегельних заводів були посилені «людським фактором». Ще наприкінці 1960 р. відроги Бабиного яру були заповнені до проектних відміток, проте непідготовленість нового місця складування пульпи – Реп'яхового яру – штовхала Київське спеціалізоване управління № 610 продовжувати замивати Бабин яр. Безвідповідальною є поведінка київських управлінців, які, за свідченнями сучасників, знехтували неодноразовими «сигналами» про витік води з Бабиного яру на житловий масив і трамвайне депо ім. Красіна, розташовані поруч.

Гігантська за масштабом і трагічна за характером подія в столиці України не могла залишитись непоміченою її мешканцями. Каналами «народної правди» новина про аварію швидко поширилась Києвом, надовго потрапивши в категорію основних. За відсутності офіційних повідомлень новина про події на Куренівці швидко обросла здогадками, перекрученнями і перебільшеннями. До першого радіоповідомлення про аварію (16 березня) в центрі громадської думки перебували причини і обставини цієї надзвичайної події. Висловлювались здогадки про «помсту трупів євреїв», розстріляних тут нацистами восени 1941 р., аварія пов'язувалась із «карою Божою» через закриття Києво-Печерської лаври, акцентувалась увага на поінформованості київської міської влади й особисто О. Давидова про наявність проблем з водовідведенням з Бабиного яру, зображувались гіперболізовані або ж вигадані деталі тих рокових подій.

Влада виявилася неготовою визнати факт трагедії, оперативно дати роз'яснювальну інформацію щодо ранкових подій понеділка 13 березня 1961 р. Мовчання київського керівництва на фоні поширення містом чуток, домислів про трагедію викликало невдоволення та обурення громадян. Хоча радіоповідомлення спиралось на щоденні довідки голови урядової комісії І. Казанця до президії ЦК КПУ і, по-суті, було правдивим, відгуки киян свідчать про недовіру до офіційної інформації щодо кількості жертв. Цікаво, що інформаційні донесення КДБ містять посилення людей на відомості «ворожих голосів» – радіостанцій Бі-Бі-Сі, «Свобода», довіру до наведеної ними кількості жертв у розмірі близько 2 тис. осіб. Перші відомості про трагедію чимало людей отримали навіть у день аварії саме від цих джерел [3].

Рада міністрів УРСР доволі швидко відреагувала на Куренівську аварію. Прийнята 16 березня 1961 р. Постанова «Про ліквідацію наслідків сповзання ґрунту і проникнення вод з Сирецького Яру» визначала загальні напрямки діяльності органів влади з ліквідації наслідків аварії. Зокрема, уряд зобов'язував Київський міський виконавчий комітет, республіканські міністерства комунального господарства, фінансів, зв'язку, Держплан УРСР, Київський раднаргосп, Українські республіканські контори Держбанку і Будбанку в короткі строки надати всебічну допомогу потерпілим громадянам. Належало здійснити невідкладні заходи з відновлення нормальної роботи об'єктів, установ, транспорту, що розташовувалися в зоні аварії і зазнали ушкоджень, відповідні органи мали забезпечити виплату страхових сум громадянам, профінансувати відбудовно-ремонтні роботи з ліквідації наслідків аварії за спрощеною технічною документацією.

Роботи з очищення територій від винесеного розрідженого ґрунту розпочалися одразу після трагедії. Зону лиха огородили, зруйновані будинки та адміністративно-господарські приміщення розбирались, вивозився бруд, ремонтувався тротуар і т.д. Як робочу силу використовували військовослужбовців Київського гарнізону та внутрішніх військ МВС, пожежників, міліцію, будівельні організації, громадськість столиці. Завдяки значним людським ресурсам і використанню численної техніки, які працювали цілодобово, вже 15 березня було відновлено водо- та газопостачання навколишніх територій, запрацювала електромережа. 20 березня було відновлено рух трамваїв по вул. Фрунзе. До липня було вивезено 326 тис. кубометрів пульпи.

Офіційне «Повідомлення Урядової комісії про закінчення розслідування причин аварії намитих земляних мас у Бабиному Яру і заходи по ліквідації наслідків затоплення і руйнувань в районі Куренівки м. Києва» було оприлюднене лише 31 березня 1961 р. Це було перше й останнє актуальне повідомлення в друкованих ЗМІ про катастрофу. Офіційна версія визнавала помилки проекту наміву і порушення технології виконання робіт, що призвели до великого насичення водою нижніх шарів наміву і зосередження значної кількості води у верхів'ях яру, прориву дамби. У результаті аварії, підсумовувала спеціальна урядова комісія, «зруйновано або серйозно пошкоджено 22 приватних одноповерхових дерев'яних будинки,

5 двоповерхових і 12 одноповерхових дерев'яних будинків державного житлового фонду і два одноповерхових гуртожитки барачного типу», що навіть непосвяченим людям вказує на значні масштаби руйнувань. Згідно офіційного повідомлення жертвами аварії стали 145 осіб. «Загальна матеріальна шкода від затоплення і руйнувань» оцінювались у розмірі 3,7 млн рублів.

У підсумковій інформації Урядової комісії наводився доволі детальний виклад причини, обставин, масштабів руйнувань, кількість постраждалих людей та об'єктів, перелік ужитих заходів тощо. Вона містила багато правди про причини і наслідки аварії на гідровідвалах, проте, по-перше, правду далеко неповну, а по-друге, включала свідому неправду. За рамками «Повідомлення» залишилось свідчення І. Побегайло про незатвердження в установленому порядку проекту гідронамиву Бабиного яру, про недбалість з боку відповідальних осіб, про бездіяльність київської міської влади, що, звісно, у разі оприлюднення справило б вибуховий ефект на громадськість. Урядова комісія дещо занижила площу затоплення пульпою – 25 га, тоді як наявні документи свідчать про щонайменше 30 га. Зрештою, вирішальним чинником, що спровокував розмив перемички третього відрогу Бабиного яру укосів намиву, називалася дія «сильного вітру, швидкість якого в день аварії досягла 20 метрів на секунду», хоча ще 22 березня Київське бюро погоди поінформувало комісію, що зранку 13 березня швидкість вітру сягала 7-9 м/с. Ці та інші приховані деталі та перевернуті дані, що містилися в офіційному повідомленні Урядової комісії, мали на меті применшити масштаби трагедії, не провокувати соціальну напругу в місті.

Закінчувалося «Повідомлення» Урядової комісії інформацією про притягнення до відповідальності винних в аварії осіб. Судова колегія з кримінальних справ Київського обласного суду інкримінувала їм злочин за зловживання владою або службовим становищем, що призвели до важких наслідків [4]. Згідно з офіційним повідомленням Київського обласного суду матеріали кримінальної справи було ліквідовано «за давністю терміну зберігання» [3]. На жаль, встановити деталі розслідування, конкретну провину згаданих осіб та їх долю не вдалося. На звернення упорядників збірника «Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. у Києві: причини, обставини, наслідки. Документи і матеріали» [5] у Генеральну прокуратуру України, Прокуратуру м. Києва щодо документів і матеріалів кримінальної справи, порушеної за фактом аварії, була отримана відповідь, що «через відсутність конкретних даних та за сплином тривалого часу пошук документів і матеріалів, які стосуються куренівських подій, позитивних результатів не дав» [5].

Підводити підсумки Куренівської трагедії 13 березня 1961 р. у Києві непросто, адже у відлунні дослідження цієї події є відчуття певної незавершеності. В оцінці кількості жертв варто спиратися на дані першого секретаря ЦК КПУ П.Шелеста, який стверджує, що загинуло 198 осіб і 250 було травмовано [2]. Їх можна поставити під сумнів у бік збільшення, адже з місця виносу пульпи було видалено лише половину з 650 тис. кубометрів ґрунту, тоді як решта була перелопачена екскаваторами і використана для підвищення рівня планувальної відмітки району затоплення.

У зібраних КДБ інформаційних повідомленнях про реакцію громадян на катастрофу спостерігається суцільна недовіра до озвученої владою кількості жертв. Дуже часто громадяни називали цифру 1,5-2 тис. жертв, яка не підтверджується наявними на сьогодні документами. На думку О. Анісімова, дослідника історії Києва, Куренівська трагедія забрала життя 1500 осіб [3].

В історії України ХХ ст. Бабин яр зазвичай асоціюється з жертвами німецької окупації Києва, коли з вересня 1941 р. по жовтень 1943 р. на цьому місці було розстріляно понад 100 тисяч осіб, переважно єврейської національності. Власне «Куренівська трагедія» 13 березня 1961 р. привертає увагу здебільшого напередодні роковин цієї сумної події. Усебічні дослідження трагедії наразі відсутні, хоча публікації О. Анісімова і Т. Євстаф'євої дещо заповнюють цю прогалину [3,4]. Комплексне видання «Бабин Яр: людина, влада, історія», що поєднує у собі аналітичну і документальну складову, містить 62 документи, що висвітлюють історію Бабиного яру після окупації, його перипетії як «місця пам'яті», у тому числі 31 документ про катастрофу 13 березня 1961 р. та ліквідацію наслідків.

У 2012 році вийшов з друку збірник «Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. у Києві: причини, обставини, наслідки» [5], який містить документи, що розкривають причини, обставини та наслідки трагічних подій 13 березня 1961 року. Матеріали видання висвітлюють події в день руйнування гідровідвалів Бабиного яру та їх масштаб, реакція населення на аварію, заходи органів виконавчої влади з ліквідації наслідків та будівництва нових укріплень у районі Бабиного яру. Також друкуються унікальні фотодокументи аварійної ділянки та руйнувань житлового масиву Подільського району м. Київ. Більшість документів і матеріалів вводяться до наукового обігу вперше, тому дають змогу простежити процес ліквідації наслідків аварії та організацію заходів по запобіганню повторення катастрофи у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Бабин Яр: человек, власть, история: Документы и материалы: В 5 кн. / Общественный комитет по увековечению памяти жертв Бабьего Яра и др. – К.: Внешторгиздат, 2004. Кн. 1: Историческая топография. Хронология событий / Сост.Т. Евстафьева, В. Нахманович; редсовет: Д. Табачник (председатель) и др.; вступ. Статьи С. Глузман, Ж. Ковба, В. Нахманович. – 2004. – С.66–73, 201.
2. Петро Шелест. Справжній суд історії ще попереду. Спогади, щоденники, документи, матеріали / Упоряд.: В.Баран, О.Мандебура та ін.; За ред. Ю.Шаповала. – К.,Генеза, 2003. – С.137.
3. Анісімов О.Л. Куренівський апокаліпсис. Київська трагедія 13 березня 1961 року в фотографіях, документах, спогадах... – К.: Факт, 2000. – С. 11-12, 41, 66-67, 71.
4. Євстаф'єва Т. Куренівська трагедія. Як і чому це сталося (до 50-річчя катастрофи) [Електронний ресурс]: <http://www.istpravda.com.ua/research/2011/03/13/31140/>.
5. Куренівська трагедія 13 березня 1961 р. у Києві: причини, обставини, наслідки. Документи і матеріали / Редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.), Г.В. Боряк,

В.М. Даниленко (кер. кол.упоряд.) та ін. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – 548 с.

СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Маніна Л.І.

*к.т.н. доцент кафедри
технологічного обладнання харчових виробництв і торгівлі*

Бондар-Підгурська О.В.

к.е.н. доцент кафедри менеджменту

Єльніков А.С.

старший інженер НДЛХВ

Ярмонік А.С.

студентка групи ДІД-21

*ВНЗ «Полтавський університет економіки і торгівлі»
м.Полтава*

Одне із головних завдань сучасної цивілізованої держави є гарантування інформаційно-психологічної безпеки людини, яка характеризується захищеністю її психіки від небезпечних інформаційних програмувань: маніпулювання, дезінформування, образи, спонукування до самопошкодження тощо. Проблема індивідуального психологічного захисту від психологічних травм особливо стає актуальною саме тепер, коли стосунки людей на виробництві вже не є регламентованими. В побуті, де стосунки людей залежать від численних факторів, від психологічних травм суспільство втрачає людей на порядок більше, ніж на виробництві. Протидія людини негативному впливу психологічних травм.-це система вербальних, нейролінгвістичних засобів або невербальних.

Відомо, що інформаційно-психологічна безпека людини – це стан захищеності психіки людини від негативного енергетичного впливу, який здійснюється шляхом упровадження деструктивної інформації у свідомість та підсвідомість людини, що призводить не тільки до неадекватного сприйняття нею дійсності, але і до трагічних для самої людини дій та вчинків.

Інформаційно-психологічна безпека особи, суспільства та держави - це стан захищеності інтелектуальної, соціально-політичної, морально-етичної, підчас якої незалежно від наявності негативних внутрішніх та зовнішніх психологічних впливів досягається нормальне функціонування та гармонійний розвиток в економічній сфері.

Інформаційна загроза формується в інформаційному просторі, де створюється її формування, поширення та споживання негативної інформації за допомогою різних технічних пристроїв.

Об'єктом індивідуального психологічного захисту від психологічних травм є стан її духовного, душевного та фізичного комфорту. З одного боку кожна людина стає мішенню для психотравм від безлічі інших людей, а з іншої

– розширюються можливості не тільки впливу, але і протистояння дії психотравми. Тому успіх протидії психотравмі набагато більше залежати від індивідуальних особливостей тих, хто впливає, і тих, хто відчув вплив. Характерно, що для більшості актуальною проблемою є, як протистояти дії психотравми. Суб'єктивно, набагато більше психологічне страждання у людини викликає відчуття безнадійності власних спроб протидіяти психотравмі, здолати чужий негативний вплив, або подолати його психологічно виправданим способом.

Отже, психологічна травма – це дія на людину (на її відчуття, думки і вчинки) інших людей за допомогою винятково психологічних засобів: вербальних, нейролінгвістичних засобів або невербальних. Посилання на можливість застосування соціальних та фізичних засобів, також повинні вважатися психологічними засобами, поки ці загрози не приводять в дію.

Соціальні відносини в суспільстві проявляються в різних формах взаємовпливу людей в процесі їх спільної діяльності при вирішенні спільних завдань. Під терміном психологічної дії «маніпуляція» розуміється :

- негативний вплив (травма) на людину, який не завжди нею усвідомлюється;
- особливий негативний вплив (травма) на підсвідомість людини, переважно на емоції, почуття і переживання;
- приховане негативне керування людиною всупереч її волі;

Залежно від виду психологічного впливу травми можна диференціювати на сильні, слабкі, згубні, навмисні та випадкові.

Психіка людини тісно пов'язана з безпекою її життєдіяльності. Вплив психологічних травм обумовлюються наступними якостями людини. Дослідами встановлено, що у 70% нещасних випадків, що трапляються в сфері виробництва, винуватцями є самі люди. Найбільш піддатливі психотравмам люди, які пасивні, безвідповідальні, ледачі. Притягують до себе негатив від оточуючих люди занадто самолюбиві, самовпевнені, егоїстичні, а також неохайні, недбалі, скупі.

Проблема захисту людини від психологічних травм потребує глибокого та всебічного дослідження. Історія розвитку людства підтвердила наступні засоби: молитви, афірмації, настрої на позитив, медитації, біоенергетичний захист, захист позитивною системою думок, технічні засоби захисту. Від застосування цих заходів залежить якість життя людей та їх довголіття. Приклад уміння не завдавати шкоди собі та людям, які поряд, демонструє Японія, в якій 50 тисяч її мешканців перетнули столітню межу, продовжують

працювати і не хворіють. Секрет довголіття та успіху (середня заробітна плата в Японії – 3500 доларів) в тому, що вони одними з перших навчилися контролювати свої думки, розуміючи, що негативні думки не тільки вбивають настрій людини, яка поряд, але і його здоров'я, його майбутнє. Кожний з них в школі, дома, на роботі контролює свої думки і не дає негативним думкам скорочувати життя та майбутнє іншим людям. Японці зрозуміли, що думки – це зерня, з яких виростає їх майбутнє, майбутнє їх дітей, майбутнє їх фірми, майбутнє їх держави.

На сьогодні не існує достатніх гарантій захисту особи від загроз, пов'язаних з порушенням інформаційно-психологічної безпека особистості, але становище не безнадійне. В Україні на протязі століть створилося становище (система) розвитку всіх сфер захисту, який включає специфічні для нашого народу мовне середовище, соціальні, ідеологічні, політичні орієнтири, суспільні та соціальні зв'язки, генофонд, культура, наука, мистецтво, релігійні та міжнаціональні відносини.

Інформаційно-психологічної безпека особистості на даному етапі розвитку держави здійснюється в наступних напрямках:

- високий рівень навчання та підготовки особистості на всіх рівнях освіти (школа, коледжі, вищі навчальні заклади) для здійснення самозахисту від дії інформаційно-психологічних загроз;

- гарантія захищеності життєво важливих інтересів незалежно від наявності загроз;

- поряд з традиційними методами протидії інформаційній війні – економічними, адміністративно-організаційними, соціально-психологічними та правовими - удосконалюються методи інформаційного захисту як держави, так і кожної людини від існуючих загроз.

Список використаних джерел

1. Маніна Л.І. Нанотехнології як основа формування національної моделі розвитку економіки та безпеки людини/ Л.І.Маніна, О. В. Бондар-Підгурська// Conference Proceeding os the 4 International Scientific Confrence. "Modern problem of manadgment: economics, education, health care and pharmacy", november 11-14, 2016 – Opole Polska Publishing House WSZiA 52-54 с.
2. Маніна Л.І., Ярмонік А.С. Інформаційна небезпека/ Соціальні надзвичайні ситуації в умовах сучасного глобалізованого суспільства.Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції. ПНПУ. 28-29 квітня 2016 р., С.16-18.

СМЕРТЕЛЬНІ КИТИ АТАКУЮТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ

Опара Н.М.

*к.с.-г.н., доцент кафедри безпека життєдіяльності
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава*

У соціальних мережах з'явилися групи, в яких кваліфіковані психологи доводять підлітків до самогубств. Про це повідомляє Департамент кіберполіції України. Зокрема в соціальній мережі «В контакте» є багато закритих спільнот з назвами «Киты плывут вверх», «Море китов», «Космический кит».

Відомо, що фанати таких спільнот називають себе китами, тому що тварини асоціюються у них зі свободою. Ці кити можуть літати, і цим, можливо, пояснюється те, що цей вид ссавців – один із небагатьох, представники якого добровільно можуть звести рахунки з життям. Тому в усіх

шанувальників «Моря китів» і «Тихих будинків» на особистих сторінках зображені відео чи малюнки з китами, які літають.

Пропозиції вступити до гри «Синій кит» підліткам почали розсилати вже не тільки в соцмережах, але й на телефони. «Я твій особистий кит, який допоможе тобі довести гру до кінця. Вона триває рівно п'ять діб. Остання доба є закінченням гри. Якщо ти помреш – виграєш, якщо ні, тобі допоможуть. Вступивши до гри, зворотної дороги не має. Ти готов(а);». Такі повідомлення отримують останнім часом українські підлітки на свої телефони.

В соціальних мережах адміністратори груп схиляють підлітків до виконання завдань (к в е с т і в). Практично всі завдання передбачають нанесення дитині каліцтв або заподіяння болю. Усі «квести» обов'язково повинні бути зняті на відео. Коли адміністратор групи впевнений, що підліток готовий до самогубства, в Інтернеті розміщують депресивні малюнки, вірші і таким чином внушають і без того пригніченій дитині, що єдиний вихід – самогубство. Створюється аудіо з музикою, в якому підліток виступає в головній ролі, та оговорюються усі його проблеми, які він озвучив «провіднику». Єдиний вихід із усіх проблем, які озвучують в цьому «творі» – вчинити самогубство. Перед цим дитина слухає аудіо запис та робить останній крок. Відеозаписи, в подальшому, продаються в мережі Інтернет або в Daknet.

Для вступу в такі групи від підлітків вимагають виконати кілька завдань:

1. Надати заявку для вступу до неї та написати певний текст у себе на сторінці.
2. Якщо адміністрація групи затвердить кандидатуру, то буде проведено невеличке психологічне вивчення особи та її готовність до самогубства через спілкування в приватному чаті.
3. Наступне повідомлення буде із завданням (опис завдання та час, який надається на його виконання). Виконання кожного завдання потрібно фіксувати на фото або відео. На кожне завдання надається обмежений час. якщо учасник не встигає його виконати, то його виключають із групи.
4. Усього надається 50 завдань («квестів») (у фейкових спільнотах – від 13 до 50 «квестів», це залежить від адміністратора).
5. Фінальне завдання – покінчити життя самогубством та зафіксувати момент смерті на камеру в режимі online.

Слід наголосити, що групи щодня блокуються адміністрацією соцмереж за зверненням правоохоронних органів або їх користувачів. На жаль, статистика самогубств серед підлітків, що були учасниками цих спільнот у нашій країні відсутня. Але, наприклад, за даними російської «Нової газети», тільки за період з листопада 2015 року по квітень 2016 року в Росії нарахували 130 суїцидів серед підлітків, що були учасниками груп в Інтернеті.

Які ж поради варто дати батькам, або підліткам щоб не потрапити в такі групи?

1. Перевіряти шкірні покриви дитини на наявність пошкоджень та в разі їх виявлення, з'ясовувати обставини, за яких вони з'явилися. Особливу увагу звертати на пошкодження різного роду в формі кита.

2. Перевіряти акаунти дитини в соціальних мережах та групи, до яких входить акаунт. Перевіряти зміст спілкування в приватних чатах.
3. Звертати увагу на коло спілкування дитини.
4. Намагатися зайняти вільний час дитини спортивними або культурними секціями.
5. Обов'язково контролювати те, які фото та відеофільми є в гаджетах підлітка.
6. Встановлювати функцію «батьківський контроль» на всіх гаджетах дитини.

Досить часто батьки дійсно вважають, що проблеми їх дитини-підлітка не варті їх уваги. Конфлікти з однокласниками, перше нещасне кохання – більшість дорослих вважають, що це дурниці. А дитина відчуває це, замикається і починає шукати однодумців у Інтернеті.

Якщо підліток залишає думки про суїцид і вирішує вийти з групи, модератори його не відпускають і навіть починають шантажувати – погрожують, що опублікують в загальному доступі фото та відео, як підліток виконує завдання модератора.

В лютому 2017 року два студенти – другокурсники ініціювали інтернет-гру «Білий ведмідь», яка є повною протилежністю смертельно небезпечної гри «Синій кит». У грі треба виконати 50 завдань (прибирання будинку, фото щоденника з позитивною оцінкою). Автори гри переконані, що після завершення усіх завдань стосунки гравців зі своїми родинами значно покращаться.

САМОПРОФІЛАКТИКА НЕБЕЗПЕЧНИХ СИТУАЦІЙ

Лапенко Т.Г.

к.т.н., доцент кафедри безпека життєдіяльності

Лапенко Г.О.

*к.т.н., професор кафедри ремонту машин і технології
конструкторських матеріалів*

*Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава*

Характерними ознаками нещасного випадку є травмування (забиті місця, порізи тощо) працюючих, які виникають на одному й тому ж робочому місці не завжди і не з усіма, а лише за певної конкретної небезпечної ситуації. Отже, профілактика травматизму (сукупності нещасних випадків) зводиться до своєчасного розпізнавання і унеможливлення небезпечних ситуацій, а для цього необхідне розуміння кожним працюючим сутності небезпеки, небезпечної ситуації і нещасного випадку.

Сутність являє собою сукупність усіх необхідних сторін і зв'язків; явища (у т. ч. і явища травмування), узятих у їх природній взаємозалежності.

Слово *ситуація* має широке застосування в усіх галузях знань і сферах життя (політична, економічна, аварійна, небезпечна, травмонебезпечна та

безліч інших видів) і у повсякденній свідомості його розуміють як збіг обставин. У словнику *ситуація* визначається як поєднання умов та обставин, що створюють певну обстановку, становище. З цього визначення випливає, що повсякденна свідомість людини включає до складу (структури) ситуації обстановку та обставини.

Аналіз виробничого травматизму, не дає чіткості й однозначності у розумінні обстановки та обставин нещасних випадків, а також небезпеки і небезпечної ситуації. Так, під обстановкою нещасного випадку одні розуміють збереження об'єктів робочого місця у такому стані, як це було на момент нещасного випадку, інші ототожнюють аварійну обстановку з небезпечною ситуацією. Часто ототожнюють обставини нещасного випадку з його причинами, а в актах за формою Н-1 вказуються тільки обставини, в яких, власне кажучи, описується, як це було.

Будучи протиріччям, травмонебезпека виникає не відразу, як ми звикли думати. Вона проходить певні стадії розвитку, початковою із яких є виникнення небезпечної ситуації (перехід дороги пішоходами на заборонний (червоний) сигнал світлофора), що потім переростає у травматичну ситуацію (падіння пішохода). У небезпечній ситуації вже є всі необхідні умови для реалізації травмонебезпеки. Достатніми ж умовами для реалізації небезпеки є виникнення процесу перетворення, передачі енергії від її джерела до травмованого. Так, від джерела енергії, руху (сам пішохід) під час зіткнення його з кришкою люка, коли пішохід спіткнувся (перетворювач руху), відбулося перетворення енергії пішого пересування в енергію його падіння, тобто травмування.

На цій стадії протилежності (небезпека і безпека) переходять одна в одну (міняються місцями) і відбувається розв'язання протиріччя шляхом переходу (перевороту) потенційної небезпеки в інший якісний стан, тобто в травматичну ситуацію. Розв'язання протиріччя характеризує останній ступінь розвитку потенційної небезпеки (відкритого конфлікту, зіткнення протилежностей), тобто травмування дією спричинювача травми (усе те чи об що заподіяно травму) на організм або психіку людини.

Немає потреби доводити, що профілактика нещасного випадку, аварійності та інших негативних побічних явищ виробництва більш ефективна і доцільна на рівні локалізації (обмеження дії) кризових небезпечних ситуацій, ніж на рівні локалізації перетворювача або спричинювача травми. Розв'язання виробничих криз може бути здійснене як шляхом подальшого цілеспрямованого удосконалення порядків (перехід дороги на явно безпечній відстані) і виробничих режимів, так і їх руйнування (не переходити дорогу за червоного світла), перебудови.

Ознаки небезпечних ситуацій визначають і напрями діяльності щодо збирання та обробки конкретної робочої інформації для працюючих: обстеження робочих місць; опитування працюючих про наявні недоліки, перешкоди в роботі, кризові явища тощо; розслідування аварій, порушень правил безпеки і нещасних випадків.

Робоча інформація накопичується, групується та аналізується працівниками структурних підрозділів підприємства і служб охорони праці. В результаті опрацьовується система загальних і окремих правил світоглядних і організаційних принципів, програм, заходів і діяльності щодо профілактики типових небезпечних ситуацій і неправильної трудової діяльності стосовно кожного робочого місця, процесу та професії.

На основі зібраної робочої інформації складаються переліки небезпечних ситуацій по робочих місцях і видах робіт, програми роз'яснювальної роботи щодо розкриття широкому колу працюючих сутності небезпеки, умов і причин виникнення конкретних небезпечних ситуацій з метою виховання у них стереотипу поведінки. Складаються також пам'ятки за професіями, у яких даються корисні поради про елементарні та ефективні заходи застереження, обережності, самопрофілактики нещасного випадку.

Список використаних джерел

1. Хохотова О.І. Про стан промислової безпеки та охорони праці. // Охорона праці. – 2010.- № 12.
2. Науково-виробничий журнал «Охорона праці» №12, 2004 рік.
3. Електронний ресурс Управління Держпраці у Полтавській області - <http://www.facebook.com/polta.dsp>.

ЯК ЗВИКНУТИ ДО «ЛІТНЬОГО ЧАСУ»

Дударь Н.І.

*завідувач лабораторії, викладач кафедри безпека життєдіяльності
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава*

Вперше стрілки годинників почали переводити у 1908 році в Британії. Україна переводє свої стрілки годинників вже 26 рік поспіль.

Тривалий час точилися суперечки щодо переводу стрілок на «літній» та «зимовий» час. Багато країн відмовилися від цієї «процедури», а багато продовжують жити за «літнім» та «зимовим» часом.

При переводі стрілок вперед або назад біологічний годинник організму виходить з ладу. Щоб пристосуватися до «здвигу» часу на одну годину організму знадобиться біля двох тижнів. Добре, що перевід стрілок припадає на вихідні і людина може дещо пристосуватися, заздалегідь змінивши режим доби.

Достатній повноцінний сон тривалістю сім-вісім годин допоможе організму добре відпочити, а нервовій системі – відновитися. За два тижні треба лягати спати хоча б на 15-20 хвилин раніше звичайного, але не пізніше 23 годин, на наступному тижні – ще раніше.

В перші дні після переводу стрілок корисно зменшити інтенсивні фізичні навантаження, знизити «оберти» на робочому місці. Перший час не плануйте важливі справи, що вимагають надмірні розумові або фізичні напруги. Перед

сном добре вийти на невелику півгодинну прогулянку і подихати свіжим повітрям, прийняти теплу ванну. Якщо Ви знаєте, що Ваша вегетативна нервова система може дати збій, заздалегідь сім-десять діб приймати відвар або пігулки (по 1/3 рази на добу) валеріани, або настою пустирника. Це попередить коливання тиску, інші патологічні прояви. Добре пити перед сном і заспокійливий чай (який продають у аптеці у готовому вигляді). Сон стане міцніше, якщо перед тим, як лягти спати, прийняти чайну ложку меду і спати в добре провітрюваній кімнаті.

Зранку можна прийняти настоянки елеутерококу або заманихи. Ці рослини особливо корисні для гіпотоніків, яким треба дещо тонізувати судини і привести до норми понижений тиск. Щоб допомогти організму перебудуватися на новий ритм, вибирають легку рослинну їжу, що багата клітковиною, вітамінами і мікроелементами: свіжі овочі та фрукти, каші з цільно-зернових круп – гречка, пшоно. Жирне м'ясо краще замінити дієтичним – курицею, індичкою, кроликом. Корисно споживати морську рибу, яка містить необхідні омега-3 жирні кислоти.

За рекомендаціями психологів час, проведений у ліжку, має бути кратний 1,5, наприклад, 6 або 67,5 години. Саме за такий період змінюються повільна і швидка фаза сну. Якщо ж прокинутися доведеться на середині, Ви не будите відчувати відпочинку. Треба врахувати, що як правило, після ситної вечері сон важкий – організм зайнятий перетравленням їжі, і як слід відпочити не виходить. Тому найкраще вечеряти мінімум за 3 години до відходу до сну. Тобто, якщо Ви хочете лягти в ліжку о 23⁰⁰, то вечеря повинна закінчитися не пізніше 20⁰⁰. Якщо Ви хочете справді встати, а не просто послухати трелі будильника, зробіть так, щоб Вам довелося піднятися з ліжка, щоб його вимкнути.

За раннім підйомом важливо винагородити себе чимось дуже бажаним: чашкою свіжозвареної кави, милуванням яскравим ранковим сонцем, ванною з пінкою. Стимулом можуть бути солодощі, які дозволяєте собі тільки вранці. Згодиться навіть інтернет-серфінг, зате – в спокійній обстановці і куди менш шкідливій для нервової системи вранці, ніж увечері. «Принада» повинна бути такою, щоб у прямому сенсі підняти лежачого. Звичка не утворюється на «раз-два», як визнали вчені, для її розвитку потрібно від 20 до 40 днів. Але з належним завзяттям та терпінням, а головне – бажанням, через місяць, вставши вранці, Ви задоволено подумаєте: «Який чудовий початок дня!».

СЕКЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДОВКІЛЛЯ»

СВИНЕЦЕВЕ ЗАБРУДНЕННЯ ЯК ПОКАЗНИК ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Шматова О.О.

*к.н.ф.в.с. доцент кафедри спортивної медицини
Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ*

Шматова Є.Р

*Студентка III курсу
ННЦ «Інститут біології та медицини»
Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченко
м. Київ*

На даному етапі розвитку людства економічний та технологічний розвиток досягає таких меж, що все частіше ми нехтуємо станом навколишнього середовища і навіть власним здоров'ям. В зв'язку з цим, питання екологічної безпеки виходить на якісно новий рівень.

Київ має добре розвинену промисловість, розгалужену транспортну мережу і величезний житловий фонд. Формуються антропогенні ландшафти, стан яких дуже далекий від стану екологічної рівноваги. Тут, на порівняно невеликій території, ми маємо величезну концентрацію населення, автомобільного транспорту та підприємств. Тони промислових та побутових відходів, які продукує місто, не завжди переробляються належним чином.

В останні роки антропогенне забруднення навколишнього середовища важкими металами стає однією з відчутних загроз для всіх живих організмів, включаючи людину. Проблема посилюється здатністю важких металів накопичуватися і тривалий час утримуватися на всіх рівнях екологічної піраміди, що може привести до віддалених ефектів, так як багато важких металів є канцерогенними і мутагенними речовинами [1].

Свинець - один з найважливіших видів мінеральної сировини і водночас – глобальний забруднювач навколишнього середовища. Свинець - хімічний елемент, концентрація якого на поверхні Землі неухильно зростала в міру еволюції планети і людства. За рівнем світового виробництва цей елемент займає четверте місце після алюмінію, міді і цинку. Сьогодні проблема забруднення навколишнього середовища свинцем і його сполуками залишається однією з найбільш актуальних екологічних проблем у світі. У той же час це один з найстаріших і найбільш поширених промислових отрут з групи важких металів [2].

Свинець у багатьох державах є пріоритетним забруднювачем, який підлягає постійному моніторингу в навколишньому середовищі. ВООЗ, ЮНЕП, Американське агентство з контролю за токсичними речовинами і захворюваннями визнали свинець одним з тих токсичних елементів, на які необхідно звертати увагу в першу чергу.

У деяких країнах світу передбачено жорсткі стандарти його нормування у повітрі, однак їх вміст різняться за значеннями у різних країнах світу, так у Данії, Ісландії, Польщі, Перу, Норвегії ГДК свинцю у повітрі складає 0,05 мг/м³; у Австралії та Бельгії – 0,15 мг/м³ [3].

В Україні також розроблено нормативи вмісту сполук свинця для двох періодів усереднення: середньодобові та максимально разові, які співпадають з основними показниками, прийнятими в інших країнах [4].

Однак у більшості країн використовується середньорічна концентрація, яка регламентується стандартами міжнародних організацій, але в Україні саме цього нормативу немає.

Основними джерелами забруднення навколишнього середовища є автотранспорт, підприємства кольорової металургії, хімічна, поліграфічна, військова промисловість, машинобудування, енергетика, побутові відходи, мисливство і рибальство та ін. Частка свинцевого забруднення залежить як від виробничого процесу, так і від використання на певних підприємствах захисних та очисних споруд.

За останні десятиріччя значне зростання рівнів забруднення пов'язано зі збільшенням парку автомобілів. При цьому свинцеві забруднення виникають як внаслідок використання в якості моторного пального етилованого бензину, так і під час виробництва свинцевих акумуляторних батарей, їх використання та переробки відходів [5].

Міграція металів у біосфері дає можливість пояснити шляхи потрапляння їх до організму людини.

Проведені дослідження вказують на накопичення свинцю в ґрунтах та забруднення ним водою. Доведено, що свинець накопичується у рослинах, рибі та міститься у продуктах харчування тваринного походження [1, 6].

Варто згадати, що накопичення важких металів в ґрунті негативно впливає на його родючість, мікробіологічну діяльність, зростання і розвиток рослин, а також на якість рослинницької продукції. При звичайній (фоновій) концентрації важких металів в ґрунті, рослини здатні регулювати їх надходження через кореневу систему. При підвищених концентраціях захисні і регулюючі механізми рослин вже не можуть перешкоджати надходженню важких металів у вегетативні органи.[7].

Отже, накопичення свинцю в ґрунті може впливати на людину не тільки шляхом отруєння організму через рослинні продукти, а й зменшуючи родючість земель, призначених для вирощування сільськогосподарських культур, призводить до низьких та неякісних врожаїв.

Таким чином, вивчення медичних патологій, пов'язаних з природними факторами, необхідно починати з детального вивчення геохімічної поведінки мікроелементів в таких життєвоважливих для людини природних середовищах як вода, ґрунт, рослинність [8].

Свинець надходить в організм переважно через органи дихання – шляхом вдихання забрудненого повітря та через шлунково-кишковий тракт з харчовими продуктами, водою. Важкі метали надходять також під час безпосереднього контакту із забрудненими предметами, повітрям, водою – через шкіру.

Тривалий контакт з свинцем призводить до його накопичення в організмі та супроводжується хронічною свинцевою інтоксикацією. Свинець має властивість викликати зміни майже у всіх органах і системах, проникати через гемато-енцефалічний та плацентарний бар'єри, а відтак безпосередньо викликати зміни з боку центральної нервової системи та проникати в організм плоду і в грудне молоко. За даними ВОЗ під впливом свинцю значно збільшується ризик безпліддя, спонтанного переривання вагітності, народження дітей з дефектами фізичного та психічного розвитку та вадами серця.

Хронічні отруєння свинцем призводять до виникнення ефектів «сатурнізму» - слабкості, анемії, нервових розладів, колітів, захворювань урологічної системи, зниження апетиту та ваги тіла.

Окрім того під вплив потрапляють серцево-судинна, кровотворна системи, виникає порушення в енергетичному та речовинному обміні клітин.

Результати досліджень останніх років дозволяють віднести свинець та його сполуки до руйнівників ендокринної системи [9].

Свинець має властивість гальмувати ферментні процеси окислення жирних кислот, метаболізму глюкози, обміну білків, ліпідів та вуглеводнів, надходження кисню в мозок.

Наявність свинцю в організмі дітей викликає у них зниження інтелекту розвиток неврологічних ефектів, змін в роботі серцево-судинної, сечовидільної систем. Вказані ефекти виражені в зниженні рухової активності, порушенні слухового сприйняття інформації та пам'яті.

Зростання вмісту свинцю в крові понад 10 мкг/л у дітей віком до 3 років призводить до розвитку енцефалопатії та судомних синдромів, зростання частоти захворювань урологічної системи в 2-3 рази.

На сьогодні в західних країнах виявлена концентрація свинцю в крові дітей понад 1 мкг/дл, де налагоджена система його безкоштовного обов'язкового визначення у новонароджених, проводяться необхідні профілактичні та лікувальні заходи [3].

Сполуки свинцю мають канцерогенні і генотоксичні ефекти, шляхом порушення функції ферментів синтезу та репарації ДНК. Канцерогенні ефекти свинцю підтверджені на піддослідних тваринах [5].

Таким чином, зважаючи на вище викладене залишається актуальним питання зниження рівнів свинцевого забруднення навколишнього середовища та його впливу на здоров'я населення, шляхом проведення невідкладних комплексних збалансованих заходів щодо зниження інтенсивності емісії свинцю від транспортних засобів, побутових відходів та підприємств.

Аналіз літературних даних показав, що свинець продовжує викликати занепокоєння у світової спільноти. Окрім постійного моніторингу і жорсткого регулювання, одним з основних напрямків по мінімізації ризику впливу свинцю на здоров'я людини і навколишнє природне середовище є заборона його використання в різних галузях промисловості з заміною його небезпечними альтернативними сполуками.

Також необхідний ретельний токсикологічний контроль продуктів харчування, який повинні забезпечувати відповідні служби: станції захисту

рослин, агрохімічні та ветеринарні лабораторії, центри державного санітарно-епідеміологічного нагляду.

Список використаних джерел

1. Ихтиофауна р.Днепр как биоиндикатор загрязнения экосистемы тяжелыми металлами / И.Н. Андрусишина, С.В. Андрейченко, И.А. Голуб // Актуальні проблеми транспортної медицини. — 2005. — № 1. — С. 106-109.
2. Андрусишина И.Н., Голуб И.А. Опасен ли свинец в воде? / И.Н.Андрусишина, И.А.Голуб, З.В Малецкий, И.П.Лубянова — Киев, 2016. — с.28
3. Хамидулина, Х. Х. Международное регулирование свинца и его соединений [Текст] / Х. Х. Хамидулина, Ю. О. Давыдова // Гигиена и санитария. 2013. №6. С. 57-59
4. Методичні рекомендації «Оцінка ризику для здоров'я населення від забруднення атмосферного повітря». Наказ МОЗ № 184 від 13.04.2007.
5. Агапова, В. Т. Оцінка ризиків для здоров'я населення внаслідок емісії свинцю від антропогенних джерел / В. Т. Агапова, О. В. Золотько // Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного ун-ту залізничного транспорту. – 2012. – №42. – С. 29-34.
6. Головач О., Козловський В., Демків О. Забруднення сільськогосподарських ґрунтів важкими металами та характер їх перерозподілу у рослинах кукурудзи // Вісник. Львів. Ун-ту, біологія. –2004. – Випуск 38. – С. 205-211.
7. Теплая Г. А. Тяжёлые металлы как фактор загрязнения окружающей среды (обзор литературы) / Г. А. Теплая / Астраханский вестник экологического образования. — 2013. — № 1 (23). — С. 182–192.
8. Жовинский Э. Я. Экологическая геохимия и медицина / Э. Я. Жовинский, И. В. Кураева, Н. О. Крюченко // Мінерал. журн. – 2004. – 26, № 2. – С. 17–24.
9. Environmental U.S. Protection Agency. Endocrine disruptor screening program. Universe of chemicals for potential endocrine disruptor screening and testing. November, 2012.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ЗАПОРУКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ

Коваленко Н.П.

*к. с.-г. н. доцент кафедри екології,
охорони навколишнього середовища
та збалансованого природокористування*

Пономаренко С.В.

*старший викладач кафедри екології,
охорони навколишнього середовища
та збалансованого природокористування*

Шерстюк О.Л.

*асистент кафедри екології,
охорони навколишнього середовища
та збалансованого природокористування
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава*

Серед пріоритетів національних екологічних інтересів окрім забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів, окремим напрямком виділено зміцнення фізичного здоров'я нації. Найсуттєвішим чинником, який здійснює постійний вплив на здоров'я людини, завжди було і залишається харчування. Різке погіршення екологічної ситуації, пов'язане з антропогенною діяльністю, вплинуло в тому числі і на якісний склад харчових продуктів, завдяки чому в організм людини надходить значна кількість хімічних і біологічних речовин. Питання екологічної безпеки харчових продуктів, вплив стану довкілля на їх якість та проблеми наслідків їх забруднення на даний час є актуальними практично в усіх країнах світу.

На сучасному етапі розвитку людського суспільства проблема екологізації розвитку харчової промисловості є однією з найбільш актуальних і стратегічно значущих. Це зумовлено цілим рядом чинників. По-перше, як і інші галузі національної економіки, харчова промисловість здатна спричиняти шкідливий вплив на навколишнє середовище, забруднюючи атмосферне повітря, водні і земельні ресурси шкідливими викидами; по-друге, будучи важливою ланкою продовольчого ланцюжка вона може опосередковувати потрапляння в організм людини небезпечних для здоров'я речовин, що накопичились в рослинницькій та тваринницькій сировині; по-третє, продукція галузі може становити загрозу здоров'ю людини через застосування барвників, консервантів, емульгаторів та інших домішок, що використовуються в технологічних процесах.

Так, якість харчових продуктів залежить, в першу чергу, від їх забруднення – тобто наявності шкідливих речовин, які надходять із

зовнішнього середовища та утворюються в сировині під дією фізичних та хімічних факторів.

У зв'язку з інтенсифікацією промисловості і сільського господарства на значних територіях спостерігається нагромадження в ґрунтах важких металів у високих концентраціях, які токсично діють на живі організми. З харчовими продуктами в організм людини надходить приблизно 70 важких металів.

Використання недосконалої технології та обладнання при виробництві харчових продуктів призводить також до потрапляння шкідливих домішок у кінцевий продукт або утворення шкідливих речовин під час виробничого процесу.

На якість харчових продуктів впливає використання харчових добавок та процес консервування продукції. Для підвищення ефективності технології харчового виробництва використовують різні технологічні добавки, що вносяться в харчові продукти на різних етапах процесу виробництва. Асортимент технологічних харчових добавок надзвичайно різноманітний як за своєю природою, так і за призначенням. Безпека їх використання гарантується дозволом на технологічне застосування. Допустимі кількості цих речовин у кожному випадку обмежуються граничним умістом залишків добавок у продукті чи на ньому.

Загрозу щодо якості харчових продуктів має пакування харчових продуктів, оскільки шкідливі речовини можуть міститися в пакувальному матеріалі. Проблема упакування харчових продуктів є настільки складною, що виникла окрема промисловість із її виробництва, а водночас і спеціалізована технічна галузь – пакувальна техніка. Складність цієї проблеми ілюструється загальними вимогами, які ставляться до упаковки, а саме: нетоксичність, сумісність із певними продуктами; гігієнічність; збереження волого- і жиромісту, газових компонентів і запаху; світлозахист; прозорість, стійкість до стискання; легкість відкривання; доступ до продукту; здатність повторно закриватися; обмеження розміру, маси і форми; зовнішній вигляд і здатність нести друковану інформація; екологічність.

Використовуючи технології, що дозволяють зменшувати концентрацію, або повністю запобігати потраплянню шкідливих речовин із забруднених сировинних ресурсів під час їх переробки, харчова промисловість здатна зменшити негативний вплив на здоров'я людини, пов'язаний з посиленням антропогенного і техногенного тиску на навколишнє середовище. Збереженню фізичного здоров'я нації сприятиме розробка й виробництво харчових продуктів, які посилюють адаптивну здатність людини до впливу негативних чинників зовнішнього середовища.

Стрімкі темпи розвитку науки і техніки, необхідність пошуку нових харчових ресурсів, широке застосування всезростаючого асортименту харчових домішок висувують нові проблеми в галузі гігієнічного нормування, екологічної оцінки різних факторів навколишнього середовища, що є небезпечними для здоров'я. Стрімкий розвиток хімічної промисловості призводить до того, що з'являється все більше речовин, що входять до виробничого ланцюга харчових продуктів безконтрольно, що в свою чергу

призводить до небезпеки для здоров'я людини і загального екологічного неблагополуччя. Тому, не дивлячись на багатолітні зусилля світової і вітчизняної наук та наявні результати з розробки гранично допустимих норм в навколишньому середовищі, існуючі методи фармакології, фізіології, санітарії та гігієни не забезпечують необхідного контролю і не виправдовують себе економічно, а існуючі підходи до оцінки рівня небезпеки хімічних речовин в різних середовищах, свідчать про недостатнє врахування всього різноманіття взаємодій цих сполук у динамічній системі *хімічна речовина - навколишнє середовище - людина*.

Сьогодні стає все більш очевидним, що існуючий підхід до охорони навколишнього середовища, який реалізується у вигляді системи контролю концентрації забруднень і відповідності їх встановленим гранично допустимим нормам, не здатний гарантувати безпеку для здоров'я людини. Тому одним з дієвих шляхів екологізації виробництва харчової промисловості орієнтованих на підтримання здоров'я населення в екологічно несприятливих умовах є створення і виробництво функціональних продуктів. Ці продукти, з одного боку є джерелом надходження необхідних поживних речовин в організм людини, а з іншого боку, вони можуть виступати як фактор, що регулює концентрацію 40 шкідливих речовин в організмі і виконує захисні функції.

Безпечність продуктів для здоров'я населення в першу чергу залежить від організації контролю якості та безпеки продовольства.

Проблема екологізації виробництва стосується всього комплексу економічних, соціальних проблем функціонування господарського механізму і характеру використання виробничого потенціалу галузі, територіальної раціональності та екологічної безпеки розміщення продуктивних сил, створення умов для забезпечення соціально-екологічної стабільності території.

Екологізації виробництва досягають завдяки раціональному переробленню сировини і впровадженню безвідходних і маловідходних технологій, які характеризуються мінімумом розсіюваних та неутилізовуваних відходів, що не забруднюють навколишнє природне середовище. З цією метою впроваджують технології комплексного перероблення сировини, оптимізують технологічні параметри технологій та здійснюють їх автоматизацію, розробляють ефективні системи очищення газо-димових викидів в атмосферне повітря, стічних вод з використанням останніх у циклах замкненого водообороту, утилізують відходи виробництва, розробляють систему заходів щодо збереження паливно-енергетичних та інших природних ресурсів. Усе це в кінцевому підсумку сприяє виготовленню високоякісної екологічно безпечної харчової продукції за мінімальних витрат природних ресурсів та збереженню стійкої динамічної рівноваги в природному середовищі біосфери Землі.

Технологічна відсталість ряду галузей харчової промисловості України обумовлює низьку продуктивність праці, високу ресурсо- і енергомісткість продукції. Таким чином, поряд зі створенням власних технологій, необхідне залучення сучасних зразків, розроблених в інших країнах та їх швидке освоєння. У зв'язку з цим дуже важливо створити умови для розгортання інноваційних процесів.

Таким чином, основними напрямками організації ефективного техногенного ресурсного циклу на підприємствах харчової промисловості є: досягнення найбільшого виходу цільового продукту за мінімальних витрат сировини, енергії та допоміжних матеріалів; виготовлення високоякісної екологічно безпечної харчової продукції; мінімальне утворення неутилізовуваних відходів; забезпечення мінімальних викидів забруднень в атмосферне повітря і скидів зі стічними водами.

Список використаних джерел

1. Димань Т.М. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів : підручник / Т.М. Димань, Т.Г. Мазур. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 520 с.
2. Дейнеко Л.В., Купчак П.М. Екологізація виробництва як стратегічний пріоритет розвитку харчової промисловості // Матеріали наук.-практ. конф. «Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях». – Сімферополь: "СОНАТ", 2009. – 196 с.

РОЗБУДОВА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДОВКІЛЛЯ

Писаренко В.М.

д.с-г.н, професор,

*кафедри екології, охорони навколишнього середовища
та збалансованого природокористування*

Піщаленко М.А.

к.с-г.н, доцент,

*кафедри екології, охорони навколишнього середовища
та збалансованого природокористування*

Іванова Л.О.

*аспірант кафедри екології, охорони навколишнього
середовища та збалансованого природокористування,*

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава

Полтавський регіон відрізняється від інших регіонів України тільки йому притаманними пріоритетами та ієрархією структур екологічної небезпеки, що обумовлюють специфіку її аналізу та можливого розвитку. Територія Полтавщини є не однорідною, зокрема за природними умовами. Важливість розгляду екологічних проблем на регіональному рівні визначається тим, що з-поміж еколого-економічних систем різного рівня найбільш активною і динамічною є регіональна система. Це пов'язано з тим, що регіон є одночасно об'єктом управління. На цьому рівні найбільш повно проявляються екологічні проблеми суспільства, висуваються вимоги до екологізації виробництва і раціонального природокористування. Таким чином, регіональні особливості Полтавщини потребують врахування специфічних рис регіону та його

структурних елементів у процесі розвитку сфери регіональної екології. В основу розробки проекту перспективної регіональної екологічної мережі Полтавської області покладені основні положення концепції створення екомережі:

- основою для розбудови регіональної екомережі є оптимізована природно-заповідна мережа Полтавської області, показник якої (4,55% від загальної площі області) майже досягає середнього по Україні – 5,04% [2].

- екологічна мережа Полтавської області є частиною екомережі природного лісостепового регіону – Лівобережного Придніпров'я, що виявляється в органічному поєднанні основних структурних елементів регіональної екомережі: спільні регіональні екокоридори – Псільський, Ворсклянський, Сулинський, національний – Дніпровський, на півночі (за межами полтавської області) Лівобережного Придніпров'я – Приполіський [1].

- основними структурними елементами регіональної екомережі Полтавської області є два національних Дніпровський на півдні та Галицько-Слобожанський лісостеповий у центральній частині, три регіональних (Ворсклянський, Псільський, Сулинський) і 9 місцевих екокоридорів (Мерлівський, Коломацький, Орільський, Орчицький, Хорольський, Говтвянський, Грунь-Ташанський, Удайський, Оржицький) уздовж яких визначені природні ядра (біоцентри), функціонування яких забезпечують ключові території – природно-заповідні об'єкти та буферна зона.

Основним шляхом розбудови екологічної мережі Полтавської області є подальша оптимізація природно-заповідного фонду регіону в напрямку створення національних природних – «Нижньосульський», «Диканський» «Нижньоворсклянський», «Кременчуцькі плавні» та регіональних ландшафтних парків – «Гадяцький», «Шишацький», «Лубенський», «Котелевський», «Нижньопсільський», «Полтавський»[1].

Створення регіональної екомережі сприятиме відновленню і підтриманню екологічної рівноваги, в першу чергу Лівобережної частини лісостепового регіону України, вирішенню проблем збереження біорізноманітності на видовому, ценотичному, ландшафтному рівнях і виконанню еколого-соціальних завдань суспільства. Відповідно до концепції регіональної екологічної мережі основою для її розбудови є оптимізована природно-заповідна мережа Полтавської області, показник якої станом на 01.01.2013 року майже досягає середнього по Україні – 4,95% [3].

До екологічних коридорів та природних ядер увійдуть об'єкти природно-заповідного фонду області. Сучасна природно-заповідна мережа Полтавської області станом на 01.01.2013 року включає 384 території та об'єкти загальною площею 14226, 8715 га. Вона в цілому забезпечує збереження флористичної, фауністичної, мікобіотичної біорізноманітності на популяційному, видовому, ценотичному, ландшафтному та екосистемному рівнях. Основу природно-заповідної мережі складають об'єкти охорони видів, біотопів і ландшафтів: два національних природних парки («Пирятинський» та «Нижньосульський»), чотири регіональних ландшафтних парки («Диканський», «Кременчуцькі плавні», «Нижньоворсклянський», «Гадяцький» - чотири об'єкти загальною

площею 41428,3 га із врахуванням інших категорій, які ввійшли до складу парків), заказники (20 – загальнодержавного та 155 місцевого значення), що займають більше половини площі природно-заповідної мережі області. Це не випадково, адже заповідний режим цих об’єктів передбачає не повне, а лише часткове обмеження господарської діяльності. Інші категорії природно-заповідного фонду представлені таким чином: пам’ятки природи, ботанічний сад, дендрологічний парк, парки – пам’ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення – 7 об’єктів (загальна площа територій та об’єктів природно-заповідного фонду загально-державного значення складає 51079, 02 га), території та об’єкти природно-заповідного фонду місцевого значення – 355 загальною площею 91348,8515 га [2]. Потужність ресурсної бази регіональної екологічної мережі визначає розвинена гідрологічна мережа у регіоні, яку складають річки (головні з них Ворскла, Сула, Псел та їх численні притоки), вздовж долини яких зосереджені природні та напівприродні екосистеми, зокрема ліси I групи віком понад 50 років, рекреаційні зони курортні та лікувальні-оздоровчі території, сільськогосподарські угіддя із багаторічними та однорічними культурами.

За даними головного управління земельних ресурсів у Полтавській області, загальна площа складових екологічної мережі є такою [2]:

сіножаті та пасовища – 365,9 тис.га;

ліси та лісовкриті площі – 277,9 тис.га;

відкриті заболочені землі – 85,9 тис.га;

відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом – 12,9 тис. га;

води – 148,3 тис га;

у цілому це складає 890,9 тис. га або 31% [3].

Серед заповідних територій Полтавської області найважливішу роль ключових територій відіграють національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, ландшафтні, гідрологічні та ботанічні заказники та заповідні урочища, які розташовані на заплавах річок. Для розбудови регіональної екологічної мережі важливим є якісний показник забезпечення збереження природних екосистем уздовж долин річок. Він корелює із кількісним показником – відсотком заповідних територій у районах та біоцентрах (Таб.1.) [2]

Таблиця 1

Кількісні показники територій і об’єктів природно-заповідного фонду районів Полтавської області (станом 1.01.2013 р.) [2]

№ п/п	Назва району	К-сть об’єктів ПЗФ	Площа об’єктів ПЗФ, га	% площі об’єктів ПЗФ, від загальної площі району
1	Великобагачанський	4	896,04	0,88
2	Гадяцький	46	5706,55	3,58
3	Глобинський	10	20494,2	8,28

4	Гребінківський	6	138,11	0,23
5	Диканський	5	12176,0	17,92
6	Зінківський	16	1387,7	1,02
7	Карлівський	7	1204,5	1,41
8	Кобеляцький	10	25151,6	13,80
9	Козельщинський	11	3024,9	3,26
10	Котелевський	18	1858,12	2,34
11	Кременчуцький	14	6725,74	6,01
12	Лохвицький	13	4743,01	3,64
13	Лубенський	20	1809,87	1,29
14	Машівський	5	2124,6	2,39
15	Миргородський	12	1357,02	0,87
16	Новосанжарський	13	5213,2	4,10
17	Оржицький	16	3690,83	3,77
18	Пирятинський	21	12781,46	14,8
19	Полтавський	47	1626,0	1,19
20	Решетилівський	10	1464,6	1,45
21	Семенівський	16	7332,61	5,75
22	Хорольський	23	1618,51	1,52
23	Чорнухинський	7	2672,0	3,92
24	Чутівський	6	3043,2	3,53
25	Шишацький	10	862,32	1,08
26	м. Комсомольськ	2	1599,7	9,20

Так, серед районів Полтавської області лише три – Диканський, Пирятинський і Кобеляцький мають понад 10% заповідних територій за рахунок національних ландшафтних парків і регіональних ландшафтних парків. Чотири райони – Глобинський, Семенівський, Кременчуцький, Новосанжарський мають показник від 4% до 10%, чотири – Гадяцький. Оржицький, Чутівський, Козельщинський, Лохвицький – від 3% до 4%, два – Котелевський і Машівський від 2% до 3%. Більшість районів центральної частини області, а саме Лубенський, Хорольський, Зінківський, Шишацький, Решетилівський, Полтавський, Карлівський мають показник від 1% до 2% і три найнижчий до 1% це Великобагачанський, Гребінківський та Миргородський.

У ході досліджень стану долин річок встановлено, що більшість районів області мають реальний потенціал для збільшення площі природно-заповідних територій від 5% до 10%.

Для Полтавського регіону виділено дев'ять основних етапів розбудови екологічної мережі регіонального рівня, більшість із яких вже реалізовані:

- вивчення природних особливостей регіону і стану екосистем та оцінка ресурсів, необхідних для розбудови регіональної екологічної мережі;
- аналіз репрезентативності регіональної екологічної мережі;
- вивчення екологічних коридорів та природних ядер (біоцентрів), із ключовими територіями;

- розробка програми розбудови регіональної екомережі Полтавської області;
- посилення охорони природних екосистем існуючих біоцентрів за рахунок оптимізації природно-заповідної мережі області;
- обстеження та визначення буферних зон та відновлювальних територій у районах області;
- координація регіональної екологічної мережі із сусідніми регіонами;
- поетапна реалізація проекту регіональної екологічної мережі у ході виконання Програми розбудови регіональної екологічної мережі Полтавської області.

Згідно із всеєвропейською стратегією основними завданнями створення екологічної мережі є:

- збереження всього комплексу екосистем, середовищ існування, видів та їх генетичного різноманіття, а також ландшафтів;
- забезпечення достатнім простором природних середовищ для збереження видів;
- створення необхідних умов для розселення і міграції видів;
- забезпечення відновлення компонентів ключових систем, які зазнали руйнації;
- захист екосистем від потенційних негативних факторів.

На сьогодні, екологічна мережа - це єдина просторова система, що утворюється з метою поліпшення умов для формування здорового довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу регіонів України, повноцінного збереження біотичної та ландшафтно-різноманітності, місць оселення та зростання цінних і рідкісних видів тваринного і рослинного світу, їх генетичного фонду, шляхів міграції тварин а також інших природних комплексів через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

В основу методології такого створення покладена ідея цілісності і саморозвитку природи на основі взаємозв'язку всіх її елементів, що істотно відрізняє концепцію екологічної мережі від всіх інших природоохоронних концепцій.

Список використаних джерел

1. Байрак О.М., Голік Ю.С. Регіональна екологічна мережа Полтавської області: ресурси, досвід, перспективи. Буклет. – Полтава: Верстка, 2008. – 12 с.
2. Екологічний атлас Полтавщини / за ред. Ю.С. Голіка, В.А. Барановського, О.Е. Ілляш. – Серія «Екологічна бібліотека Полтавщини». – Полтава: Полтавський літератор, 2007. – 128 с.
3. Екологія Полтавщини. Аналіз стану виконання програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної політики з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на період до 2010 року. – Випуск 3. – Серія «Екологічна бібліотека Полтавщини». – Полтава: Полтавський літератор, 2006. – 128 с.

СЕКЦІЯ «ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»

ПАТЕНТУВАННЯ ВІНАХОДІВ ЗА КОРДОНОМ ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ РСТ

Бернадська І.

старший науковий співробітник

Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України,

патентний повірений України

Україна послідовно докладає зусиль, щоб стати повноправним членом європейської спільноти. Зміни відбуваються у економіці, соціальній сфері, у свідомості громадян. І хоч реформи йдуть не так швидко, як цього б хотілося, але вже багато українських товаровиробників активно освоюють зарубіжні ринки, намагаються відшукати чи навіть створити нішу для своєї продукції або технології. Набуття правової охорони на винаходи, тобто своєчасне закріплення власних прав на важливі технічні рішення, відіграє значну роль для забезпечення конкурентних переваг на ринку інноваційної продукції. Іноземний патент дає реальну можливість отримувати валютні доходи, розвивати виробництво, а також уникнути ліцензійної залежності від інших виробників, що часто-густо є прямими конкурентами. Використання прав промислової власності є важливим елементом експортної стратегії підприємств і компаній. Оскільки ці права мають територіальну природу, тобто охороняються лише у тих країнах або регіональних об'єднаннях, в яких були належним чином оформлені, то перш ніж виходити на зарубіжний ринок зі своєю інноваційною продукцією, слід оцінити необхідність її патентування та можливості подальшого захисту своїх прав.

Монополія в обмін на розкриття

Функціонування патентної системи, як і системи інтелектуальної власності в цілому, спрямоване на забезпечення балансу інтересів творців, винахідників, авторів новітніх розробок, з однієї сторони, і суспільства в цілому – з іншої.

Патенти являють собою чи не єдину штучну монополію, яку держава надає на платній основі та на певний обмежений строк в обмін на розкриття сутності винаходу. Патентовласник має виключне право використовувати запатентований винахід, забороняти його використання іншим особам, або ж дозволяти таке використання на певних умовах, як правило, за плату. Це дає можливість власнику прав отримувати прибуток від комерційної експлуатації свого винаходу, а з точки зору вигод для суспільства кожен винахід дає новий поштовх науковим дослідженням та створенню новітніх технологій, оновленню і вдосконаленню виробництва, розвитку економіки і прогресу людства в цілому.

Разом з тим, на патентовласника покладається обов'язок використання винаходу і відповідальність за його добросовісне використання.

Патентовласник також повинен самостійно захищати свої права і законні інтереси, а держава забезпечує для цього відповідні умови: наявність законодавства, гармонізованого з міжнародними нормами, вдосконалення практики правозастосування, розвиток відповідної інфраструктури, у тому числі спеціалізованої судової системи, взаємодія різних державних установ та інституцій, які мають справу з об'єктами права інтелектуальної власності. Це загальносвітова практика.

Навіщо потрібно патентування

Певна річ, усім відомо, що може трапитись, якщо не патентувати свої винаходи. Та все ж нагадаємо про це стисло.

- Ці винаходи може запатентувати будь-хто інший. Право на патент отримує той, хто перший подав заявку. Таким чином, цей заявник у цілком законний спосіб прибере ваше підприємство з ринку, або ж примусить купити у нього ліцензію на використання вашого власного винаходу!

- Вашим винаходом скористаються конкуренти. Якщо продукція, у якій втілено або при виготовленні якої використано винахід, успішно продається, то виробництво такої продукції швидко налагодять інші підприємства, не виплачуючи розробникам жодної компенсації.

- Ви втратите можливість продавати ліцензії та передавати права на винахід, оскільки такі операції вимагають права власності на об'єкт продажу, а право власності як раз і засвідчується патентом. Окрім цього, суттєво ускладняться переговори про продаж або експлуатацію незапатентованої технології, оскільки її розробник боїться розкривати подробиці винаходу, щоб його не відтворили інші фахівці, а потенційний інвестор або виробник просто не бажає купувати kota в мішку.

Патенти та інші охоронні документи на об'єкти права інтелектуальної власності можна вносити у статутний фонд підприємства або компанії, у тому числі – спільних з іноземними партнерами. У розвинених країнах поширена практика створення малих інноваційних підприємств на базі запатентованого винаходу (стартапів). Потроху ця практика поширюється і у нас. Патенти використовуються як застава, дозволяють отримати цільові кредити для реалізації інноваційних проєктів. Зрозуміло, що для використання патенту як фінансового інструменту необхідно не тільки щорічно підтримувати його чинність, а й моніторити можливі порушення патентних прав, вчасно їх попереджати та припиняти, задіюючи увесь доступний спектр заходів – адміністративні процедури, судочинство, медіацію. В очах інвестора наявність патенту підтверджує серйозні наміри його власника і служить певною гарантією щодо рівня розробки.

Якщо компанія або підприємство не мають власних фахівців патентної справи, доцільно одразу звернутися за кваліфікованими професійними послугами до патентного повіреного.

Вибір цілей

Патентування як самоціль просто тішить самолюбство винахідника. Сенса патентування, тобто набуття правової охорони на нове технічне рішення, яке відповідає критеріям патентоспроможності, полягає у тому, щоб реалізувати

свої винаходи, відшкодувати затрати на їх створення, виробництво, просування і рекламу та отримати прибуток. Однак видатки на патентування за кордоном достатньо високі, тому перш за все варто сформулювати свої цілі та завдання:

- експортні операції. Наявність патенту свідчить про новизну і високі техніко-економічні показники продукції, дозволяє розширити обсяги проахів та протидіяти недобросовісній конкуренції.

- маркетинг і підготовка потенційного ринку з наступним витісненням конкурентів. Патентування дає можливість відслідковувати реакцію конкурентів, створює підприємству або компанії позитивний імідж, свідчить про серйозні наміри. Патент на ключову для певної галузі розробку дозволяє заблокувати діяльність конкурентів та забезпечити собі монопольну позицію на ринку.

- серійне виробництво інноваційної продукції за кордоном, наприклад, в країнах, які мають дешеві сировинні і кваліфіковані трудові ресурси, або перспективний споживчий ринок. Зрозуміло, що патентування «на перспективу» можуть дозволити собі лише фінансово стабільні компанії.

- продаж ліцензій. Таку мету ставлять перед собою невеликі компанії, які в основному спеціалізуються на науково-технічних розробках. Для підприємств продаж ліцензій може слугувати альтернативою експорту, якщо власне виробництво недостатньо потужне, або за наявності торговельних, валютних, митних бар'єрів.

Патентовласник має дві можливості реалізації своїх прав. По-перше, це завойовування монопольного положення на ринку через заборону конкурентам використовувати запатентовані технології або продукти. По-друге, це широкий продаж ліцензій (як варіант – повне переуступлення прав) і отримання доходів у вигляді одноразових або періодичних платежів. Також, для удосконалення виробництва застосовується обмін ліцензіями на запатентовані технології, без взаємних ліцензійних платежів.

Для невеликих дослідницьких лабораторій та індивідуальних винахідників найбільш прийнятним способом комерціалізації є продаж свого патенту, тобто повне передання прав на підставі договору. Однак при цьому слід усвідомлювати, що практично неможливо продати саму лише ідею, або ж технологію, яка розроблена лише на рівні принципового рішення. В такому випадку продавець намагається перекласти на покупця фінансові та матеріальні затрати на доведення винаходу до рівня комерційної пропозиції. До того ж на це потрібен час, іноді досить значний. Але ж далеко не всі потенційні покупці мають власні наукові і технологічні підрозділи, інженерно-конструкторську та експериментальну базу. Тому при укладанні договорів про часткове (ліцензія) або повне передання прав на патент важливо, щоб у патентовласника були в наявності дослідні зразки або навіть партії продукції та можливість продемонструвати у дії запатентований процес чи технологію.

Комплексна охорона

Здійснюючи патентування за кордоном, важливо не забувати про застосування комплексної охорони продукції, що дає можливість зайняти більш вигідні ринкові позиції. Зокрема, реєстрація торговельної марки (знаку для

товарів і послуг) дозволить індивідуалізувати продукцію компанії чи підприємства, ефективно її рекламувати і завойовувати довіру споживачів. Впізнаваність торговельної марки – це потужний стимулятор попиту, звичайно, якщо споживчі якості товару виправдовують очікування покупця. Пов'язуючи товар або послугу з відповідною символікою, яка дозволяє з першого погляду відрізнити їх від продукції конкурентів, виробник створює свій позитивний імідж, зміцнює репутацію, формує постійну клієнтуру.

Те саме стосується опакування, тари, ярликів та етикеток, вони можуть отримати правову охорону в якості промислових зразків. Загальновідомо, що нестандартна тара дозволяє, щонайменше, на певний строк, попередити масову фальсифікацію споживчих товарів, які користуються підвищеним або стабільним попитом. Класичний приклад – мінеральні води та інші прохолоджувальні напої. Незвичної форми пляшки з рельєфними елементами, голограми, багатокольорові етикетки з захисними елементами на них та інше – усе це, звичайно, трохи здорожує виробництво, але усі ці затрати набагато нижчі, аніж потенційні збитки виробника від фальсифікації товару, а споживач завдяки цим заходам отримує надійний орієнтир, визначаючи справжність продукції по кількох ознаках одразу.

Об'єкт патентування

Перш ніж розпочати експортні операції чи налагодження виробництва за кордоном, компанії і підприємства вивчають потенційні експортні ринки, проводять маркетингові дослідження, оцінюють потенційний рівень попиту, можливі канали дистрибуції, оцінюють обсяг витрат і майбутні фінансові надходження. Як пов'язати цю роботу з набуттям правової охорони на винаходи? Іншими словами – як визначити перспективний об'єкт патентування?

Проведення патентно-пошукових робіт, аналіз баз даних патентних відомств країн світу дозволить ще на етапі розробки продукції або технології спрогнозувати їх комерційну значимість, встановити відповідність заявленого технічного рішення критеріям патентоспроможності, визначити, що саме потрібно вдосконалити чи доопрацювати у власному винаході. Технічна інформація, яка міститься у описах патентів, на 75-80% унікальна і не відтворюється у інших джерелах. Саме тому використання патентної інформації при проведенні НДДКР і на початку виробництва дозволяє визначити його перспективність та конкурентоздатність.

Об'єкт, призначений для патентування, повинен бути значущим в плані комерційної реалізації. Не слід патентувати усе поспіль, тому що в разі, коли винахід, наприклад, спрощує і здешевлює виробництво якоїсь однієї складової, але не позначається на економічності або підвищенні споживчих якостей продукції в цілому, патентування призведе лише до невиправданих затрат. Безумовно, патентування за кордоном непотрібно, коли компанія або підприємство проводить лише одиничні експортні операції.

Вартість патентування за кордоном

Патентування винаходу у іншій країні – справа не з дешевих. У спеціальній літературі можна знайти різні цифри, найбільш поширена оцінка – від п'яти тисяч доларів за отримання патенту у одній зарубіжній країні. Але

орієнтуватись на цю цифру все ж не варто, бо вона – уявна, як середня температура хворих у лікарні. У кожному конкретному випадку слід ретельно аналізувати усі умови і варіанти подання заявки, можливості отримання знижок та пільг.

Перша необхідна складова витрат – сплата зборів і мит за подання і розгляд заявки, інші процедурні дії, видачу охоронного документу. Окрім цього, за підтримання чинності патенту щорічно сплачується збір, розмір якого зростає з плином часу. Важливо пам'ятати, що припинивши сплату зборів за підтримання чинності патенту в тій чи іншій країні, його власник втрачає там свої монопольні права. Зі ставками зборів та мита у кожній конкретній країні можна ознайомитись на сайті відповідного патентного відомства. Слід зазначити, що для деяких категорій заявників патентні відомства надають пільги та знижки на збори за подання і експертизу заявки, але, по-перше, пільги реалізуються лише при виконанні певних умов, а по-друге, усі разом видатки на збори та мита складають лише невелику частину загальних витрат на зарубіжне патентування.

Зазвичай вимагається, щоб іноземні громадяни та юридичні особи подавали заявки через місцевих патентних повірених, тобто юристів, які постійно проживають і практикують у даній країні, спеціалізуються в галузі права інтелектуальної власності та офіційно атестовані і зареєстровані у патентному відомстві. Гонорари іноземних патентних повірених починаються від кількох сотень доларів/євро за досить прості процедурні дії, і можуть сягати кількох тисяч у складних випадках. Також потрібен і адекватний переклад матеріалів заявки, тобто послуги кваліфікованого перекладача, добре обізнаного зі спеціальною термінологією у тій чи іншій галузі. Ставки оплати перекладів залежать не тільки від їх обсягу і строку виконання, але великою мірою – від складності, специфіки матеріалу; для деяких вузькоспеціальних тем ціна перекладу може бути вдвічі-втричі дорожчою від стандартної.

Подаючи патентну заявку у іноземній країні, слід чітко усвідомлювати, що патентовласник повинен відслідковувати порушення своїх прав і бути готовим обстоювати свій патент у суді цієї країни, якщо конфлікт не вдається залагодити шляхом переговорів. Також потрібно бути готовим і до того, що патент можуть опротестувати конкуренти і за нього треба буде боротися, теж у судовому порядку. Витрати на судові процедури можуть на порядок перевищити видатки на саме патентування, крім цього, судочинство, як правило, є вельми довготривалим.

Тому, говорячи про патентування за кордоном, потрібно визначити і врахувати не тільки розміри усіх можливих затрат, але й джерела їх фінансування – будь то власні ресурси підприємства або компанії, чи займані кошти. А потім корисно згадати про один із законів Паркінсона та збільшити заплановану суму мінімум удвічі:). Також слід пам'ятати про те, що права інтелектуальної власності є низьколіквідними активами, і віддача від таких інвестицій починається далеко не відразу.

Вибір країн патентування

Розглядаючи питання про патентування винаходу за кордоном, важливо точно визначити країни або регіональні утворення, в яких будуть подані патентні заявки. Перш за все, це країни експорту. Але не менш перспективним виглядає той варіант, коли продається не тільки готовий товар, а й технологія або обладнання для його виробництва. У цьому випадку доречно планувати патентування у тих країнах, в яких добре розвинена певна галузь промисловості, щоб після подання патентної заявки не виходити самотійно на цей ринок готової продукції, а розпочати з місцевими виробниками переговори про продаж ліцензій на свою технологію або обладнання.

Питання про необхідність патентування виникає і у тому випадку, коли до підприємства або компанії звертаються їх іноземні партнери з пропозицією щодо купівлі ліцензії або поставок готової продукції. Якщо іноземний партнер має свої філіали, відділення, дочірні компанії у декількох державах, якщо продана ліцензія передбачає експорт готової продукції або видачу субліцензій у третіх країнах, то свої права патентовласнику необхідно захищати і там.

Визначаючи країни патентування, спочатку слід пересвідчитись, що там не запатентовано подібне або тотожне рішення. Необхідно провести ґрунтовні професійні патентні дослідження по запланованим країнам патентування. Патентні дослідження дозволяють:

- визначити технічний рівень розробки ще на стадії вибору напряму розвитку виробництва або оцінюючи результати наукових досліджень,
- визначити тенденції розвитку даного виду техніки,
- оцінити патентоспроможність технічного рішення,
- провести аналіз патентування певною компанією своїх розробок і спрогнозувати результат її діяльності, оцінити стратегію і тактику конкурентів,
- встановити наявність або відсутність порушення прав власників чинних патентів ще до початку випуску власної або ліцензійної продукції,
- оцінити доцільність патентування своїх розробок за кордоном.

Зрозуміло, що кожен заявник проводить якісь самотійні пошуки відповідної інформації, зазвичай у Інтернет-середовищі за допомогою Гуглу, Яндексів тощо. Але потрібно розуміти, що справжній патентний пошук і патентні дослідження вимагають високої професійної кваліфікації і практичних навичок, тому краще доручати їх проведення фахівцям. Ціна самонадіяності тут занадто велика.

Процедурою діловодства за патентною заявкою передбачена її публікація через 18 місяців після подання. Це означає, що ключова інформація про винахід, яка міститься у заявочних матеріалах, стає доступною для усіх зацікавлених осіб, у тому числі за кордоном. Тобто відкриваються можливості вільного – якщо заявка у даній країні не подавалась – або несанкціонованого використання винаходу іншими особами. Враховуючи цю обставину, до вибору країн патентування необхідно підходити дуже виважено і продумано, щоб не втратити перспективні ринки, але й не понести невиправданих затрат. Якщо у заявника немає достатніх коштів для відслідковування порушень патенту та

здійснення захисту своїх прав за кордоном, то отримання патенту взагалі втрачає сенс. За єдиним винятком – коли заявник планує повне передання (продаж) своїх прав на патент в даній країні. В такому випадку доцільно заздалегідь підшукувати покупця, ба навіть передати йому права ще на етапі розгляду заявки.

Після публікації заявки заявник отримує тимчасову правову охорону, тобто право забороняти іншим особам несанкціоноване використання винаходу. Коли патент буде видано, відлік строку його дії ведеться від дати подання заявки, тобто правова охорона винаходу ретроспективно поширюється на увесь строк розгляду заявки. Якщо ж у видачі патенту відмовлено, то тимчасова правова охорона вважається такою, що не наступала.

Коли розпочинати патентування за кордоном

Це залежить від характеру винаходу. Чинний патент знадобиться вже на етапі вивчення попиту і формування ринкової ніші, якщо йдеться про порівняно простий споживчий продукт, який легко відтворити.

Коли немає небезпеки того, що конкуренти «перехоплять» ринок, поспішати з отриманням охоронного документу не потрібно, але слід зберігти можливість набуття правової охорони: наприклад, подати патентну заявку і наскільки можливо відтягувати початок експертизи винаходу по суті. Така ситуація виникає при патентуванні результатів наукових досліджень, які потребують часу та ресурсів на доведення їх до рівня готової продукції або технології. У цьому випадку правова охорона потрібна на етапі завойовування і освоєння ринку. Те саме стосується групи товарів медичного призначення, фармацевтичної продукції і подібних їм об'єктів, поява яких на ринку можлива лише після відповідних перевірок, випробувань, сертифікації та отримання необхідних дозволів від державних контролюючих органів.

Якщо ж компанія або підприємство орієнтуються на продаж ліцензій чи навіть повну переуступку прав, патент знадобиться тільки на завершальній стадії переговорів – і тут наявність монопольного права може зіграти вирішальну роль.

Процедура патентування винаходу може тривати від кількох місяців до кількох років. У деяких країнах не передбачена експертиза патентної заявки по суті, і охоронний документ видається вже за кілька місяців, після проведення його формальної експертизи, та, як кажуть, «під відповідальність заявника». Так само під відповідальність заявника після формальної експертизи видаються охоронні документи на певні види об'єктів права інтелектуальної власності – наприклад, на корисні моделі в Україні. В таких випадках щасливий патентовласник ризикує тим, що, можливо, порушує вже зареєстровані у цій країні патентні права інших осіб, і його патент може бути оспорений та анульований в судовому порядку. В країнах, де проводиться експертиза винаходу по суті, тобто встановлюється новизна технічного рішення, наявність у ньому винахідницького рівня та промислова придатність, процедура розгляду заявки займає від півтора року до 4-5 або навіть більше років. Окрім цього, як правило, в патентному законі передбачено певний строк від дати закінчення формальної експертизи, упродовж якого заявник має подати заяву про

проведення експертизи по суті та сплатити за неї збір. В Україні цей строк складає три роки, і якщо до їх сплину заявник так і не подав відповідне клопотання, заявка вважається «залишеною без розгляду», діловодство за нею припиняється. На перший погляд, набуття правової охорони невинновато затується, але насправді це не так. Саме такий підхід дозволяє подати заявку на перспективну розробку, провести переговори для укладання угод з потенційними партнерами, інвесторами, виробниками, навіть розпочати рекламну компанію, і лише після цього прийняти остаточне рішення про патентування, зваживши реальні можливості комерціалізації винаходу і затрати, пов'язані з отриманням патенту. Коли немає необхідності якнайскоріше отримати охоронний документ, це дозволяє зберегти потенційну можливість патентування упродовж кількох років після подання заявки, і в той самий час стримує чи навіть блокує конкурентів.

Пріоритет

Чинним законодавством встановлено, що набуття за кордоном правової охорони на винаходи і корисні моделі можливе лише за умови, що первісна заявка подається в Україні. Більше того, про свої наміри щодо зарубіжного патентування необхідно сповістити національний експертний орган (державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності», Укрпатент). Заявник має право подавати заявки у інших країнах, тільки якщо упродовж трьох місяців з Укрпатенту не надійшла заборона на це з міркувань національної безпеки. Подібні норми також існують у переважній більшості країн. При цьому важливо пам'ятати, що практично в усіх країнах світу існує норма «конвенційного пріоритету»: упродовж 12 місяців від дати подання первісної заявки, заявник має право подати ту саму патентну заявку до інших національних або регіональних відомств, зберігаючи первісну дату подання. Тобто, якщо в зарубіжній країні є заявки на подібні або навіть тотожні винаходи, подані після дати подання первісної заявки в Україні – норми міжнародного права діють на користь українського заявника, і вказані вище заявки не можуть бути протиставлені заявці із зазначенням пріоритету, навіть коли дата її подання у цій країні більш пізня.

Так званий «виставковий пріоритет» означає, що коли заявник розкрив сутність свого винаходу в зв'язку з експонуванням на міжнародній виставці цього винаходу або продукції, виготовленої з його використанням, то якщо упродовж шести місяців по закінченню виставки ним буде подана заявка на цей винахід, новизна технічного рішення не вважається порушеною.

Також у багатьох країнах існує так звана «авторська пільга за новизною». Це означає, що у випадку, коли сам винахідник розкрив сутність свого винаходу невизначеному колу осіб, наприклад, публікуючи статтю у науковому журналі або виступаючи на конференції, таке розкриття не порочитиме новизну винаходу, якщо заявка подана ним упродовж встановленого пільгового строку (в Україні – 12 місяців). Однак слід усвідомлювати, що обов'язок доведення обставин розкриття сутності винаходу і, відповідно, збереження його новизни, покладається на заявника, тимчасом як інші зацікавлені особи можуть доопрацювати, вдосконалити розкриті технічні рішення і подати свою заявку,

яка буде згодом протиставлена заявці, поданій пізніше винахідником з використанням виставкового пріоритету або пільги за новизною.

Вибір способу патентування

Обираючи процедуру патентування, слід виходити з цілого ряду факторів. Вони визначаються стратегією компанії або підприємства щодо передбачуваних ринків збуту, умовами набуття правової охорони у обраних державах, наявністю фінансових, матеріальних та інших ресурсів. Використання регіональних угод – Європейської або Євразійської патентних конвенцій – дають можливість отримати патент у цілому ряді країн, подаючи до регіонального відомства єдину патентну заявку однією зі встановлених мов і сплачуючи один комплект зборів та мит. Ці заявки в подальшому «розпадаються» на національні патенти, і їх підтримання чинності, використання і захист відбуваються згідно національного законодавства відповідних країн. Альтернативою національній процедурі, тобто поданню та розгляду патентної заявки безпосередньо у патентному відомстві тої чи іншої країни, є патентування за Договором про патентну кооперацію (Patent Cooperation Treaty, РСТ). Учасниками цієї міжнародної угоди на сьогоднішній день є 151 держава світу, у тому числі – й Україна, з 1991 року. Адміністративні функції управління Договором РСТ здійснює Міжнародне бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

Договір РСТ являє собою багатосторонню міждержавну угоду, яка дозволяє фізичним і юридичним особам держав-учасниць суттєво спростити і здешевити отримання патенту одразу в цілому ряді країн. Заявник подає у відомство-одержувач (як правило, своє національне патентне відомство) або безпосередньо до ВОІВ лише одну міжнародну заявку, складену однією мовою, та сплачує єдиний комплект зборів і мит. Подана міжнародна заявка прирівнюється до правильно оформленої національної заявки у будь-якому відомстві з числа держав-учасниць. Фактично, РСТ уніфікує у світовому масштабі процедуру подання і розгляду патентної заявки, а також проведення патентного пошуку стосовно неї.

Основні особливості патентування за процедурою РСТ

Процедура зарубіжного патентування згідно з РСТ умовно поділяється на два основні етапи – міжнародну фазу та національну фазу. Слід зазначити, що результатом зарубіжного патентування за процедурою РСТ не є видача «міжнародного патенту». На національній фазі рішення про видачу (або про відмову у видачі) патенту приймається виключно національними чи регіональними відомствами. Тобто заявник у підсумку отримує декілька національних патентів країн, у яких його міжнародна заявка успішно пройшла експертизу.

Міжнародна фаза розпочинається з подання патентної заявки до відомства-одержувача та включає в себе такі стадії:

– встановлення дати міжнародного подання та обробка заявки відомством-одержувачем;

- проведення Міжнародним пошуковим органом (МПО) міжнародного пошуку, за результатами якого заявнику надсилаються звіт про міжнародний пошук та письмове повідомлення про патентоспроможність винаходу;
- міжнародну публікацію заявки Міжнародним бюро ВОІВ. Як правило, публікація здійснюється разом зі звітом про міжнародний пошук;
- проведення за клопотанням заявника додаткового пошуку;
- проведення за клопотанням заявника міжнародної попередньої експертизи Органом міжнародної попередньої експертизи (ОМПЕ) з подальшим наданням заявнику міжнародного попереднього висновку щодо патентоспроможності винаходу. Дві останні стадії не є обов'язковими.

Міжнародна публікація здійснюється, як і за національною процедурою, через 18 місяців від дати подання, та розсилається в патентні відомства держав-учасниць РСТ. За результатами аналізу звіту про міжнародний пошук, а також письмового повідомлення, заявник має можливість визначити свої шанси на отримання патенту в країнах, які він вказав при поданні заявки. Якщо є необхідність, до формули винаходу та інших заявочних матеріалів можуть бути внесені зміни і доповнення, звісно, без розширення обсягу охорони відносно первісної заявки. Надалі на вимогу заявника може бути проведений додатковий пошук, а також, якщо заявник бажає пересвідчитись у надійності своїх позицій – міжнародна попередня експертиза.

Загальна тривалість міжнародної фази складає 30 місяців (для деяких країн – 31) від дати подання міжнародної заявки. Цей час заявник повинен витратити на комерціалізацію свого винаходу – тобто, пошук інвесторів, потенційних виробників продукції за винаходом, можливих ліцензіатів. Це також час для проведення маркетингу кінцевої продукції, відлагодження технології, підготовки виробничої бази. Враховуючи усі результати, отримані від МПО та, за необхідності, ОМПЕ, і перспективи практичної реалізації винаходу, його готовність до впровадження, можливість збереження контролю за використанням винаходу, заявник може обґрунтовано визначити доцільність патентування у тих чи інших країнах із зазначених.

По завершенні міжнародної фази заявнику необхідно у встановлені строки перейти на національну фазу – тобто, здійснити визначені процедурою РСТ подальші дії в кожному національному (або регіональному) відомстві, у якому він бажає отримати патент на основі своєї міжнародної заявки. Національна фаза включає в себе подання заявником до цих відомств перекладів заявки на відповідні мови, сплату відповідного мита та зборів і подальший розгляд заявки в цих відомствах згідно норм національного законодавства. Варто зазначити, що національні відомства беззастережно приймають результати досліджень МПО та ОМПЕ завдяки їх високій якості і найбільшому обсягу опрацьованих джерел. Це найбільш повний і надійний спосіб дослідження міжнародної заявки. Внаслідок цього у деяких країнах доля позитивних рішень за міжнародними заявками навіть вища, ніж за національною процедурою (наприклад, у Японії більше 70 і до 50 відсотків відповідно).

Подання міжнародної заявки до відомства-одержувача здійснюється відповідно до положень Договору РСТ й правил Інструкції до РСТ. Відповідно до статті 3(2) РСТ міжнародна заявка повинна містити заяву, опис винаходу, один чи декілька пунктів формули винаходу, одне чи декілька креслень (якщо це необхідно) і реферат. Вимоги до заяви, опису винаходу, формули винаходу та креслень викладені відповідно в статтях 4, 5, 6 та 7 РСТ й у правилах 4, 5, 6 та 7 Інструкції до РСТ; вимоги до реферату викладені в правилі 8 Інструкції до РСТ. Заява подається на бланку РСТ/RO/101. Заявник повинен вказати у ній ті країни, в яких він має намір отримати правову охорону свого винаходу. Також заявник повинен зазначити свій вибір одного з компетентних Міжнародних пошукових органів, який має проводити міжнародний пошук щодо міжнародної заявки. Згідно статті 3(4)(ii) РСТ міжнародна заявка повинна відповідати встановленим вимогам до оформлення, викладеним у правилі 11 Інструкції до РСТ.

Відповідно до статті 3(4)(i) РСТ міжнародна заявка повинна бути складена встановленою мовою. В Україні міжнародна заявка може бути подана до відомства-одержувача російською або англійською мовою. Листування із заявником відомство-одержувач здійснює мовою міжнародної заявки.

Відповідно до статті 11 РСТ відомство-одержувач встановлює дату міжнародного подання за датою одержання міжнародної заявки, якщо при її одержанні відомство приходить до висновку, що:

- заявник не позбавлений внаслідок громадянства або місця проживання права подання міжнародної заявки до відомства;
- міжнародна заявка складена встановленою мовою;
- міжнародна заявка містить принаймні таке: згадку про те, що вона подається як міжнародна заявка; зазначення принаймні однієї Договірної держави; ім'я заявника, як встановлено; частину, яка зовні нагадує опис винаходу; і частину, яка зовні нагадує пункт чи пункти формули винаходу.

Відповідно до статті 3(4)(iv) РСТ подання кожної міжнародної заявки має супроводжуватися сплатою встановленого мита. Згідно з правилами 14, 15 та 16 Інструкції до РСТ заявнику необхідно сплатити: мито за пересилання заявки (на користь відомства-одержувача), міжнародне мито за подання (на користь Міжнародного бюро ВОІВ) та мито за пошук (на користь Міжнародного пошукового органу). Крім того, якщо в міжнародній заявці заявлено пріоритет попередньої заявки й заявник доручає відомству-одержувачу підготувати та направити пріоритетний документ до Міжнародного бюро ВОІВ, необхідно сплатити відповідний збір (правило 17.1(b) Інструкції до РСТ).

Укрпатент як відомство-одержувач, МПО і ОМПЕ

В системі РСТ Укрпатент виступає як компетентне відомство-одержувач для прийняття і реєстрації міжнародних заявок, якщо хоча б один з заявників є громадянином України або особою, яка постійно проживає на її території. У цьому контексті «громадянами» України вважаються будь-які юридичні особи, зареєстровані як такі згідно законодавства України, а постійно проживаючими – усі ті особи, у тому числі іноземні, що є власниками дійсного і ефективного промислового або торговельного підприємства в Україні. Міжнародна заявка

може бути подана до Укрпатенту як відомства-одержувача російською або англійською мовою.

Після одержання міжнародної заявки Укрпатент здійснює розрахунок мита та зборів і надсилає відповідне повідомлення заявнику із зазначенням строків сплати, переліку валют, у яких може бути сплачене мито та збори, і реквізитів для сплати. Зокрема, міжнародне мито за подання складає 1367 доларів США, якщо обсяг заявки не перевищує 30 аркушів, плюс 15 доларів США за кожний додатковий аркуш. Для заявників – фізичних осіб (громадян та резидентів) України і ряду інших країн, у яких ВВП на душу населення не перевищує 3000 доларів на рік, надається знижка 90% по сплаті міжнародного мита за подання. Коли заявників декілька, то знижка надається лише за умови, що усі вони мають право на неї. Розмір мита за пошук залежить від зазначеного заявником МПО. Також, якщо заявка подана російською мовою, а міжнародний пошук буде проводитись англійською, заявник зобов'язаний упродовж двох місяців представити переклад матеріалів заявки для пошуку. Мито за пересилання заявки – 1400 грн. Міжнародні мита та збори сплачуються на рахунки Укрпатенту.

До недавнього часу в якості МПО/ОМПЕ для Укрпатенту були визначені Європейське патентне відомство (ЄПВ) і Федеральна служба з інтелектуальної власності Російської Федерації (Роспатент). У 2015 році, після проходження усіх необхідних перевірок і підтвердивши стабільно високий рівень своєї роботи, у тому числі регулярну сертифікацію згідно ISO, Укрпатент був атестований як Міжнародний пошуковий орган та Орган міжнародної попередньої експертизи. Він став двадцятим МПО/ОМПЕ у світі, в когорті таких найпередовіших відомств як Європейське патентне відомство, Відомство США з патентів і торговельних марок, Японське патентне відомство, Канадське відомство інтелектуальної власності, Іспанське відомство з патентів і торговельних марок, Відомство інтелектуальної власності Сінгапуру, Патентне відомство Ізраїлю тощо. Усі МПО/ОМПЕ працюють згідно чітко визначених методик, за однаковими регламентами. Експерти національних відомств, які забезпечують виконання функцій МПО/ОМПЕ, проходять однакове навчання і стажування. ВОІВ жорстко контролює, щоб усі заявники перебували в рівних умовах і отримували сервіс однаково високої якості. У лютому 2016 року Укрпатент розпочав проведення міжнародних пошуків на виконання функцій МПО/ОМПЕ. З цього ж часу Укрпатент є компетентним у проведенні міжнародного пошуку та міжнародної попередньої експертизи за міжнародними заявками, поданими до Укрпатенту як до відомства-одержувача. Для українських заявників це створює додаткові зручності, тому що, по-перше, дозволяє економити на зборах і митах порівняно з іншими МПО/ОМПЕ, по-друге, є можливість спілкуватися з відомством загальноновживаною мовою. Відділ міжнародних заявок Укрпатенту залюбки надає заявникам консультації і роз'яснення щодо процедур подання і розгляду міжнародних заявок, сплати зборів і мит, особливостей проведення міжнародного пошуку тощо. Ставка мита за міжнародний пошук, якщо його проводить Укрпатент, складає 300 євро. Коли ж міжнародний пошук проводитиметься у ЄПВ, розмір мита становить

1875 євро. Для заявників-фізичних осіб, що є громадянами або резидентами України (а також держав, ВВП яких на душу населення менше 3000 доларів на рік), надається знижка 75% по сплаті цього мита. Якщо ж заявників декілька, вони усі мають задовольняти цій умові.

Вважається, що патентування за системою РСТ економічно вигідне, коли міжнародна заявка стосується щонайменше трьох країн.

Кілька слів наостанок

Базову інформацію про об'єкти права інтелектуальної власності, їх правову охорону, способи використання і захисту можна знайти на сайтах:

www.sips.gov.ua – Державна служба інтелектуальної власності України,

www.uipv.org – Український інститут інтелектуальної власності (Укрпатент),

www.wipo.int – Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ).

Ці ж сайти надають доступ до національного законодавства та міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, інформації про ставки зборів і мита та порядок їх сплати, до відомостей з державних реєстрів винаходів і корисних моделей, промислових зразків, торговельних марок, до низки інших баз даних та інформаційно-довідкових систем в Україні, а також до міжнародних (ВОІВ) баз даних по різних об'єктах права інтелектуальної власності, та величезної кількості різноманітних інформаційних, навчальних і методичних матеріалів. Детальну інформацію щодо патентування за процедурою РСТ розміщено на сайті ВОІВ за адресою: **<http://www.wipo.int/pct/ru/>**. Інформація стосовно строків переходу до національної фази, вимог національних відомств, а також про розміри зборів та умови їх сплати представлена в Посібнику РСТ для заявника (PCT Applicant's Guide, Volume II (National Phase)), розміщеному на сайті ВОІВ за адресою: **<http://www.wipo.int/pct/ru/appguide/index.jsp>**.

Патентна система не спрацьовує «автоматично», за самим тільки фактом подання заявки, так само запатентований винахід не стає автоматично джерелом прибутку для патентовласника. Комерційна реалізація винаходу – складний процес, який потребує витрат часу, зусиль, матеріальних і фінансових ресурсів. Однак їх слід розглядати не як безповоротні затрати, а як довгострокові інвестиції – у розвиток компанії або підприємства, їх економічну безпеку.

Незважаючи на певні складнощі та перестороги, патентування винаходів в Україні і за кордоном являє собою потужний засіб оновлення виробництва та підвищення конкурентоздатності компанії, зміцнення її стабільності, збільшення долі ринку. Враховуючи складність процедур, необхідність виконання вимог чинного законодавства і врахування цілої низки інших умов та факторів, рекомендуємо ще на етапі створення новітніх технологій та розробок звертатись до патентних повірених за професійним супроводом інноваційної діяльності, забезпеченням набуття правової охорони, використання і захисту прав інтелектуальної власності.

ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В АРХІТЕКТУРІ

Литвин О.В.

*кандидат технічних наук, доцент кафедри
конструювання верстатів та машин*

*Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ*

Проблема захисту авторського права в архітектурній діяльності з кожним роком стає все актуальнішою в Україні. Саме з цією метою в усьому світі розроблені закони про захист прав авторів і винахідників. В Україні цю функцію в галузі архітектури виконують Закони «Про авторське право і суміжні права», «Про архітектурну діяльність» і ряд додаткових підзаконних актів.

Найцікавішими в зв'язку з цим представляються питання про об'єкти і суб'єктів авторського права в галузі архітектурної діяльності, про момент виникнення авторського права у архітектора, про обсяг прав архітектора відносно результатів своєї діяльності і правовому механізмі їх захисту. Авторське право на твори архітектури в об'єктивному змісті - це сукупність цивільно-правових норм, що регулюють суспільні відносини, зв'язані зі створенням і використанням добутків архітектури, правовим статусом авторів добутків архітектури, їх особистими немайновими і майновими правами, а також захистом цих прав.

Згідно Закону [1] твір архітектури – це твір у області мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, споруджені будівлі і споруди, парки, плани населених пунктів і т.п.). При цьому чинність українського Закону [1] поширюється тільки на добутки архітектури і скульптури, що об'єктивно знаходяться на території України. Відносно об'єктів авторського права у сфері архітектури акти [1, 2] майже ідентично визначають перелік таких об'єктів. До них відносяться твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, а також плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти і ескізи, моделі, споруджені будівлі і споруди, парки, плани населених пунктів і тому подібне, тобто як сам архітектурний проект, так і створена на його підставі документація для будівництва, а також архітектурний об'єкт. До суб'єктів вказаного інституту права в галузі архітектури законодавці відносить архітекторів, фахівців, які мають відповідний кваліфікаційний сертифікат і інших осіб, які своєю творчою працею створили твори архітектури чи ж на законних підставах отримали майнові права на об'єкт архітектури. Причому співавторами не можуть бути особи, які надають автору твору архітектури технічну, консультаційну або організаційну допомогу чи ж здійснюють організацію проектування і будівництва, контроль над виконанням вказаних робіт.

Авторське право в архітектурній діяльності в своїй основі регулюється [1, 2, 3].

У Законі про архітектуру [3] «архітектурна діяльність» визначена як діяльність, яка включає творчий процес пошуку архітектурного рішення і його втілення, діяльність по створенню об'єктів архітектури, координацію дій учасників розробка всіх складових частин проектів по плануванню і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будинків і споруджень, здійснення архітектурно-будівельного контролю й авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної і викладацької роботи в цій сфері. У свою чергу в цьому ж [3] під «архітектурним рішенням» закон визначає авторський задум відносно просторової, планувальної, функціональної організації, зовнішнього вигляду і інтер'єрів об'єкту архітектури, викладений в архітектурній частині проекту на всіх стадіях проектування і зафіксований в завершеному будівництвом об'єкті. Поняття «проект» в даному акті трактується як документація для будівництва об'єктів архітектури, що складається з креслень, графічних і текстових матеріалів, інженерних і кошторисних розрахунків, які визначають містобудівні, об'ємно-планувальні, архітектурні, конструктивні, технічні і технологічні рішення, вартісні показники конкретного об'єкту архітектури.

У Законі [1] термін «твір архітектури» трактують як твір в галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, побудовані будівлі і споруди, парки, плани населених пунктів і тому подібне).

Тобто з вищенаведених визначень терміну «архітектурна діяльність» як творчого процесу і терміну «архітектурне рішення», як авторський задум, можна говорити про те, що діяльність по створенню об'єктів архітектури в своїй суті є творчою, креативною роботою автора і повинна охоронятися нормами авторського права.

Але правова охорона не розповсюджується на ідеї, результати творчого процесу чи на авторський задум сам по собі, якщо він не виражений в об'єктивній формі. У розв'язанні проблеми об'єктивного вираження допомагає введений в Закон про архітектуру термін «проект». З аналізу визначень спеціальних понять, приведених вище, стає очевидним, що творчий аспект архітектурної діяльності і авторський задум знаходять своє об'єктивне вираження в документації для будівництва об'єктів архітектури (креслення, плани, пластичні твори, карти і ескізи і т.д.), тобто в згаданому раніше «проекті». Іншими словами проект — це сукупність виражених в тій або іншій об'єктивній формі ідей, концепцій, інших результатів творчої діяльності у сфері архітектури, кожний з яких підлягає самостійній правовій охороні і є твором архітектури.

Право автора на результат його творчої діяльності в галузі архітектури виникає з моменту створення проекту, не залежно від того був він закінчений і опублікований чи ні. Надалі, після реалізації проекту, права автора на вже

споруджені будівлі і споруди, як об'єкти авторського права, також належать такому автору.

Згідно Закону [1] право на твір виникає в результаті факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не потрібна реєстрація твору або яке-небудь інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

За відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, відмічена як автор на оригіналі або примірнику проекту (презумпція авторства). Проект може існує в об'єктивному вигляді і робота над проектом згідно ЄСКД та ГОСТ 2.109-79 закінчується оформленням основного напису по ГОСТ 2.104-68 для конструкторських документів, креслень і схем, а також основного напису для першого аркуша тестових документів. Ці стандарти регламентують правило заповнення основних написів, в тому числі вказується розробник (автор) даного конструкторського документа та найменування або код юридичної особи, де створено конструкторський документ. Будівельні креслення архітектурних споруд комплектують окремо згідно вимог ГОСТ 2.102-68, які є чинними в Україні. В часи СРСР в будівельних і проектних підприємствах були цілі служби, що проводили дослідження на так називану патентну чистоту, тобто використання чужих розробок у проекті.

Крім того, особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використовувати спеціальний знак ©, зазначати правовласника і року першої публікації проекту.

Реєстрація авторського права може суттєво полегшити процедуру доведення вказаних фактів в суді, оскільки в заяві про реєстрацію такого права фіксується інформація про об'єкт, дату його створення, його автора. В результаті вказаної реєстрації видається свідоцтво про авторське право на твір, в якому також позначений об'єкт, автор і дата видачі свідоцтва, що може мати доказову силу в суді. Також як доказ виникнення права автора на твір архітектури може послужити публікація такого твору або проекту з вказівкою імені творця. Документи для реєстрації авторського права на твори архітектури необхідні наступні:

- Заява українською мовою, що складається у затвердженій формі;
- Примірник твору архітектури, проекту (опублікованого чи неопублікованого) у друкованому виді мовою оригіналу на паперовому чи електронному носії;
- Документи, що свідчать про факт і дату публікації твору або проекту;
- Документ про оплату збору за підготовку до реєстрації авторського права на твір архітектури;
- Документ про оплату державного збору за видачу свідчення. Зазначений документ подається в Державний департамент інтелектуальної власності після одержання Рішення про реєстрацію авторського права на твір архітектури;
- Документ, що засвідчує перехід у спадщину майнового права автора (якщо заявка подається спадкоємцем автора) літературного твору.

Права автора на результат своєї творчої діяльності в галузі архітектури, складаються з двох груп: майнові і немайнові. Останні не можуть бути передані (відчужені) іншим особам і включають: право вимагати визнання свого авторства шляхом вказівки належним чином імені автора на творі і його примірниках і при будь-якому публічному використанні твору, якщо це практично можливо; право забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитися анонімом; право вибирати псевдонім, відзначати і вимагати вказівки псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час його публічного використання; право вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні твору, іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора.

Майнові права автора або правовласника, які можуть бути передані іншій особі, в свою чергу складаються з: виключного права на використання твору і виняткового права на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

Виключне право на використання твору архітектури автором (або іншою особою) передбачає право участі в реалізації проекту цього твору, право на внесення змін в незавершене будівництвом або споруджений твір архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, у разі зміни його функціонального призначення або реконструкції, а також дозволяє йому використовувати твір в будь-якій формі і будь-яким способом.

Виняткове право дає йому право дозволяти або забороняти реалізацію свого проекту, відтворення твору, публічне виконання і публічне сповіщення твору, включення в збірники твори, публічну демонстрацію і публічний показ, переробки, імпорт примірників твору і тому подібне.

Також автор або правовласник має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору архітектури, за винятком відтворення бібліотеками і архівами примірників твору архітектури, відтворення примірників твору для навчання або виключно з особистою метою.

Майнові права на об'єкт архітектури, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (замовлення), належать працівнику (творцю), який створив цей об'єкт, і юридичній або фізичній особі, у якої він працює (замовнику), спільно, якщо інше не встановлене договором між ними.

Застосовують адміністративно-правовий, кримінально-правовий і судовий механізми правового захисту авторських прав в архітектурній діяльності.

Найпоширенішим способом захисту авторського права є судовий порядок захисту, який полягає в зверненні автора або правовласника на підставі ст.431, 432 Цивільного кодексу України, ст. 52 Закону про авторське право до суду з позовом у порядку цивільного або господарського судочинства. Суд в таких справах може винести ухвалу або визначення: відшкодуванні моральної і матеріальної шкоди; відшкодуванні збитку; стягненні з порушника авторського права доходу, одержаного в результаті порушення; виплату компенсації; забороні відтворення, розповсюдження, вилучення з обороту контрафактних примірників архітектурного твору і тому подібне.

Право інтелектуальної власності загалом і авторське право в архітектурі зокрема має ряд властивих лише йому особливостей. Фактично автор не має можливості захистити результат своєї творчої роботи в галузі архітектури від неправомірного використання його іншими особами, наприклад, сховавши його від очей інших осіб господарської діяльності. Проте держава надає різноманітні правові засоби для захисту порушеного авторського права в архітектурній діяльності, необхідно лише навчитися вміло ними користуватися.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про авторське право і суміжні права" від 23.12.93 р. N 3792-ХП, із змінами і доповненнями.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. N 436-1У.
3. Закон України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. N 8073-Х.
4. Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999г. № 687-Х1У.

ПРОВЕДЕННЯ ПАТЕНТНОГО ПОШУКУ ПРИ ОБҐРУНТУВАННІ НОВИЗНИ ТЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Семеновська Л.А.

доктор педагогічних наук, професор

Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Короленка

Прасолов Є. Я.

кандидат технічних наук, професор кафедри безпеки життєдіяльності

Бєловол С. А.

*кандидат технічних наук, патентний повірений, старший викладач кафедри машин
та обладнання агропромислового виробництва*

Мацаков А.В., Поляков І.І

*студенти інженерно технологічного факультету
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава*

Нині економіка України знаходиться у вкрай важкому стані через ряд об'єктивних причин: політична нестабільність, порушення національної безпеки, втрата промислово розвинених територій. Проте системо утворюючим фактором незадовільного стану економіки та відставання від ведучих країн Світу є продовження функціонування екстенсивних видів господарювання. В світі чітко сформувалась тенденція до зниження цін на сировинні товари, що призводить до зменшення рентабельності таких традиційних експортних галузей, як металургія, виробництво мінеральних добрив, вирощування та експорт зернових.

Оперативні заходи по покращенню економічної ситуації не можуть забезпечити довготривалий ефект із надання вектору сталого розвитку держави. Тому, необхідно створювати стратегічні передумови трансформації усіх сфер діяльності суспільства.

Основною підвалиною виходу України із перманентної кризи є реформування галузі науки і освіти.

В Україні відчуваються позитивні зрушення щодо реформування галузі науки та освіти. Так, у 2014 - 2016 роках були прийняті Закони України «Про вищу освіту» та «Про наукову та науково-технічну діяльність». Зокрема, в останньому науково-дослідним установам та вищим навчальним закладам надається право ставати співзасновниками господарських товариств, використовуючи у якості статутного капіталу права інтелектуальної власності у розмірі, що відповідає результатам незалежної оцінки об'єктів. При цьому, згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукові та освітні заклади державної форми можуть використовувати кошти отримані від комерційної діяльності господарських товариств [1 - 3].

Проте, українська наука недостатньо інтегрована до міжнародних результатів досліджень і часто роботи наших вчених перегукуються із світовими аналогами попередніх років. Це створює передумови недостатнього рівня наукових статей для їх публікації в журналах з високим індексом цитування.

В технічній та природничій галузях потужним інструментом забезпечення наукової новизни та підвищення рівня досліджень є проведення патентних досліджень на етапі вибору та обґрунтування теми з їх подальшим продовженням при аналізі стану питання.

Патентна документація є значною складовою загальної технічної інформації, яка має ряд особливостей, що вигідно відрізняють її від інших науково-технічних джерел:

Патентні дослідження можуть проводитися у вигляді самостійної науково-дослідної роботи, або як складова частина наукових досліджень. Якщо результатом наукових досліджень стає технічне рішення, яке може претендувати на отримання правової охорони, то патентний пошук є необхідним та обов'язковим інструментом при створенні заявки на винахід або корисну модель.

Згідно Українського законодавства кваліфікаційна експертиза (по суті) проводиться лише при отриманні правової охорони на винаходи, а патент на корисну модель видається за результатами формальної експертизи. Цей факт часто призводить до помилкових висновків недосвідчених або недостатньо обізнаних з питань інтелектуальної власності дослідників, які вважають що при подачі заявки на корисну модель проводити глибокий патентний пошук необов'язково. Достатньо обмежитися описом аналогів, знайдених за вітчизняною базою даних, для забезпечення формальної вимоги - наявності в описі розділу «Аналіз рівня техніки». Іноді, не знайшовши або не шукаючи аналогів, автор може написати, що «заявнику невідомі аналоги заявленого технічного рішення» і перейти до розділу «суть корисної моделі». У цьому випадку заявник може розраховувати на отримання патенту на корисну модель, однак наукова спільнота не може розраховувати на отримання конкурентоздатного технічного рішення [4].

Враховуючи нові можливості з комерціалізації інтелектуальної власності вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами передбачені законодавством України, науковці повинні дедалі більше приділяти уваги патентній чистоті своїх розробок.

На жаль в Україні зберігається тенденція до отримання науково-дослідними та вищими навчальними закладами патентів на корисну модель, чинність яких в подальшому не підтримується. Це свідчить про незацікавленість наукових та освітніх закладів в комерціалізації своєї інтелектуальної власності.

Наведені вище негативні тенденції є однією з причин відставання України від світової науки і техніки. Тому, доцільним є запровадження обов'язкового патентного пошуку на різних етапах наукової діяльності.

До речі, ДСТУ 3974 [5] передбачає проведення головним виконавцем дослідно-конструкторських робіт патентних досліджень за ДСТУ 3575 [6] з наступним складанням звіту або патентного формуляру за ДСТУ 3574 [7].

Відома позитивна практика обов'язкового проведення патентних досліджень на етапі обґрунтування теми дисертації, по результатам яких складається звіт та надається на перевірку та затвердження патентознавцю

(фахівцю з питань інтелектуальної власності). Така практика відома у ННЦ «Нікітський ботанічний сад».

В ННЦ «ІМЕСГ» наукові звіти містять обов'язковий додаток - Форму Г.1.1 Патентна документація, відібрана для подальшого аналізу [6]. Це свідчить про виконаний патентний пошук, але він, як правило містить відомості з БД «Укрпатенту».

Ці позитивні тенденції часто набувають формальності та не мають широкого впровадження в інших науково-дослідних установах і здебільшого зовсім відсутні в університетській науці.

Це зумовлено нестачею кваліфікованих працівників, які можуть оцінити повноту та коректність пошуку, правильність зроблених висновків за результатами проведених досліджень. Крім того, в навчальних планах технічних та природничих спеціальностей здебільшого не передбачено викладання дисциплін: «Патентознавство» і «Патентно-кон'юктурні

дослідження». Була спроба виведення дисципліни «Інтелектуальна власність» із переліку нормативних і лише згідно із Листом МОН від 25.09.2015 № 1/10-3263 збережене викладання цієї дисципліни для технічних та природничих спеціальностей. Це є позитивом для вітчизняної освіти, але не може забезпечити сучасну науку кваліфікованими фахівцями патентними повіреними в даній сфері.

Очевидно, що силами патентних повірених забезпечити потреби у проведенні якісного патентного пошуку та підготовці заявочних матеріалів неможливо. Це є одним із факторів недостатнього рівня української науки, адже аспіранти та здобувачі в значній своїй частині оминають такий інструмент пошуку передової та актуальної інформації, як патентний пошук, або поводять його формально.

Побороти ці негативні тенденції допоможе введення до навчального плану технічних та природничих спеціальностей дисциплін «Патентознавство» та «Патентно-кон'юктурні дослідження», або створення навчальної програми з дисципліни «Інтелектуальна власність», яка б містила три модулі - «Право інтелектуальної власності», «Патентознавство», «Патентно-кон'юктурні дослідження». Це дозволить надати базові знання з основ проведення патентного пошуку, складання та подання заявок на винаходи і корисні моделі та особливостей їх правового статусу. Однак, залишається відкритим питання забезпечення науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів кваліфікованими кадрами. Одним з варіантів вирішення проблеми - є забезпечення надання освіти з цих питань шляхом проведення курсів, з обов'язковою атестацією по їх завершенню на базі УкрНТЕІ або Укрпатенту. Надалі в кожному науковому і освітньому закладі необхідно створити або модернізувати підрозділ з питань інтелектуальної власності, надавши йому функції та повноваження із забезпечення проведення та оцінки якості проведення патентного пошуку на різних етапах наукових досліджень.

В Полтавській державній аграрній академії на громадських засадах діє Центр інтелектуальної власності та підтримки інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві, що в рамках своєї роботи забезпечує проведення патентного пошуку при написанні магістерських робіт на інженерно-технологічному факультеті. Це забезпечило підвищення рівня магістерських робіт, їх підкріплення патентами та фаховими і міжнародним публікаціями.

В продовження даної ініціативи в навчальній програмі аспірантури передбачене викладання дисципліни «Інтелектуальна власність», де молоді науковці зможуть набути базових знань з проведення патентного пошуку, але їх використання в подальшій науковій діяльності залишається на їх розсуд.

Введення практики проведення патентного пошуку на різних етапах наукових досліджень забезпечить підвищення рівня української науки. Для цього наукові та освітні заклади необхідно забезпечити кадрами відповідної кваліфікації, які б могли допомогти у проведенні пошуку та оцінити його якість. Це здійснено за умови надання можливості співробітникам відповідних підрозділів проходити стажування та підвищення кваліфікації в державних органах системи інтелектуальної власності. Такий підхід забезпечить прискорення інтеграції вітчизняної науки і техніки до передових технологій Світу.

Список використаних джерел

1. Закон України \ «Про вищу освіту» \ [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004 - 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України \ "Про наукову і науково-технічну діяльність" \ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25. - 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

- 3 Закон України \ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 45, ст.434. - 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
- 4 Закон України \ Про охорону прав на винаходи і корисні моделі [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 7, ст. 32. - 1994. - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
- 5 ДСТУ 3974 - 2000 Державний стандарт України.. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення [Електронний ресурс] /7 Держстандарт України. - 2001. - Режим доступу до ресурсу: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/standarts/DSTU_3974-2000.pdf.
- 6 ДСТУ 3575 - 97 Державний стандарт України.. Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення [Електронний ресурс] // Держстандарт України. - 1997. - Режим доступу до ресурсу: http://www.iop.kiev.ua/files/vtt/DSTU_3575-97.pdf.
- 7 ДСТУ 3574-97 Державний стандарт України. Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення [Електронний ресурс] // Держстандарт України. - 1997. - Режим доступу до ресурсу: <http://metrology.com.ua/download/dstu-gost-gost-r/60-dstu/487-dstu-3574-97>.
8. Як створити в Україні сучасну систему підготовки докторів філософії (Ph.D.)? (Policy Paper) [Електронний ресурс] // Європейський інформаційно-дослідницький центр. - 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28851.pdf>.

УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Онiстрат О.А.

*кандидат технічних наук, начальник відділу інтелектуальної власності
Центрального науково-дослідного інституту озброєння та
військової техніки збройних сил України*

Прасолов Є. Я.,

*кандидат технічних наук, професор
Полтавська державна аграрна академія
м.Полтава*

В умовах навчального процесу від студента до професора в якійсь мірі займаються інтелектуальною діяльністю, результатом якої є об'єкти права інтелектуальної власності. Можна стверджувати, що останні є стратегічним і легко відтвореним ресурсом динамічного розвитку аграрного вищого навчального закладу (ВНЗ). Але, повноцінним керуванням правами об'єктів інтелектуальної власності ВНЗ України ускладнюється недостатньою

теоретичною та практичною складовою даної проблеми. З одного боку, в період економічних перетворень більшість ВНЗ скоротили штати підрозділу, які проводять патентно-ліцензійну політику. З іншого боку інтелектуальна власність і механізми ефективного керування нею в даний час є предметом дискусії між правовиками, економістами і соціологами. Недостатньо уваги приділяється проблемам просування і захисту об'єктів авторського права ВНЗ, зокрема, підручників, освітніх програм.

У зв'язку з цим, зростає актуальність розробки концепції управління правами об'єктів інтелектуальної власності ВНЗ: по створенню об'єктів права інтелектуальної власності, закріпленню прав на них, оцінці їх ринкової вартості, облік, введення в господарський оборот і захисту об'єктів інтелектуальної власності від несанкціонованого використання [1].

В склад об'єктів права інтелектуальної власності аграрного ВНЗ з врахуванням культурно-освітньої, наукової діяльності відносять: а) освітні послуги (навчальні програми, курси навчальні та підвищення кваліфікації), їх методичне забезпечення (підручники, методичні матеріали, конспекти лекцій, посібники); б) результати оцінки діяльності ВНЗ стане відсоток об'єктів інтелектуальної власності, створених в рамках освітньої і науково-дослідної діяльності.

Закріплення прав на об'єкти права інтелектуальної власності і творчої діяльності пов'язано з їх подальшою комерціалізацією. Економічна цінність об'єктів інтелектуальної власності як товару і об'єкта комерційної діяльності вимагає від ВНЗ господарського об'єкту кваліфікованого управління цією діяльністю.

Найбільш ефективним для успішного використання методу для керування стане розробка і реалізація ВНЗ юридично і економічно обґрунтованої політики в області інтелектуальної власності аграрного ВНЗ, який враховує задачі і умови конкретного ВНЗ і регламентованої для внутрішнього використання нормативних документів. Останні повинні мати положення, які були б обов'язковими для адміністрації, структурних підрозділів, працівників, докторантів, аспірантів і студентів.

Офіційна патентно-ліцензійна політика конкретного ВНЗ повинна бути одним із організуючих і стимулюючих факторів більш оптимального формування тематики прикладних досліджень з їх орієнтацією на кінцевий комерційний результат.

Єдина патентно-ліцензійна політика аграрного ВНЗ має і соціальний аспект, так як вона сприяє реалізації прав авторів на винагороду їх творчої праці.

Патентно-ліцензійна політика аграрного ВНЗ може реалізовувати такі задачі:

а) формувати в області об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) систему суспільних, правових і економічних відносин всередині аграрного ВНЗ, гнучко реагувати на зміни цільових установок, правових і економічних умов;

б) визначити і відображати відношення аграрного ВНЗ до проблеми

зберігання і комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності створеної в ВНЗ, а також інтелектуальної власності, права на яку ВНЗ придбав на умовах договору;

в) констатувати, що об'єкти права інтелектуальної власності є виключно власністю ВНЗ, а їх використання можливе тільки на основі дозволу (ліцензії) ВНЗ;

г) забезпечувати правові і майнові інтереси ВНЗ об'єктам права інтелектуальної власності в договорах з третіми особами, а також в установчій документації з приводу створення, з участю ВНЗ, нових юридичних осіб;

д) створення необхідних умов для забезпечення патентної частини, розроблених аграрними ВНЗ і упередження неправомірного використання ним об'єктів права інтелектуальної власності третіх осіб;

е) включати ефективну систему забезпечення комерційної таємниці об'єктів права інтелектуальної власності;

ж) забезпечувати баланс інтересів ВНЗ і працівників авторів, встановити ефективні заходи заохочення за створення і реалізацію об'єктів інтелектуальної власності, а також справедливий розподіл платежів від продажі ліцензій між ВНЗ і його структурними підрозділами.

Об'єкти права інтелектуальної власності це власність ВНЗ і він повинен виступати єдиним патентовласником винаходу, корисної моделі, промислового зразка, товарного знаку, комп'ютерної програми, створених в зв'язку з виконанням службових обов'язків, незалежно, який підрозділ створив.

Заходи по захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності:

- стимулювання процесів правової охорони і використання об'єктів права інтелектуальної власності в регіоні, які забезпечують підвищення конкурентоздатності продукції;
- забезпечення збалансованості прав суб'єктів правовідносин в області об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому актуальним було б визначити права і обов'язки ВНЗ по відношенню до створювачів об'єктів права інтелектуальної власності.

Формування культури виробництва і споживання об'єктів права інтелектуальної власності. Поважне відношення до результатів чужої творчої праці слід розглядати, як необхідний елемент загальної культури сучасної людини.

Дійсно, зниження цінності творчості, на наш погляд, приводить до неефективності правових і економічних заходів по захисту об'єктів права інтелектуальної власності. А значить, з підвищенням ефективності право використання в області інтелектуальної власності слід включити мету і задачі виховання поважного ставлення до об'єктів права інтелектуальної власності в різні системи виховних практик.

Спершу, слід підвищити грамотність студентів в питаннях інтелектуальної власності. Молодь це активний користувач сучасних інформаційних технологій, нерідко зустрічається з формами і методами

захисту авторами інтелектуальних прав.

Так, для використання ресурсів електронних бібліотек обов'язковою умовою є укладення «віртуальної» угоди з власниками сайтів виконання авторських прав. Але, знати соціальні норми конкретною особистістю не є єдиною умовою виконувати правила або ухилятися від них. В рамках формування поважного відношення студентської молоді до інтелектуальної власності бажано запрошувати до творчої діяльності самих студентів.

Студент має відповідні знання і почуваючи себе в ролі творця інтелектуального, творчого продукту, він зможе визнати цінність інтелектуальної праці і його результатів. Поважне ставлення до інтелектуальної власності як інтегративна характеристика інноваційної діяльності аграрного ВНЗ (ноу-хау, наукові розробки); в) об'єкти з використанням інформаційних технологій (електронні підручники, презентації, Інтернет- сайти, публікації); г) засоби індивідуалізації аграрного ВНЗ (бренд, рекламні технології, фірмові найменування); д) конфіденційну інформацію (наприклад, відомості про наукові розробки); е) послуги перекладачів [2].

Різноманітність об'єктів права інтелектуальної власності аграрного ВНЗ та умов необхідних для їх створення, способів їх реєстрації та захисту підтверджує необхідність комплексного підходу до проблеми управління такою власністю. Для цього потрібно розробити на рівні ВНЗ концепцію управління інтелектуальною власністю, це: а) аналіз інноваційних і освітніх потреб території (регіону); б) створення умов для інтелектуальної творчої діяльності; в) облік результатів; г) закріплення прав на них; д) комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності; е) заходи по захисту прав на об'єкти; ж) сформування культури виробництва і споживання інтелектуальної власності.

Важливо закріпити повноваження по реалізації кожного із напрямків за визначеною структурою аграрного ВНЗ.

Аналіз інноваційних і освітніх потреб території регіону. Традиційно ВНЗ є джерелом фундаментальних знань, які є новою продукцією, технологічних процесів і визначають економічну конкурентоздатність господарських об'єктів. Але, все це залежить від затребування його результатів, тобто, слід проводити аналіз інноваційних і освітніх потреб території. Результатом аналізу стане практична направленість дипломних, дисертаційних, інноваційних досліджень, коректування діяльності науково-дослідних лабораторій з врахуванням замовлень суб'єктів господарювання регіону. Корисним може бути узгодження тем досліджень з потенційним роботодавцем і органами регіонального управління.

Освітні технології - це частина загальної структури інтелектуальної власності аграрного ВНЗ. Вони повинні орієнтуватися на задоволення потреб регіону в кадрах визначеної кваліфікації з подальшої оцінкою діяльності по відсотку випускників працевлаштованих в регіоні по спеціальності [3].

Створення умов для інтелектуальної, творчої діяльності. Важливим в цьому випадку є: створення матеріально-технічної бази і мотивація

професорсько-викладацького складу ВНЗ до інтелектуальної творчої діяльності. Оцінити результат можна відсотком «творчості» - новизни та кількістю викладачів в роботі науково-дослідних лабораторій.

Облік результатів творчої діяльності. Результат - це реєстр інтелектуальної власності аграрних ВНЗ, в яких кожен із об'єктів характеризується рядом ознак, необхідних для виконання організаційних, фінансових і юридичних дій. Критеріями особистості відображає сформованість когнітивного і діяльнісного компонентів особистості.

Таким чином, в умовах зростаючої конкуренції на ринку загальноосвітніх послуг, ефективність діяльності ВНЗ в більшості визначається його інтелектуальним потенціалом, якістю і асортиментом наданих загальноосвітніх продуктів, затребуваністю інших об'єктів інтелектуальної власності ВНЗ. В цьому плані ВНЗ до наряду зацікавлені в створенні і введенні в господарський оборот об'єктів права інтелектуальної власності і є необхідні умови.

З урахуванням різновидності об'єктів права інтелектуальної власності аграрного ВНЗ принципи керування ним повинні включати:

- сферу навально-методичного забезпечення відкритої совіти;
- патентно-ліцензійну діяльність;
- рекламу в сфері захисту конференційної інформації.

Така політика управління ВНЗ повинна бути направлена на укріплення конкурентних позицій аграрного ВНЗ на існуючих та нових ринках, забезпечення йому вигідного положення в розробці наукоємних товарів та послуг у визначених областях науки і техніки шляхом придбання патентних виключних прав, створення та зберігання ноу-хау, а також управління інтелектуальною власністю шляхом її ефективного використання.

Список використаних джерел

1. Зимняя И. А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. - 2003. - №5. - С. 27 - 31.
2. Шульгин Д. Б. Модель системного управления интеллектуальной собственностью в вузе/ Д. Б Шульгин, В. С. Коритов // Университетское управление. - 2002. - №1. - С.20 - 23.
3. Браженко С.А. Принципи та шляхи впровадження системи управління інтелектуальною власністю у вищому аграрному навчальному закладі. Проблеми підготовки фахівців з питань інтелектуальної власності в Україні / С. А. Браженко, Є. Я. Прасолов / Матеріали XII Всеукраїнської науково-методичної конференції. - К. : Інститут інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія» в м. Києві.-2012,- С. 33-40.

ПРОТИДІЯ НЕДОБРОСОВІСНОМУ ВИКОРИСТАННЮ ДОМЕННИХ ІМЕН

Трачук Ю.М.

*Патентний повірений, засновник та власник
патентного бюро «Рівнепатент»,
м. Рівне*

Із стрімким розвитком Інтернету та розширенням можливостей, які дає даний ресурс, стрімко збільшується кількість доменних спорів. І досить часто вирішення таких спорів відбувається не на користь власника сайту.

Причиною цього є відсутність належного законодавчого регулювання відносин з приводу використання доменного імені.

В свою чергу, це сформувало різноманіття поглядів фахівців на правову природу доменного імені, незважаючи на те, що визначення даного поняття вже існує в законодавстві.

Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлено, що доменне ім'я – це ім'я, що використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті.

Частина юристів з Інтернет-права вважає, що доменне ім'я – це майно, а права на доменні імена є абсолютними майновими правами (коли праву правовласника протиставляється обов'язок усіх не порушувати це право, яскравий приклад абсолютного права – право власності). Для цілей даної роботи такий підхід називатимемо **майновим**.

Інша частина юристів вважає, що оскільки права на доменне ім'я виникають на підставі договору, вони носять відносний характер (коли праву правоволодільця протиставляється обов'язок конкретної особи – контрагента за договором із правоволодільцем, яскравий приклад відносного права – договір надання юридичних послуг) та можуть реалізовуватися тільки на підставі договору з відповідним реєстратором і в рамках умов такого договору, а саме доменне ім'я – всього лише послуга реєстратора за укладеним договором. У зв'язку з тим, що основна увага в цій точці зору приділяється механізму виникнення прав на доменні імена (відповідні договірні та реєстраційні процедури) в подальшому такий підхід називатиметься **процедурним**.

Через таку відмінність бачення природи доменного імені немає і єдиної практики вирішення доменних спорів.

Залежно від того, вважати доменне ім'я об'єктом права власності чи ні, можна обрати відповідний засіб захисту порушеного чи оспорюваного права в даних правовідносинах.

В Україні найчастіше доменні спори виникають з приводу порушення прав власника свідоцтва на торгівельну марку шляхом використання без його згоди в доменних іменах даних знаків для товарів та послуг, а також аналогічних порушень відносно фірмових найменувань.

Прихильникам процедурного підходу, захищаючи, наприклад, права на торговельну марку, слід відштовхуватися від тих можливостей, які надані

Законом «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Зокрема, використовуючи положення статті 16 цього Закону, згідно із якою власник товарного знаку має право його використання в мережі Інтернет, а також статтею 20, що надає власникові права на знак забороняти використання зареєстрованого знака в доменних іменах.

Тобто, у позовних заявах слід вимагати заборони використання зареєстрованого знака торговельної марки в доменних іменах, а не заборонити використовувати доменне ім'я або передати доменне ім'я компанії позивача. Також, невірним є звернення з вимогою про скасування делегування домену, оскільки в міжнародних стандартах мова йде про скасування делегування керування доменом.

Прихильники майнового підходу можуть скористатися тими способами захисту прав, що передбачені в статті 16 Цивільного кодексу, трохи конкретизувавши їх. Наприклад, звернутися з вимогою припинити порушення шляхом скасування делегування доменного імені.

Як показує судова статистика, в більшості випадків перевага надається власникам торговельних марок та фірмових найменувань.

На сьогоднішній день існує чи не єдиний спосіб захистити свої права на доменне ім'я – **зареєструвати його в якості товарного знаку**, що в майбутньому допоможе Вам вберегти свої гроші та нерви.

При цьому, якщо ви є власником сайту або плануєте ним стати, Вам слід насамперед знати, що порушенням прав власника торговельної марки є:

- використання у доменному імені такої словесної частини, яка тотожна або схожа із словесною частиною зареєстрованої в Україні торгової марки. Наприклад, «Укрспирт» та «ukrspirt.kiev.ua»;
- відносно товарів або послуг, для яких зареєстровано торгівельну марку;
- а також відносно товарів або послуг, споріднених з тими, які зареєстровані як торгова марка.

Ефективне забезпечення захисту доменного імені шляхом реєстрації торгової марки розглянемо на вищевказаному прикладі Державного підприємства спиртової та лікеро-горілчаної промисловості «Укрспирт», дирекція якого у 2002 році отримала свідоцтво № 22687 на знак для товарів і послуг «**УКРСПИРТ**» та свідоцтво № 25675 на знак для товарів і послуг, який містить зображувальний елемент чорно-білого кольору у вигляді овалу з стилізованим зображенням трьох крапель в середині та двох шрифтових блоків «**КОНЦЕРН**» зверху та «**УКРСПИРТ**» знизу. У 2005 році підприємство отримало свідоцтво № 46661 на знак «**UKRSPIRT**». У 2015 році підприємство отримало свідоцтво № 201949 на комбінований кольоровий знак, що містить зображувальний елемент у вигляді триколірової краплі, яка складається з 3 сегментів синього, зеленого та червоного кольорів і розташованим під краплею шрифтовим блоком чорного кольору «**УКРСПИРТ**». Державне підприємство спиртової та лікеро-горілчаної промисловості «Укрспирт» здійснило захист свого найменування як фірмового шляхом реєстрації чотирьох свідоцтв на знаки для товарів і послуг, які дійсні і захищають право власника на всі зображення, що зареєстровані за заявленими класами МКТП і зазначені у

свідоцтвах, оскільки скорочена назва «УКРСПИРТ» та «UKRSPIRT» захищена свідоцтвами №№ 22687, 25675, 46661 у чорно-білому кольорі, то вибір є цілком доцільний, тому що не дає змогу шахраям обійти захист свідоцтв шляхом зміни кольорів з метою введення в оману покупців при реалізації продукції.

Тобто, якщо буде встановлено факт введення в оману користувачів Інтернет-мережі іншою особою під іменем «УКРСПИРТ» та «UKRSPIRT», то це може стати достатньою підставою для притягнення порушника до відповідальності, позбавлення його доменного імені та стягнення з нього моральної та матеріальної шкоди, завданої Концерну «Укрспирт».

Підсумовуючи вищевказане, зазначимо, що правова природа доменного імені до сьогоднішнього дня в українському законодавстві чітко не визначена. Саме така невизначеність з одного боку тягне за собою діаметрально протилежну судову практику, а з іншого — є певним «двигуном» правової думки в пошуку оптимальної правової позиції. Уявляється, що рівень розвитку Інтернету в Україні досяг вже тієї відмітки, коли правова стабільність стає необхідною умовою подальшого розвитку бізнесу в цій сфері.

На думку автора, право на доменне ім'я належить до абсолютного майнового права. Відповідно і механізм захисту прав у даних правовідносинах не слід обмежувати лише тими способами, що передбачені для захисту прав на знаки для товарів і послуг.

ТОРГОВІ МАРКИ В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Новицький О.П.

к.т.н., заступник начальника

ДП ПАТ «Сумбуд»

Головна випробувальна лабораторія в будівництві

м. Суми

Пройшовши шлях тривалістю в чверть століття будівельна галузь України індивідуалізувалася та модернізувалася від типізованого радянської сфери будівництва. Радянські трести, що налічували десятки тисяч робітників, перетворилися на компанії з недержавною власністю і почали свій власний розвиток.

Новітні матеріали, вироби, конструкції, інструменти, обладнання та техніка розроблені недержавними організаціями, а також ексклюзивні послуги, що ними надаються, потребують конкурентних переваг.

Для цього реєструються торгові марки та створюються бренди. Будівельна галузь та її продукція стає все більше індивідуалізованою та рекламованою. Громадяни не чекають надання житла від держави, а придбають його самостійно, тому і вимоги до нерухомості значно зросли. Значною мірою тепер цінується досвід та індивідуальність. Для того, щоб виділити себе значна кількість компаній реєструють власні символи, як торгові марки.

Через особливості галузі на створення власного бренду йде достатньо значний період часу, коректніше його визначати кількістю введених об'єктів в експлуатацію, ніж часом на будівельному ринку.

Для чіткого розуміння стану питання використання торгових марок в будівництві необхідно виконати структурування, при цьому пропонується виділити основні 5 галузей:

1. будівництво будівель і споруд;
2. будівельне обладнання, інструменти та техніка;
3. будівельні матеріали;
4. проектування та обстеження будівель;
5. експлуатація будівель і споруд.

Згідно виділених галузей слід розподілити класи Міжнародної патентної класифікації товарів та послуг (Ніццької класифікації):

1. будівництво будівель і споруд – класи 37;
2. будівельне обладнання, інструменти та техніка – класи 8; 12;
3. будівельні матеріали – класи 6; 19;
4. проектування та обстеження будівель – класи 35; 42;
5. експлуатація будівель і споруд – класи 36; 42.

Всесвітньо відомі будівельні організації, такі як:

- VINCI, Rueil-Malmaison Cedex, Франція;
- Actividades de Construcción y Servicios SA, Мадрид, Іспанія;
- HOCHTIEF Aktiengesellschaft, Ессен Німеччина;
- Bechtel, San Francisco, Calif., U.S.A.;
- China Communications Construction Grp. Ltd., Бейджинг.

А також багато інших мають зареєстровані свої назви як торгові марки.

Основними класами, що повинна мати торгові марки будівельних компаній: 19; 37; 42. Провівши патентний пошук торгових марок, по вищезгаданих класам, зареєстрованих Українських компаній всього є 53 зареєстровані торгові марки, 19-ть з яких припинили дію. Для більшості компаній зареєстровані всі класи товарів та послуг.

Слід відзначити нові тенденції світової монументальної архітектури та архітектурного проектування. Зовнішній вигляд будівлі, або споруди та її назва реєструються як знаки для товарів та послуг, власниками нематеріальних прав стають архітектори, що створили дані будівлі, а матеріальних забудовники, або інвестори будівництва. До найвідоміших будівельна зовнішній вигляд яких та назва є торговими марками є найвища будівля в світі Burj Khalifa та лондонський хмарочос «The Shard». Варто виділити лондонський 30 St Mary Axe, зовнішній вигляд якого був зареєстрований як торгова марка, але офіційна назва не стала основною торговою маркою, була зареєстрована «народна» назва The Gherkin.

Сфера виробництва будівельних матеріалів вирізняється найширшим обсягом реєстрації торгових марок. За допомогою торгових марок та брендів, в більшості, виробники намагаються асоціювати унікальні властивості матеріалу. Тому, нерідко за допомогою маркетингу торгові марки та бренди проникають у

будівельну сферу на стільки глибоко, що матеріалі виробника отримують назву від компанії. Наприклад «Фолар» – склосітка вкрита алюмінієм для теплової ізоляції, назва ввійшла в побут від назви торгової марки.

Окремо слід виділити торгові марки на обладнання та інструменти для праці будівельника, які вже давно вийшли за межі будівельної сфери. DeWalt, Bosch, Hilti, Makita, Milwaukee, Metabo, Ryobi, AEG та багато інших є зарекомендованими торговими марками будівельного обладнання та інструменту. Реєстрація свого бренду в таких випадках є обов'язковою, що виконується їх власниками, адже необхідно захистити власну продукцію, яка є у високій мірі наукомісткою, від підробок.

Майже неможливо виконати підробку будівельної техніки, але торгові марки у цій сфері реєструються в неменшій кількості. Головною ціллю реєстрації торгової марки для даного товару є підтримання власного іміджу. Техніка працює у важких умовах та до неї ставляться дві головні вимоги надійність та продуктивність.

Лідерами у цій галузі є: Caterpillar; Komatsu; Hitachi Constraction Machinery; Volvo Constraction Equipment; Terex; Liebherr; John Deere; XCMG; Sany; Doosan Infracore та інші.

Цікавим прикладом є компанія Caterpillar, що займається машинобудуванням і в тому числі є одним з найбільших виробників будівельної техніки. Caterpillar має 21 основний бренд, що є зареєстрованими торговими марками, найбільша з них «CAT», що використовується з 1949 року.

Під цим брендом випускається будівельна техніка та важка техніка для промисловості, але враховуючи його популярність з часом компанія почала випускати одяг, взуття та смартфони. При цьому виробництво віддане на аутсорсінг, а цінова політика виконана з урахуванням позитивного впливу популярності бренду «CAT». Тому достатньо звичайна, не лідуюча продукція на ринку одягу, взуття та смартфонів під торговою маркою «CAT» є високовартісною та вважається престижною у будівельних колах.

Коротко аналізуючи нинішній стан використання торгових марок в будівельній сфері слід відзначити їх широку розповсюдженість для брендингу матеріалів, техніки та обладнання для будівництва, що дозволяє організація, що зарекомендували себе в будівельній сфері, освоювати нові небудівельні ринки. Сам процес будівництва та компанії, що його виконують реєструють власні назви як торгові марки, при цьому не маючи особливих відмінностей від аналогічних компаній і, в більшості, реєстрація проводиться по всім класам товарів та послуг, що не є раціональним з економічної точки зору та в судовому порядку більшість класів можуть бути скасовані через невикористання їх більш ніж 3 роки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 21.05.2015 № 3689-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>

2. Цивільний кодекс України від 02.11.2016 №435-15 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Рассомахіна О. А., Поняття торговельної марки та її співвідношення із суміжними категоріями./О.А. Рассомахіна// Форум права, 2007, 3: С. 212-223.
4. Інтелектуальна власність як джерело якісного розвитку. Загальний огляд для малих та середніх підприємств / За редакцією М.В. Паладія. К.: ДП «Укрбанквідав». – 208 с.
5. Top 50 manufacturers of construction machinery. Caterpillar keeps the 1st place. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.usubc.org/files/Zeppelin_top_50_manufacturer_%20construction%20machinery.pdf

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Прасолов Є. Я.,

кандидат технічних наук, професор кафедри безпеки життєдіяльності

Бєловол С. А.,

кандидат технічних наук, патентний повірений, старший викладач кафедри машин та обладнання агропромислового виробництва.

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава

Підвищення конкурентоздатності вітчизняного виробництва на світових ринках нерозривно пов'язано з якістю підготовки інженерів-механіків аграрного виробництва, їх здатність працювати в змінюваних соціально-економічних умовах і ефективно управляти об'єктами права інтелектуальної власності. Експоненційний ріст наукових досягнень тягне за собою загальносвітову проблему, яка полягає в постійному збільшенні розриву між системою професійної освіти і реальністю. На сьогодні педагогічні аспекти підготовки інженерів-механіків до управління інтелектуальною власністю в системі безперервної професійної освіти залишається недостатньо вивчений. Не розроблені загальна методологія і надійні методики аналізу і прогнозування якості освіти спеціалістів в області управління інтелектуальною власністю. Звідси, при високій потребі держави в інноваційній продукції, кількість підготовлених до управління інтелектуальною власністю спеціалістів недостатня.

Проблеми і протиріччя між змістом підготовки спеціалістів і сучасними потребами суспільства обумовлені факторами. Це зміни, які в інженерній діяльності, зростаюча роль інтелектуальної власності; стан, рівень і тенденції розвитку об'єктів техніки; потреби суспільства в інженерних кадрах та вимоги до них.

Спочатку проголосимо про роль **ІВ** в освіті інженера-механіка аграрного вищого навчального закладу. Дисципліна «Інтелектуальна власність» доповнений як вибіркова дисципліна в аграрних спеціальностях. Курс

«Інтелектуальна власність» читається для студентів-дипломників аграрних вищих навчальних закладів на п'ятому курсі. З врахуванням досвіду роботи та відповідно за програмою навчальної дисципліни підготовлено рукописне видання підручника.

В першому розділі підручника відображені теоретичні основи і принципиальні методи пошуку нових технічних рішень, а для практичних занять студентам пропонується для вирішення перелік достатньо простих винахідницьких завдань. В ряді випадків по технічним дисциплінам вирішується аналіз завдань в курсовому проекті. Одне із практичних занять проводиться в патентно-технічній бібліотеці Полтавської державної аграрної академії, де студенти знайомляться з методикою пошуку патентно-інформаційної літератури з метою визначення патентоспроможності розробленого технічного рішення, яке пізніше оформляється навчальною заявкою.

Потім, звертаючись до цього розділу, студенти розробляють дизайн технічного пристрою з наступним оформленням навчальної заявки на промисловий зразок. Далі студенти розробляють один із видів товарного знака, на який готується заявка по охороні даного виду об'єкту інтелектуальної власності. В останні роки студенти встигають ознайомитись зі способами реєстрації програм для ЕВМ та бази даних. І нарешті оформляють один із видів ліцензійних договорів.

Ряд авторів приводять переконливі аргументи на користь необхідності викладати курс в вищого навчального закладу [1 - 3].

Але, одне із тверджень, що курс інтелектуальної власності могли б викладати юристи справедливе лише для гуманітарних вищих навчальних закладів. Викладач без технічної освіти не зможе навчити самому важливому - складанні описів в об'єктах інтелектуальної власності та його формули. Не володіючи термінологією із області техніки, жоден юрист не зможе на конкретних прикладах дати студентам технічних вузів поняття про ознаки винаходу, їх сутності та відрізняльної частини формули, пояснити як складається перелік істотних ознак, промисловий зразок тощо.

При проектуванні системи підготовки інженерів-механіків в аграрних вищих навчальних закладах до управління інтелектуальною власністю в процесі безперервної професійної освіти слід використовувати наступне:

а) При реалізації освітньо-виховної діяльності в системі безперервної професійної освіти слід використовувати передові форми, методи, засоби управління процесом підготовки до управління інтелектуальною власністю.

б) Система підготовки інженерів до управління повинна випереджувати існуючий рівень розвитку теорії і практики з орієнтацією на оперативне і стратегічне прогнозування.

В рамках діяльності механіка-аграрія професійна направленість, володіння методологіями інженерної діяльності і науково-технічної творчості, УІВ, розвиток здібностей до них представляється основними напрямками формування готовності до професійної діяльності, конкурентоздатності і професійного розвитку спеціальності [2].

Задачами системи підготовки інженерів-механіків агропромислового виробництва до управління інтелектуальною власністю є:

- забезпечення відповідності фактичного рівня (якості) підготовки спеціаліста на сьогоднішню та перспективні потреби сфери матеріального виробництва і суспільства у цілому;
- забезпечення взаємозв'язку підготовки спеціалістів з перспективами розвитку вищих навчальних закладів, підприємства, техніки, напрямку науково-технічного прогресу;
- створення оптимальних умов для навчання студентів відповідно їх нахилів, здібностей, можливостей і суспільних інтересів;
- готовність молодих спеціалістів до діяльності при управлінні інтелектуальною власністю в умовах виробництва;

Із визначених вище задач, умов та їх реалізації і особливості, процеси управління інтелектуальною власністю на етапі підготовки пропонується: по-перше концептуальне положення - ефективна професійна діяльність механіка-аграрника на виробництві визначається рівнем його готовності до управління інтелектуальною власністю; по-друге концепційне положення - виходячи із вимог сучасної, динамічно розвиваючої сфери виробництва, законодавства, економіки, враховує технічні труднощі з якими зустрічається спеціаліст при здійсненні інноваційної діяльності, враховує перспективні напрями розвитку професійної діяльності і культури поведінки на ринку; третє концептуальне положення - передбачає розвиток творчого потенціалу і професійно важливих якостей особистості.

При проектуванні системи підготовки до УІВ слід спиратися на компетентний підхід, який отримує широке розповсюдження в європейському суспільстві. Компетентність, нерозривно пов'язана з можливістю адаптувати професійні знання і особисті якості, відповідно з динамікою змін середовища, можливістю приймати ефективні рішення в проблемних ситуаціях. Дійсно, тільки ключові компетенції, як міра виявлення здатності використовувати отриманий освітній багаж для вирішення практично-пізнавальних, ціннісно-орієнтованих і комунікативних проблем в реальному житті, повинні стати метою освітнього процесу.

Реалізація компетентного підходу в моделі освіти інженера механіка-аграрника, пов'язана з необхідністю реінженіринга навчально-методичної діяльності, створення умов імітації реальних соціо-технічних ситуацій в спеціальних навчальних середовищах, а також для припрацювання індикаторів оцінки досягнення поставленої мети. Для цього потрібно ширше впроваджувати активні методи навчання, мультимедійні технології, які дозволяють підсилювати комунікативні, творчі і соціально-пізнавальні аспекти освітнього процесу.

Головним в проектуванні системи підготовки інженерів механіків-аграріїв до управління інтелектуальною власністю виступає діяльнісний підхід, орієнтований на цілісну уяву про професійну діяльність. Кінцевою метою управління інтелектуальною власністю - готовність до професійної діяльності, яка включає професійну направленість і прагнення управління інтелектуальною

власністю, розвиток аналітичних і творчих здібностей.

Кінцева мета - готовність механіка-аграрія до управління інтелектуальною власністю в професійній діяльності на виробництві, розділяється на етапи підготовки: діяльність по управління інтелектуальною власністю на етапі розробки товару, виробництва, реалізацій, експлуатації; уява про управління інтелектуальною власністю на етапі довузівської підготовки в школі, навчання у вищому навчальному закладі; навчання системі післядипломної освіти.

Сукупність задач забезпечує взаємозв'язок, інтеграцію періодів підготовки до управління інтелектуальною власністю, кожний із яких має свій зміст, особливості, засоби і методи педагогічного управління цим процесом.

Мета виражає бажаний і потенційний результат. Оскільки мета розглядається з позиції можливості її досягнення, то її можна означити, як аналог гіпотези.

Визначення і обґрунтування мети є першим етапом проектування. З нього починається методологічний доказ правильності визначення організації і управління процесом підготовки до управління інтелектуальною власністю особистостей та навчання. В них відображаються вимоги, які пред'являють до управління процесом підготовки інженера-механіка до управління інтелектуальною власністю.

В якості етапів проектування приймаються: визначення задач, їх реалізація, коректування, оцінка досягнення загальних і часткових завдань.

Головна, кінцева задача не тільки фіксує інтегральну (цілісну) готовність випускника вищого навчального закладу до вирішення оперативних завдань, але і орієнтує його на професійний розвиток, вирішення поставлених стратегічних проблем. Для цього слід враховувати наступні положення:

- система підготовки інженерів до управління інтелектуальною власністю будується на особисто-діяльнісній основі, виходячи із цілісної уяви, професійної діяльності спеціалісти, її функцій, класу вирішення задач, умов професійної діяльності, найбільш часто виникаючих труднощів і адаптації до них з орієнтацією на формування особистості спеціальності шляхом відповідної організації освітньо-виховної діяльності, використання освітньо-виховного потенціалу виробництва і потенціалу особистостей, що навчаються;
- освітньо-виховна діяльність має цільовий характер, тобто орієнтацію на форми, методи, засоби управління процесом підготовки інженерів до управління інтелектуальною власністю, що визначається специфікою даного процесу в аграрному вищому навчальному закладі.

Очікуваними і можливими результатами готовності до управління інтелектуальною власністю є: професійна направленість, високий рівень готовності до інноваційної діяльності, розвинуті комунікативні і аналітичні здібності. Вершиною очікуваних і можливих результатів є успішна діяльність спеціаліста в умовах інноваційного виробництва.

В зв'язку з вище викладеним, дисципліну «Інтелектуальна власність» слід віднести до нормативних в стандартах вищої професійної освіти в аграрних

вищих навчальних закладів.

Юристи можуть вести заняття з авторського права в гуманітарних вищих навчальних закладів, але викладаючи авторське право на програми для ЕВМ бази даних, а також топології інтегральних мікросхем, які є продуктами інженерної праці. Вони потрібні при складанні договорів, які пов'язані з використанням об'єктів інтелектуальної власності або при виконанні спірних питань, коли виникає претендент порушення прав на інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Лебедев С. Основы интеллектуальной собственности у ВНЗ / С. Лебедев, Г. Бромберг // Высшее образование в России. - 2000. - №6, 2000. - С. 24 - 125.
2. Браженко С. А., Роль інтелектуальної власності в інноваційній педагогіці вищих аграрних навчальних закладів / С. А. Браженко, З. Я. Прасолов, О. А. Галич / Матеріали XI Всеукраїнської науково-методичної конференції «Проблеми підготовки фахівців з питань інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні». - К. : Інститут інтелектуальної власності НУ «ОЮА» в м. Києві. - 2010. - с. 30 - 37
3. Пацкалев А.Ф. Интеллектуальная собственность как фактор развития экономики / А. Ф. Пацкаев, Е. А Шебунина // Экономика строительства - 2004. - №2. - С. 35 - 46.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ОСНОВАМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ДОВУЗІВСЬКИЙ ПЕРІОД

Солошенко П.В.

кандидат технічних наук, доцент

Дорошко Г.К.

кандидат технічних наук, доцент

*Приазовський державний технічний університет
м. Маріуполь*

Довузівська підготовка молоді основам інтелектуальної власності стає все більш актуальною. Нам необхідні кадри, здатні сприймати інноваційний шлях розвитку країни і активно працювати при його реалізації. Як свідчить досвід розвинених країн, такий світогляд має виховуватися протягом всього періоду навчання, починаючи зі шкільного, коли молоді люди тільки визначаються з вибором професії.

Ще в 80-і роки минулого століття учнями і послідовниками Г.С. Альтшуллера, творцями ТРВЗ - Злотіна Б.Л. і Зусман А.В. були виказані ідеї про необхідність виховання у молодих людей творчого мислення, бажання постійного пошуку, нових нестандартних шляхів вирішення поставлених завдань.

Цікавий досвід в першому випадку стосувався організації в Молдові річної школи наукового товариства, де учнів знайомили з теорією рішення винахідницьких задач (ТРВЗ), вчили вирішувати складні технічні проблеми,

давали поняття про патентне право. В іншому випадку висвітлювався досвід навчання творчості в шкільних курсах фізики і хімії, в тому числі підіймаючи інтерес до засвоєння цих предметів. У книзі описаний досвід проведення факультативів, дані рекомендації для викладачів і необхідні допоміжні матеріали: - добірка винахідницьких рішень, наукових задач і цікавих фактів з різних тем шкільного курсу. Підводячи підсумок багаторічної діяльності, автори висловлювали думку про те, що в будь-якій професії, враховуючи динамічну зміну світу, необхідні творчі працівники. А виховувати ці здібності можна і потрібно з раннього віку.

Використовуючи досвід, кафедра інтелектуальної власності та права, за домовленістю з відділом народної освіти міської ради організувала дві творчі молодіжні лабораторії в школі гімназії №2 і вищому металургійному професійному училищі Маріуполя. Процес навчання в лабораторіях був побудований на курсі «Введення в інтелектуальну власність» і «Основи евристики». Розроблені програми були обговорені в навчальних закладах і реалізовані. Для участі в творчих лабораторіях були запрошені за бажанням учні 11 - класів гімназії (18 осіб) та учні 4 курсу (14 осіб) металургійного училища. Заняття проводилися протягом 2-х годин один раз в тиждень.

В ході проведення занять викладачі кафедри прочитали лекції про авторське право і право промислової власності, систему інтелектуальної власності, її охорони та захисту, а також про методи пошуку нових технічних рішень.

Треба сказати, що найбільший інтерес визвало у молоді проведення практичних занять. Так, в гімназії з інтересом пройшли практичні заняття з питань отримання охорони на авторські та суміжні права, оскільки багатьох молодих людей цікавила творча діяльність у шоу-бізнесі та рекламі. Крім того, велика зацікавленість виникла і при обговоренні основних законів розвитку технічних систем, а також вивчення і практичного застосування евристичних прийомів активізації творчої діяльності. Хлопці, за допомогою різних методів, знаходили технічні рішення поставлених навчальних завдань, пробували складати заявки на запропоновані винаходи.

Запропоновані рішення, автори відстоювали на підсумковій конференції. Так, після таких внутрішніх експертиз, одна заявка спрямована в Укрпатент, а 3 доповіді за підсумками роботи лабораторій, були заслухані на студентській науковій конференції "Наука - перші кроки". При цьому, робота учня МВ МЛУ Онищенко Б. посіла третє місце серед 19 наукових робіт студентів Приазовського університету в секції «Інтелектуальна власність та право».

Великий інтерес визвали в учнів організовані кафедрою зустрічі з провідними винахідниками ПДТУ, патентним повіреним України Зайкою В.Я., відомим винахідником України, заслуженим винахідником СРСР, маріупольцем Ломакіним В.М..

Необхідно відзначити, що в лабораторії металургійного училища в ході її роботи виявились певні відмінності в змістовній частині. Так, хлопців які побували на практиках, реально доторкнулися до своєї майбутньої професії більше цікавили питання раціоналізації, технічної творчості, права новаторів в

рамках підприємства. Найбільш запитуваною книгою в училищі стала монографія Святоцького А.Д., Крайнева П.П. і Прахова Б.Г. з актуальних питань раціоналізації в сучасних умовах.

В училищі з 2008 року введено читання курсу «Інноваційна діяльність та захист інтелектуальної власності», в постановці якого брали участь викладачі кафедри Приазовського державного технічного університету. В даний час викладачі кафедри і училища працюють над його подальшим вдосконаленням. Робота в металургійному училищі отримала новий розвиток. У квітні 2009 року між МВМПУ і ПДТУ підписаний договір про співпрацю в сфері інтелектуальної власності, спрямованої на підвищення якості підготовки учнів, надання науково-методичної допомоги з боку кафедри університету. Цим же договором передбачено продовжити роботу молодіжної творчої лабораторії, при цьому залучаючи до її участі учнів 4 курсу. Така ж робота буде проводитися і в гімназії №2, де також вирішено знизити вік учасників, тобто набір проводити з 9 класу.

Досвід проведення довузівської підготовки основ інтелектуальної власності свідчить про необхідність і доцільність впровадження такого курсу в школах і професійних училищах країни. Однак, для його ефективності постановки необхідно розробити і затвердити програму курсу, розробити практичний цикл, видати необхідні навчально методичні посібники. Звичайно, необхідно врахувати специфіку навчальних закладів і відобразити це як в тематиці розділів лекційних і практичних заходів, так і в змістовній частині навчальних посібників. Нам відомо, що подібний досвід з навчання учнів основам інтелектуальної власності в нашій країні не поодинокий. Тому, з огляду на це, можна було б зібрати робочу групу, що мають досвід фахівців вузів під егідою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України та розробити методичне забезпечення, а потім ставити питання про читання такого курсу у відповідних навчальних закладах.

Така постановка буде сприяти розвитку творчої активності нашої молоді, більш успішної адаптації її в інноваційну діяльність держави.

ПРИНЦИПИ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ У ВИЩОМУ АГАРНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Пархоменко В.Д.,

доктор технічних наук, професор УкрНТЕІ

м.Київ

Прасолов Є.Я.,

кандидат технічних наук, професор

Полтавська державна аграрна академія

м.Полтава

Актуальність. Створення та впровадження винаходів завжди вважалось головним фактором економічного розвитку. Проте, сьогодні в

умовах жорсткої промислової конкуренції використання наукоємних технологій, оснований на винаходах визначає конкурентоздатність підприємств і тривалість їх перебування на ринку.

Від умінь суспільства створювати і ефективно використовувати корисні вироби, засоби та способи праці залежить його науково-технічний прогрес та рівень економічного розвитку.

Постановка питання. Роль механізму створення та передачі відповідних знань суспільству покладена на систему вищої освіти. Для створення нових знань вищі навчальні заклади виконують науково-дослідницьку роботу в результаті якої є винаходи. Інтелектуальна власність є об'єктом комерційної реалізації, а вищі навчальні заклади - виробником інтелектуального продукту.

За умови реальної конкурентоздатності розробок створених у стінах ВНЗ, ефективному маркетингу, рекламі та кваліфікованій патентній охороні - результати винахідницької діяльності можуть і повинні приносити закладу та його співробітника суттєву фінансову користь.

Вищий навчальний заклад виступає як єдиний навчально-науково-виробничий комплекс і потребує розробки системи управління патентною, ліцензійною та інноваційною діяльністю, а також забезпечення навчального процесу, наукових досліджень, охорони та комерціалізації розробок.

Мета досліджень - проаналізувати шляхи реалізації системи ефективного управління інтелектуальною власністю у вищому навчальному закладі та визначити можливість їх впровадження в аграрних ВНЗ України.

Аналіз досліджень даного напрямку. Більшість українських вищих навчальних закладів, які нещодавно функціонували в умовах адміністративно-командної економіки вперше зустрічаються із проблемою масштабного зберігання та комерційного використання результатів науково-дослідницької та винахідницької роботи в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг та інноваційних технологій.

Нині звична функція ВНЗ - отримання, накопичення і передача знань незалежно від ринкової кон'юнктури при виборі напрямку досліджень, не може задовольнити потреби суспільства. Крім того, економічна ситуація в країні та зниження фінансування наукової діяльності потребує активного пошуку та використання внутрішніх резервів.

Найбільш характерним та легковідтворюваним ресурсом є інтелектуальна власність, а її використання є фактором динамічного розвитку вищого навчального закладу.

Для ефективного використання внутрішнього потенціалу науки та навчального процесу у ВНЗ необхідно створити відповідні умови та управлінські механізми, які б дозволили довести до суспільного використання і комерційного застосування результати наукових та навчальних розробок. Комерційна реалізація інтелектуальної власності як товару потребує від суб'єкта господарської діяльності кваліфікованого управління даним напрямком діяльності.

Найбільш ефективним та успішно реалізуємими у світовій практиці

способом управління визнано створення і реалізація ВНЗ юридично і економічно обгрунтованої політики в галузі інтелектуальної власності. Для формування власної системи управління корисно проаналізувати досвід ведучих держав у цій галузі.

Так, в США ведучим фактором економічного розвитку визнана патентна система і університети, які визначають конкурентоздатність держави в Світі. Правова охорона і комерціалізація результатів наукових досліджень представляється єдиним способом залучення, збереження та винагороди обдарованих вчених. Така система орієнтована на трансфер технологій та забезпечує стійкі зв'язки з промисловістю та інвестування наукових досліджень.

Поштовхом для такого ефективного функціонування системи інтелектуальної власності стало прийняття у 1980 році закону Бея-Доула. Рядом досліджень відмічається, що цей закон створив основу для державної патентної політики, яка визначала права ВНЗ на винаходи, створені за рахунок державного фінансування. До цього патенти на результати університетських розробок підлягали переуступці уряду, який не мав спеціального механізму і політики для їх комерціалізації. Новий підхід полягав у тому, що держава відмовилася від власності на об'єкти інтелектуальної власності і вивела на ринок реальних власників науково-технічних результатів - ВНЗ. Це стимулювало створення необхідних інфраструктур правової охорони, передачі і комерціалізації технологій і, як наслідок, сформулювало базові умови взаємодії усіх учасників процесу створення, охорони і реалізації інновацій в економіці країни.

Результатом державної програми стало збільшення частки університетських ліцензій на світовому ринку. Так, традиційні ліцензіати Каліфорнійський університет, Массачусетський технологічний інституту і Стенфордський університет мають до 1/3 усіх ліцензій і доходів від них [2].

Цінність інтелектуальної власності в європейських університетах була визнана наприкінці ХХ століття, коли було значно скорочено фінансування наукової діяльності у ВНЗ. Тоді університети вимушені були орієнтуватися на ринок та промисловість, а держава визнала їх національною базою наукових досліджень та новітніх технологій. Наприклад, у Великобританії була видана Біла книга «Реалізація нашого потенціалу» у 1993 році. Там викладена патентна та інноваційна політика та механізми її реалізації і фінансування. Відповідно до викладених положень університети були зобов'язані співпрацювати з промисловими підприємствами, передбачалось навіть їх спільне фінансування, а також спільна патентно-ліцензійна діяльність. Реалізація такої політики забезпечує максимальне використання винаходів створених у ВНЗ.

Очевидно, що найбільш перспективним шляхом розвитку інноваційної економіки в Україні є врахування, адаптація та реалізація світового досвіду по створенню навчально-наукових осередків на базі вищих навчальних закладів для забезпечення розвитку наукової діяльності, створення, охорони та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Особливо актуальним для нашої країни є оновлення та розвиток агропромислового комплексу [1]. Вищі аграрні заклади підпорядковуються галузевому Міністерству і тісніше за інші пов'язані із виробництвом. Реалізація їх інтелектуального потенціалу повинна забезпечити незалежність вітчизняного виробника від закордонних техніки та технологій та підвищити рівень агропромислового виробництва та економіки в цілому.

Розвиток інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах потребує розробки відповідної стратегії управління. Вона повинна передбачати розвиток та використання інтелектуального потенціалу закладу, сприяння економічному розвитку та матеріальній зацікавленості робітників; стимулювання прикладних досліджень, а також охорона і комерціалізація їх результатів; інтеграцію до промислового виробництва; підвищення професійного рівня співробітників.

На законодавчому рівні підтримка створення та реалізації програми управління інтелектуальною власністю реалізується наказами Міністерства освіти, науки, молоді та спорту. Так, Наказ №631 від 01.11.2005 «Про створення підрозділів з питань інтелектуальної власності», був поштовхом для багатьох ВНЗ для реформації існуючих та створення нових органів управління та активізації діяльності в сфері інтелектуальної власності.

Не виключенням стала і Полтавська державна аграрна академія, де спільно із патентним відділом функціонує відповідний підрозділ. Це дозволяє активізувати та координувати роботу на різних факультетах із усіх спеціальностей, що сприяє підвищенню кількості та рівня створених розробок.

Проте позитивні результати роботи у цій сфері лише спонукають до розробки та впровадження системи управління інтелектуальною власністю на основі власного та зарубіжного досвіту.

Для створення системи управління необхідно враховувати наступні принципи:

- визначити розвиток діяльності ВНЗ в сфері інтелектуальної власності, як пріоритетний;

- забезпечити централізовану координацію винахідницької та патентно-ліцензійної роботи;

- врахувати та поєднання адміністративних, правових та комерційних методів управління інтелектуальною власністю;

- матеріально заохотити та забезпечити суттєву винагороду авторів розробок;

- забезпечити зовнішні зв'язки із виробниками та іншими науковими та освітніми закладами України та за кордоном;

- створити систему та важелів адміністративного впливу на відповідальних осіб та забезпечити правовий захист об'єктів інтелектуальної власності, що належать ВНЗ.

Реалізація наведених принципів потребує виконання наступних завдань.

1. Визначення потреб галузі та регіону в освітніх послугах та інноваційних розробках. Ефективне використання потенціалу науки та навчального процесу залежить від попиту на них, який необхідно враховувати при складанні плану навчальних та наукових програм.

Освітні потреби регіону та галузі визначаються шляхом моніторингу існуючого кадрового складу та визначення його потенціалу. За його результатами та із врахуванням Державних програм визначається тематика дипломних та дисертаційних робіт, напрямок наукових досліджень, створення та модернізація наукових лабораторій із врахуванням замовлень суб'єктів господарської діяльності.

Не менш важливим є визначення потреб виробників у нових технічних засобах та технологіях. Тут необхідно не лише створити якісний інтелектуальний продукт, але й переконати виробника у його перевагах перед іноземним аналогом. Це можливо, лише за умови тісної співпраці, виконання спільних досліджень та випробування запропонованих розробок у відповідних підприємствах.

2. Інвентаризація об'єктів інтелектуальної власності є необхідною умовою упорядкованості та ефективності управління закладом. Для цього необхідно створити реєстр, де кожен об'єкт буде характеризуватися рядом ознак необхідних для прийняття рішення про проведення організаційних, фінансових та юридичних заходів.
3. Отримання правової охорони на об'єкти інтелектуальної власності забезпечує їх майбутню комерціалізацію. Патентно-ліцензійна політика ВНЗ повинна стати організаційним та стимулюючим фактором формування прикладних досліджень із орієнтацією на отримання комерційного результату. Реалізація патентно-ліцензійної політики дозволить підвищити зацікавленість співробітників у науково-винахідницькій роботі та інтеграцію науки до виробництва.
4. Формування культури створення та використання об'єктів інтелектуальної власності. Підвищення рівня обізнаності у власних та чужих правах інтелектуальної власності забезпечить їх дотримання. Це реалізується запровадженням відповідних занять, семінарів та факультативів з інтелектуальної власності, як для студентів, так і для викладачів.

Не менш дієвим важелем створення умов для поваги студентською молоддю прав інтелектуальної власності є їх залучення до наукової та винахідницької діяльності. Тільки у цьому випадку вони можуть достойно оцінити важливість охорони прав інтелектуальної власності [3].

Такий підхід забезпечить формування у майбутніх фахівців вмінь, та навичок по створенню нових темних рішень та набуттю і захисту прав на них, що відповідає сучасним вимогам ринку праці.

Висновки. Для створення та реалізації ефективної політики в сфері управління інтелектуальною власністю у вищому аграрному навчальному

закладі необхідно враховувати потреби ринку інновацій та освітніх послуг, забезпечити інтеграцію науки до виробництва та кваліфіковану охорону і захист об'єктів інтелектуальної власності створених у ВНЗ. Це можливо на основі використання власного та зарубіжного досвіду з відповідною адаптацією та наступним впровадженням.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» №3715-17 від 8 .09.2011 / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
2. Шульгин Д.Б. Кортон В.С, Модель системи управління інтелектуальною собственностью вуза // Университетское управление: практика и анализ. 2002. № (20). С. 36-42.
3. Браженко С.А., Галич О.А., Прасолов Є.Я. Роль інтелектуальної власності інноваційній педагогіці вищих аграрних навчальних закладів / Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні. - К. Інститут інтелектуальної власності Одеської національної юридичної академії в м. Києві, 2011. С. 30-36.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Булат Є. А.,
*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Придніпровський науковий центр
НАН України і МОН України,
м. Дніпропетровськ*

Сучасний інноваційний розвиток нашої держави вимагає розвитку усіх її складових, одною з яких є інтелектуальна власність. У свою чергу, інтелектуальну власність можна умовно поділити на авторське право і право промислової власності. Право промислової власності - це сукупність норм, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, які виникають у зв'язку зі створенням, оформленням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

Зазначена назва одного з інститутів інтелектуальної власності обумовлена назвою охоронного документа, який видається на підтвердження визнання результату творчої діяльності об'єктом інтелектуальної власності і засвідчує набуття права на нього. На відміну від авторського права, де права на твори науки, літератури та мистецтва виникають без виконання будь-яких формальних дій, про об'єкти патентного права - винаходи, корисні моделі та промислові зразки – навпаки, про виникнення відповідних прав можна говорити лише з моменту одержання патенту. Такий підхід законодавця

пояснюється, зокрема, можливістю паралельного винахідництва а тому існує потреба кваліфікації творчого досягнення і закріплення права на нього за конкретною особою, яка перша розкрила ці знання суспільству.

Наявність схожих рис винаходів, корисних моделей та промислових зразків стала підставою їх спільного правового регулювання. Регулювання відносин у сфері права промислової власності на міжнародному рівні здійснюється Паризькою конвенцією про охорону промислової власності, а також іншими нормативно-правовими актами; на національному рівні: Конституцією України, главою 39 Цивільного кодексу України, Законами України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р., (з подальшими змінами і доповненнями), «Про охорону прав на промислові зразки», від 15.12.1993 р., (з подальшими змінами і доповненнями), «Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» від 22 січня 2001 р. № 22 зі змінами, внесеними наказом МОН від 14.06.2011р. № 578, «Про затвердження Правил складання та подання заявки на промисловий зразок» від 18.02.2002 р. №110 зі змінами, внесеними наказом МОН від 14.06.2011р. № 578 [1, с. 246].

Згідно зі ст.1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», винахід - це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», корисна модель - це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Об'єктом корисної моделі, як і винаходу, може бути продукт (пристрій, речовина тощо), або процес у будь-якій сфері технології [2, с. 314].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», промисловий зразок - це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Виходячи з визначення, промисловий зразок є, так само як винахід, і корисна модель, результатом творчості, інтелектуальної праці, завдяки якій стала можливою поява нового рішення. Але, крім рис, властивих винаходам і корисним моделям як результатам технічної (технологічної) творчості, промислового зразку властиве поєднання у ньому як художніх, так і конструкторських елементів. Правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності. Об'єктом промислового зразка можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб [3].

Згідно зі ст. 461 ЦК України, промисловий зразок вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим. Набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом [4].

Як свідчить набутий за роки незалежності досвід стосовно отримання охоронних документів (патентів) на винаходи і корисні моделі, промислові зразки, він вельми успішно і вдало відображає реалізацію втілення технічних (технологічних) результатів від стадії подання заявки на винахід (корисну

модель) до стадії видачі охоронного документу (патенту) на нього. Саме цей класичний механізм патентування є сьогодні найбільш придатним для України в умовах розвитку інноваційних відносин, який на достатньо високому рівні робить можливим охорону, збереження і подальший захист об'єктів промислової власності винаходів, корисних моделей, промислових зразків.

Саме тому сьогодні, ми вважаємо за необхідне розширити його можливості, за рахунок залучення до його сфери інших об'єктів інтелектуальної власності, які потребують належного правового регулювання і правової охорони. На наш погляд, це дозволить не тільки скористатися вже набутим позитивним досвідом у цій сфері, але також удосконалити діюче законодавство у сфері інтелектуальної власності, закрити прогалини у цих питаннях. У цьому нам допоміг не тільки вітчизняний досвід, але і досвід, набутий іншими країнами у цій сфері, де інститут патентування вже вдало використовується не один десяток років для патентування численних об'єктів інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Правове регулювання відносин власності: навчальний посібник для студентів юридичного факультету / кол. авторів. За ред. к.ю.н., доц. О. А. Зуєвої, к.ю.н., М. М. Чабаненко.-Дніпропетровськ: «Адверта», 2013.-251 с.
2. Цивільне право України (Загальна частина): навчальний посібник / кол. авт. – К.: «Хай-Тек Прес», 2013.-432 с.
3. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. – Заголовок з титул. екрану.
4. Цивільний кодекс України: Текст відповідає офіц. – К.: Школа, 2012. – 320 с.

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Орешникова О.О.

*начальник відділу з питань інтелектуальної
власності та комерціалізації наукових розробок
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ*

Для здійснення бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) та їх комерціалізації в бюджетних установах, які здійснюють наукову діяльність у державному секторі, потрібно враховувати деякі особливості, які супроводжують наукову діяльність.

Бюджетні установи, що є Власниками ОПІВ використовують, зокрема, такі нормативно-правові акти:

- Цивільний кодекс України;
- Бюджетний кодекс України;

- закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»;

- постанови Кабінету Міністрів України від 04.06.2008 № 520 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер», від 22.04.2013 № 300 «Про затвердження Порядку і напрямів використання коштів, одержаних у результаті трансферу технологій, створених за рахунок коштів державного бюджету»;

- постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав».

- нормативні акти Національної академії наук України та галузевих академій наук, Міністерства освіти і науки України та інших центральних органів виконавчої влади.

Установи у своїй діяльності використовують також План рахунків бухгалтерського обліку та Порядок його застосування, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від № 1163 від 25.11.14 р. де передбачено синтетичні рахунки 12 «Нематеріальні активи» та 13 «Знос необоротних активів»:

12 «Нематеріальні активи»

Рахунок 12 «Нематеріальні активи» призначений для обліку та узагальнення інформації про наявність та рух нематеріальних активів.

До нематеріальних активів належать немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та використовуються установою більше одного року для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб установи або здавання в оренду іншим особам.

Рахунок 12 «Нематеріальні активи» має такі субрахунки:

121 «Авторські та суміжні з ними права»;

122 «Інші нематеріальні активи».

На субрахунку 121 «Авторські та суміжні з ними права» обліковуються авторське право та суміжні з ним права установи (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо).

На субрахунку 122 «Інші нематеріальні активи» обліковуються інші нематеріальні активи з розподілом за такими групами:

1) права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);

2) права користування майном (право користування земельною ділянкою, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);

3) права на знаки для товарів і послуг (товарні знаки, торгові марки, фірмові назви тощо);

4) права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорт рослин, породи тварин, ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо);

5) інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

13 «Знос (амортизація) необоротних активів»

Рахунок 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» призначено для обліку й узагальнення інформації про нараховану протягом звітного періоду амортизацію, визнані втрати від зменшення корисності (відновлення корисності) та суму зносу (накопичену амортизацію) необоротних матеріальних і нематеріальних активів, що підлягають амортизації.

Рахунок 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» має такі субрахунки:

131 «Знос основних засобів»;

132 «Знос інших необоротних активів»;

133 «Накопичена амортизація нематеріальних активів».

На субрахунку 131 «Знос основних засобів» обліковується знос будинків і споруд, машин та обладнання, транспортних засобів, інструментів, приладів та інвентарю, робочої худоби, багаторічних насаджень, які досягли експлуатаційного віку.

На рахунку 132 «Знос інших необоротних активів» обліковується знос інших необоротних матеріальних активів.

На рахунку 133 «Накопичена амортизація нематеріальних активів» обліковується накопичена амортизація нематеріальних активів.

Нематеріальний актив (ОПІВ) визнається активом, якщо його можна ідентифікувати (може бути виділений чи відокремлений від інших активів) та існує ймовірність отримання установою (Власником) майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, та/або якщо він має потенціал корисності та його вартість може бути достовірно визначена. Нематеріальний актив, який створюється в результаті розробок (чи на етапі розробок внутрішнього проекту), визнається активом за умов, якщо Власник має:

намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для комерціалізації, реалізації або використання;

можливість отримання майбутніх економічних вигід або потенціалу корисності від реалізації або використання нематеріального активу;

інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробкою нематеріального активу.

ОПІВ, від яких існує ймовірність одержання у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням, ставляться на бухгалтерський облік установи відповідно до законодавчих актів України.

Дії бухгалтерії з формування у бухгалтерському обліку інформації про ОПІВ у складі нематеріальних активів визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України

від 12.10.2010 р. № 1202 та Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку нематеріальних активів суб'єктів державного сектору, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 23 січня 2015 року № 11.

Об'єкт нематеріальних активів оцінюється за первісною вартістю, якою є, зокрема, собівартість виробництва у разі самостійного виготовлення (створення). Первісна вартість об'єкта нематеріальних активів, створеного установою, складається з витрат, які прямо пов'язані з його створенням (витрати на оплату праці, матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням цього нематеріального активу) та підготовкою до його використання (оплата реєстрації права, амортизація патентів, ліцензій тощо) у визначений спосіб.

Після визнання та первісної оцінки нематеріальні активи зараховуються на баланс установи за первісною вартістю на підставі складеного Комісією Акту введення у господарський оборот ОПВ у складі нематеріальних активів (типова форма № НА-1). На підставі Акту № НА-1 бухгалтерія зараховує ОПВ на баланс, присвоює кожному ОПВ інвентарний номер та заносить всі дані з акту в інвентарну картку обліку. Зарахування на баланс і використання окремих придбаних (створених) ОПВ здійснюється згідно з Порядком застосування типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 22.11.2004р. № 732 за типовими формами первинного обліку ОПВ у складі нематеріальних активів (далі – НА): НА-1 «Акт введення в господарський оборот ОПВ у складі нематеріальних активів»; НА-3 «Акт вибуття (ліквідації) ОПВ у складі нематеріальних активів».

Об'єкт НА списується з балансу в разі його вибуття внаслідок безоплатної чи оплатної передачі, неможливості отримання Власником надалі економічних вигід, втратою чинності та/або відсутності потенціалу корисності від його використання або невідповідності критеріям визнання активом. Комісія складає Акт про вибуття ОПВ з балансу.

Бухгалтерія установи здійснює облік нематеріальних активів та контроль за їх зберіганням шляхом проведення інвентаризації, незалежно від місця перебування (в експлуатації, на складі). Інвентаризація нематеріальних активів установи проводиться згідно з чинним законодавством України, відображення у бухгалтерському обліку результатів інвентаризації та оцінювання здійснюється станом на дату інвентаризації (оцінки) у тому звітному періоді (місяці, кварталі, році), в якому був затверджений Акт оцінки або складений Звіт про оцінку.

Якщо нематеріальний актив не відповідає вказаним критеріям визнання активом, то витрати пов'язані з його придбанням чи створенням, визначаються витратами того звітного періоду, протягом якого вони були здійснені, без визнання таких витрат у майбутньому нематеріальним активом. Інформацію щодо переліку відповідних надає бухгалтерії установи Відділ з питань інтелектуальної власності.

Для взяття на облік нематеріальні активи повинні бути закінченими та засвідченими відповідними документами (патентом, сертифікатом, ліцензією тощо) у порядку, встановленому чинним законодавством України.

На підставі Висновку Комісії здійснюється підготовка документів для розгляду з метою:

- а) зарахування на баланс;
- б) передачі відповідній особі для здійснення комерціалізації або доведення до стану придатного для комерційного використання (далі – Замовник);
- в) здійснення оцінки незалежним оцінювачем.

Між Власником і Замовником може укладатися Договір про комерціалізацію даного ОПВ за справедливою ціною або, на вимогу Замовника, може бути здійснена переоцінка ОПВ, що зарахований на баланс за первісною оцінкою, і встановлена справедлива вартість ОПВ Комісією або незалежним оцінювачем.

Рішення про проведення переоцінки ОПВ погоджується з органом, уповноваженим управляти об'єктами держаної власності. При переоцінці об'єктів з метою продажу (передачі прав) незалежним оцінювачем, рекомендовано застосовувати порівняльний або дохідний підходи.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» Проведення оцінки майна є обов'язковим у випадках: створення підприємств, їх реорганізації, банкрутства та ліквідації, виділення або визначення частки майна, визначення вартості, приватизації та іншого відчуження, переоцінки основних фондів для цілей бухгалтерського обліку, оподаткування майна згідно із законом, визначення збитків або розміру відшкодування, застави державного та комунального майна, за рішенням суду або у зв'язку з необхідністю захисту суспільних інтересів, відчуження державного та комунального майна способами, що не передбачають конкуренцію покупців у процесі продажу, або у разі продажу одному покупцю, визначення збитків або розміру відшкодування, під час вирішення спорів та в інших випадках, визначених законодавством або за згодою сторін.

Оцінка ОПВ, у разі необхідності або за згодою сторін, може бути здійснена також незалежним оцінювачем, який має кваліфікаційне свідоцтво оцінювача. Для цього відбирається з Державного реєстру декілька незалежних оцінювачів, які виконують роботи по коду 2.20, і надається Власнику список незалежних оцінювачів, з якими можливе укладення Договору про надання послуг з оцінки ОПВ, здійснюється підготовку, необхідних для виконання умов Договору, документів. Після підписання Договору з обраним оцінювачем бухгалтерія здійснює оплату цих послуг. Звіт про оцінку передається Власнику незалежним оцінювачем на підставі Акту здавання-приймання робіт, Комісія складає Акт про введення ОПВ у господарський оборот, де вказується вартість ОПВ, строк його корисного використання та можлива сфера застосування. Акт затверджується Власником.

Інформація про зараховані на баланс комерційно привабливі ОПВ може бути передана Замовнику для укладення договору щодо подальшої комерціалізації ОПВ за справедливою вартістю.

Замовник виконує сам або здійснює пошук потенційних інвесторів для фінансування робіт, пов'язаних з доведенням ОПІВ до рівня комерційного продукту, бере участь у переговорах для укладення з ними ліцензійних (виключна, одинична чи невиключна ліцензія) або господарських договорів.

Об'єкт нематеріальних активів, наданий Власником (ліцензіаром), для використання (при збереженні виключних прав на результат інтелектуальної діяльності), залишається на балансі правовласника із зазначенням в аналітичному обліку інформації про передачу цього об'єкта у користування іншій особі.

Надходження, отримані в результаті ліцензійного договору або продажу нематеріальних активів, вважаються доходами відповідно до законодавства.

Отриманий об'єкт авторського права на умовах користування ним, без передання прав на володіння або розпорядження, не обліковується у складі нематеріальних активів. Витрати, пов'язані з придбанням (створенням) таких об'єктів, визнаються витратами того звітного періоду, протягом якого вони були здійснені, без визнання таких витрат у майбутньому нематеріальним активом.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «БЕЗПЕКА ПРАЦІ»

Лапенко Т.Г.

Мотивація в охороні праці – тільки примусом проблеми не вирішити.....5

Заплатинський В.М.

Використання кольору в теорії та практиці безпеки.....8

Щербак С.Л., Сокур В.І., Зелиб М.С.

Про стан ліфтового господарства в області. Проблеми та шляхи їх
Вирішення.....12

Щербак О.В., Пронін Р. В.

Виконання статутних напрямків роботи робочими органами
фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві
та професійних захворювань у Полтавській області.....14

Шумейко В.О. , Суслю Ж.В., Ковальський А.В.

Стан дотримання вимог безпеки під час проведення весняно-польових
робіт суб'єктами господарювання агропромислового комплексу
Полтавської області.....18

Горностаєв О.Б., Вілюра Я.

Характеристика працездатності працівників за низьких температурних
умов.....24

Чорнусь С.М.

Заходи з оздоровлення повітряного середовища в навчальних
майстернях.....27

Опара Н.М., Гаркуль В.В.

Організаційні засади охорони праці у вищих аграрних
закладах.....31

Хлопов А.М., Мисник М.Г.

Здоров'язберігаюча спрямованість курсу «Основи охорони праці».....33

Дрожжана О.У., Ясько В.О.

Особливості охорони праці в агропромисловому виробництві.....36

Опара Н.М., Костенко А.А.

Актуальні питання охорони праці у ветеринарній медицині.....39

Ладатко М.С., Опара Н.М.

Краш-тест автомобілів.....42

Винник Р.Л., Дудник В.В., Перерва Ю.В.

Оцінка професійного ризику в системі управління
охороною праці (СУОП).....44

СЕКЦІЯ «НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ»

Фомін Г.В., Литвин Т.М.

Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.....47

Гафіатуліна І.В., Ведмеденко Ю.В., Петренко І.В.

Стан техногенно-екологічної безпеки Полтавської області51

Кондель В.М., Лобода Д.О.	
Аналіз коефіцієнтів поздовжнього згинання з урахуванням властивостей матеріалів для запобігання надзвичайним ситуаціям.....	54
Семенюк П.В.	
Попередження надзвичайних ситуацій та забезпечення пожежної безпеки в Україні	61
Маніна Л.І., Івченко Н.В., Єльніков А.С., Талавири А.В.	
Безпека життєдіяльності в аспекті використання продуктів з бобових культур.....	64
Кондель В.М., Кусімо А.Т., Лобода Д.О.	
Причини і наслідки куренівської трагедії.....	68
Маніна Л.І., Бондар-Підгурська О.В., Єльніков А.С., Ярмонік А.С.	
Соціально- психологічні передумови захисту людини в Україні.....	74
Опара Н.М.	
Смертельні кити атакують українських підлітків.....	76
Лапенко Т.Г., Лапенко Г.О.	
Самопрофілактика небезпечних ситуацій	78
Дударь Н.І.	
Як звикнути до «літнього часу».....	80

СЕКЦІЯ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДОВКІЛЛЯ»

Шматова О.О., Шматова Є.Р	
Свинцеве забруднення як показник екологічної безпеки.....	82
Коваленко Н.П., Пономаренко С.В., Шерстюк О.Л.	
Екологізація харчової промисловості як запорука збереження фізичного здоров'я нації.....	85
Писаренко В.М., Піщаленко М.А., Іванова Л.О.	
Розбудова регіональної екологічної мережі Полтавської області як один із шляхів стабілізації екологічної безпеки довкілля.....	89

СЕКЦІЯ «ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»

Бернадська І.	
Патентування винаходів за кордоном переваги використання системи РСТ.....	94
Литвин О.В.	
Особливості охорони об'єктів права інтелектуальної власності в архітектурі.....	107
Семеновська Л.А., Прасолов Є. Я., Беловол С. А., Мацаков А.В., Поляков І.І.	
Проведення патентного пошуку при обґрунтуванні новизни теми наукових досліджень.....	111

Онiстрат О.А., Прасолов Є. Я.	
Управління об’єктами інтелектуальної власності вищого навчального закладу.....	115
Трачук Ю.М.	
Протидія недобросовісному використанню доменних імен.....	120
Новицький О.П.	
Торгові марки в сфері будівництва.....	122
Прасолов Є. Я., Беловол С. А.	
Концептуальні основи системи професійної підготовки інженерів- механіків аграрного виробництва.....	125
Солошенко П.В., Дорошко Г.К.	
Особливості підготовки молоді основам інтелектуальної власності у довузівський період.....	129
Пархоменко В.Д., Прасолов Є.Я.	
Принципи та шляхи впровадження системи управління інтелектуальною власністю у вищому аграрному навчальному закладі...	131
Булат Є. А.	
Деякі аспекти удосконалення правової охорони промислової власності.....	136
Орешникова О.О.	
Особливості бухгалтерського обліку нематеріальних активів в бюджетних установах.....	138

Рекомендовано до друку кафедрою безпека життєдіяльності Полтавської державної аграрної академії, протокол №11 від 11 квітня 2017 р.
Формат 60x90 ¹/₁₆. Папір офсетний (білий 70-80 г/м²)
Ум. друк. арк. 9.25. Авт. арк (Обл.-вид. арк.) 9.16
Тираж 10 пр. Гарнітура Times New Roman Cyr.

Друк – кафедра безпеки життєдіяльності, Полтавської державної аграрної академії